

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА**

Кафедра теорії і методики дошкільної освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО
ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ
ІГРАШКИ**

Виконала: Беседа А.М.,
магістрантка спеціальності
012 Дошкільна освіта
ОПП Дошкільна освіта

Допущено до захисту
« » листопада 2023р.

Науковий керівник:
Д-р філософії А.П. Дмитренко

Завідувач кафедри
_____ А.П. Дмитренко

Дата захисту: « » грудня 2023 р.

Оцінка _____

Підпис членів ЕК:

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ	8
1.1. Стан дослідження проблеми виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку в психолого-педагогічної літературі	8
1.2. Особливості виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.....	16
1.3. Українська народна іграшка як засіб виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку	23
Висновки до розділу 1	36
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА З ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ	37
2.1. Визначення рівня сформованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку	37
2.2. Система роботи з патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобом української народної іграшки	54
2.3. Аналіз результатів проведеної роботи.....	63
Висновки до розділу 2	77
РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИХОВАТЕЛЯМ.....	79
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних суспільно-політичних умовах, коли Україна відстоює свободу і територіальну цілісність, пріоритетного значення набуває національно-патріотичне виховання підростаючого покоління. Сьогодні нашій країні необхідні громадяни, які усвідомлюють свою належність до роду, краю, держави. Важливо патріотичні почуття починати формувати вже з дошкільного віку, оскільки, саме у цьому віці починається виховання відношення до своєї країни.

Сформованість патріотизму у молодих людей дозволить духовно оздоровити український народ, сформувати в Україні громадянське суспільство з високою громадянською свідомістю, морально-правовою культурою, національною самосвідомістю, яке буде ґрунтуватися на визнанні пріоритету прав людини.

На необхідність національно-патріотичного виховання особистості вказується в Законі України «Про освіту», Національній програмі «Діти України». У 2015 році Міністерство освіти та науки України затвердило наказ про національно-патріотичне виховання дітей і молоді. У якому наголошується про надзвичайну роль патріотичного виховання в об'єднанні народу, зміцненні соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави.

Основні напрями здійснення патріотичного виховання громадян висвітлені в наказі Міністерства освіти і науки України «Про затвердження плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді», указі Президента України «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді», листі Міністерства освіти і науки України «Про методичні рекомендації з патріотичного виховання».

Виховання патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку передбачено змістом чинних освітніх програм та Базового компонента дошкільної освіти. Особливості виховання патріотичних почуттів у дітей середнього і старшого

дошкільного віку, основні напрями, завдання та зміст розкриті в парціальній програмі національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку «Україна – моя Батьківщина».

Проблему виховання громадянина-патріота у своїх працях порушували видатні філософи (Ф. Бекон, Д. Дідро, Конфуцій, Платон та інші), педагоги (Г. Ващенко, Я. Коменський, А. Макаренко, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та багато інших). Педагогічний досвід патріотичного виховання відображено в працях Т. Врублевської, Л. Костенко, І. Огієнко, К. Чорної та інших педагогів.

Сутність поняття «патріотизм» досліджували В. Вугрич, Т. Ільїна, Н. Мойсеюк, М. Прохорова та інші педагоги. Шляхи виховання національно свідомого, патріотично зорієнтованого молодого покоління висвітлювали О. Бабак, І. Бех, Т. Василевська, К. Ващенко, О. Сухомлинська та інші. Патріотичне виховання дошкільників під час їх ознайомлення з навколишнім досліджували М. Богомолова, Г. Григоренко, С. Козлова, Т. Поніманська, Є. Радіна.

Велике значення для розробки наукових основ педагогіки виховання патріотичних почуттів у дошкільників мали психологічні дослідження під керівництвом О. Запорожця та Я. Неверович (досліджували проблему розвитку емоцій у дітей дошкільного віку), Т. Рєпіної (вела дослідження у галузі соціальної психології дошкільників). Психологи виявили можливість використання різноманітних засобів патріотичного виховання дітей, до яких відносяться читання художньої літератури (Г. Виготська, А. Віноградова, Б. Корсунська, Н. Морозова), усна народна творчість (О. Грачева), музика (Є. Яхніна), комп'ютерні технології (О. Кукушкіна), театралізовані ігри (В. Заболтіна), народознавство (Н. Гавриш, Н. Лисенко, Т. Поніманська).

Отже, одним із важливих напрямів виховання патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку науковці вважають залучення дошкільнят до народознавства – вивчення культури, побуту, звичаїв рідного народу. Саме тому у всіх закладах дошкільної освіти України приділяється значна увага вихованню

у дітей любові до Батьківщини, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної та рідної мови, національних цінностей українського народу.

Праці Л. Артемової, А. Богуш, А. Виноградової, Н. Гавриш, Н. Лисенко, Л. Лохвицької, Т. Поніманської висвітлюють теоретичні засади народознавства, зміст і методику ознайомлення дітей з українською національною культурою, літературою, мистецтвом; розкривають методи та методичні прийоми ознайомлення дошкільників з державними і національними символами, побутом, святами, звичаями, обрядами, іграми, народним промислом.

Українська народна іграшка – пам'ять етносу, нації про своє історичне минуле. Вона є спадщиною українського народу як і рідна мова, казка, пісня. Українська народна іграшка несе в собі художню культуру народної творчості, розвиває самобутні риси естетики свого народу, тому вона є ефективним засобом виховання патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку.

Водночас, проведений аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що проблема виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами української народної іграшки не достатньо вивчена і потребує подальшого дослідження.

Отже, актуальність, соціальна та педагогічна значущість проблеми, недостатнє теоретичне і методичне її обґрунтування й зумовили вибір теми нашого дослідження **«Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобом української народної іграшки»**.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально дослідити процес виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобом української народної іграшки.

Об'єкт дослідження: – процес виховання патріотичних почуттів у дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження: система роботи з виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобом української народної іграшки.

Гіпотеза дослідження: процес виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобом української народної іграшки відбуватиметься ефективніше за дотримання таких умов:

- системного використання української народної іграшки на заняттях та інших видах діяльності в ЗДО;
- створення та систематичного оновлення патріотичного осередку в групі дітей старшого дошкільного віку з використанням української народної іграшки;
- налагодження конструктивної взаємодії з родинами вихованців з проблеми виховання патріотичних почуттів у дітей.

Для досягнення поставленої мети і перевірки гіпотези дослідження поставлені такі **завдання:**

1. Здійснити аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників.
2. Схарактеризувати значення української народної іграшки у процесі виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.
3. Розробити критерії, показники та виявити рівні вихованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.
4. Розробити систему роботи із застосування української народної іграшки у процесі виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку та експериментально перевірити її ефективність.

Методи дослідження:

теоретичні: вивчення психолого-педагогічної літератури з проблеми виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобом української народної іграшки; аналіз освітніх програм, планів навчально-виховної роботи сучасних ЗДО України; узагальнення літературних джерел.

емпіричні: педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний), якісна й кількісна обробка одержаних результатів, цілеспрямоване спостереження за дітьми, бесіди з дітьми, анкетування вихователів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що уточнено сутність поняття «патріотизм», «патріотичні почуття», «українська народна іграшка»; визначено критерії, показники та рівні вихованості патріотичних почуттів, підібрані методики для виявлення рівнів вихованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.

Практичне значення дослідження: розроблена система роботи з виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобом української народної іграшки; розроблені й запроваджені заняття з фізичного виховання, з мовлення, читання, математики сенсорного розвитку, музики з виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобом української народної іграшки. Матеріали проведеного дослідження можна використовувати в навчально-виховному процесі ЗДО, у процесі підготовки фахівців дошкільного профілю.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота містить 6 таблиць, 13 рисунків, 13 додатків. Загальний обсяг роботи становить 133 сторінки. Основний текст роботи викладений на 81 сторінці.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ

1.1. Стан дослідження проблеми виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку в психолого-педагогічній літературі

Опрацював та проаналізував наукову психолого-педагогічну літературу, ми зробили висновок про те, що проблема виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку є актуальною і мало розробленою в теорії та методиці виховання дошкільників.

І. Бех, В. Гонський, А. Макаренко, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші науковці вважають, що виховання патріотичних почуттів є складовою національної системи виховання, воно завжди було і є одним із найважливіших напрямів освіти і виховання особистості. Сучасні вчені-педагоги також займаються визначенням понять «патріотизм», «патріотичне виховання».

Сучасні науковці (А. Батрак, О. Білан, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Ганник, О. Каплуновська, Н. Кисіль та багато інших) пов'язують виховання патріотичних почуттів з національною системою виховання.

І. Бехом доведено, діти дошкільного віку легше піддаються виховному впливу: все те, що сприймає, запам'ятає дитина в цей віковий період, залишається в її пам'яті надовго. Це дуже важливо для виховання патріотичних почуттів. Саме в цьому віці у дошкільників формуються поважливе ставлення до близьких людей, природи рідного краю, до народних звичаїв і традицій. І саме на цій основі треба формувати патріотичні почуття в дітей старшого дошкільного віку [5; 7].

Як стверджує С. Матвієнко, виховання патріотичних почуттів у дошкільників – процес тривалий і надзвичайно складний, оскільки у цьому віці діти не розуміють, що таке патріотизм, а їх патріотичні почуття засновуються

лише на інтересі до свого найближчого оточення, яке вони бачать щодня, вважають його рідним і тісно пов'язаним із ними [39].

З'ясуємо сутність патріотизму, патріотичних почуттів. У великому тлумачному словнику сучасної української мови патріотизм трактується як любов до Батьківщини [14]. Укладники «Словника української мови» під патріотизмом розуміють «любов до своєї Батьківщини, відданість своєму народові, готовність до подвигів і жертв в ім'я інтересів своєї вітчизни» [43].

З точки зору Т. Поніманської, патріотизм – це любов до Батьківщини, відданість їй і своєму народу. Людину лише тоді можна вважати громадянином, якщо вона любить свою Батьківщину, виявляє готовність приумножувати її багатства, захищати її, а за необхідності віддати життя за її свободу і незалежність. Отже, патріотизм охоплює емоційно-моральне та дієве ставлення до себе та інших людей, рідної землі, своєї нації, матеріальних і духовних надбань суспільства [45, с. 252].

Автори майже всіх наукових робіт, публіцистичних статей одноставно трактують поняття «патріотизм» – це, перш за все, любов до Батьківщини і діяльність на її користь [4; 11; 13; 21; 27; 29; 31]. М. Кривоніс, К. Чорна патріотизм розуміють як одну з найбільш значущих, незмінних цінностей особистості, що виражає її ставлення до своєї Батьківщини й характеризує вищий рівень її розвитку в процесі діяльності на благо Батьківщини [33; 53].

Отже, можна стверджувати, що загальним для визначення патріотизму, є любов до Батьківщини, безкорисне служіння її інтересам, готовність до жертвності за ради неї. Загальні елементи прояву патріотизму це любов, віра й готовність до діяльності з метою реалізації їх у житті.

З поняттям «патріотизм» пов'язане інше поняття – «патріотичні почуття» – це результат цілеспрямованого виховного впливу на дітей дошкільного віку. На думку С. Матвієнко, патріотичні почуття за своєю природою – інтегральні, оскільки об'єднують у одне ціле моральну, трудову, розумову, естетичну, фізичну сторони розвитку особистості. Патріотичні почуття формуються поступово під впливом навколишнього середовища та інших виховних чинників.

У результаті в дошкільників будуть сформовані любов до материнської мови, свого дому, батьків і усіх людей, природи рідного краю, звичаїв, шанування традицій народу, людської праці, прагнення зберігати та примножувати духовні скарби народу [39].

О. Каплуновська нагадує, що оскільки патріотичні почуття – найбільш складні та найвищі прояви духовного світу особистості, то їх ще не можна глибоко розвинути у дошкільників. У цьому віці закладаються лише основи цих почуттів у процесі сприймання дитиною подій навколишнього життя [29].

Авторка вважає, що складні моральні почуття не є вродженими, вони формуються та розвиваються в дошкільників під час проведення освітньо-виховної роботи. При чому слід враховувати, що дітям дошкільного віку складно усвідомити почуття патріотизму. Незважаючи на те, що вони багато чують про Батьківщину, самі вживають це слово, читаючи вірші чи заучуючи пісні – її уявлення про Батьківщину залишаються не чіткими.

О. Каплуновська вважає, що для виховання патріотичних почуттів у дошкільників треба формувати почуття гордості за своє рідне місто, видатних людей свого краю, бережливе ставлення до народних цінностей тощо. Дитині треба з'ясувати існуючі зв'язки між сприйнятими нею предметами та явищами навколишнього життя, між окремими конкретними фактами. Отже, основним напрямом розвитку патріотичних почуттів у старших дошкільників – це розумовий розвиток дитини: чим глибше вона пізнає навколишній світ, тим більш обґрунтованим буде її ставлення до дійсності: до праці, оточуючих людей, природи, Батьківщини. Це ставлення буде яскраво виявлятися в почуттях дитини [29].

У нашій дійсності, стверджує Н. Ганник, багато яскравих фактів, подій, які справляють на дітей велике враження, тому вихователю треба вміло добирати ці факти, керувати процесом спостереження і допомогти дітям осмислити їх враження, враховуючи їх психофізіологічні особливості, емоційність, образне мислення, здатність активно реагувати на подразники, що надходять з навколишнього середовища, наслідувати і поступово осмислювати їх [17].

І. Газіна нагадує, що педагогу треба формувати патріотичні почуття на фактах, доступних даному віковому періоду, і водночас яскравих, використовуючи не абстрактні міркування, а спостереження, персонажі літературних творів, картини, пісні, живе образне слово. Необхідно так побудувати роботу з дошкільниками, щоб набуті ними знання і висновки, до яких підвів вихователь, утворили систему знань, які відображають існуючі предмети, явища з їх основними ознаками і зв'язками [16].

Таким чином, для виховання справжнього громадянина і патріота, необхідно сформувати у дошкільника низку певних знань, особистісних якостей та рис характеру. Справжній патріот, на думку М. Кривоніс, відрізняється [33]:

- патріотичною свідомістю, громадською відповідальністю, ініціативністю та активністю;
- повагою до законів нашої держави, потребою щодо їх дотримання;
- знанням державної мови;
- повагою до батьків і свого родоводу, історії українського народу, усвідомленням своєї належності до нього;
- дисциплінованістю, працьовитістю, творчістю, турботою про екологічний стан;
- фізичною досконалістю, високою естетичною культурою;
- гуманним, шанобливим ставленням до культури, вірування, традицій та звичаїв народів, які населяють Україну, високою культурою міжнаціонального спілкування [33].

Таким чином, у дошкільному віці треба закласти фундамент знань патріотичних почуттів, які в майбутньому стануть основою для виховання патріотизму. Цим фундаментом є пізнання національних та загальнолюдських цінностей, опанування державною мовою [10].

І. Газіна стверджує, що формувати національну свідомість треба починати вже в закладі дошкільної освіти, оскільки саме у цьому віці починають закладати фундамент особистості. Якщо втратити час, то потім перевиховувати буде

значно важче. Вже у дошкільному віці діти повинні усвідомити свою належність до українського народу [16].

Ще М. Стельмахович, К. Ушинський писали, що становлення особистості неможливо без опори на традиції духовності, якими багата історія та культурна спадщина України. Виховання дітей на традиціях народної етики дозволяє сформувати у них інтерес до народного мистецтва, рідної культури, потребу використовувати духовні цінності рідного народу [48; 52].

Саме тому, коли активно розвивається особистість, формується світогляд, закладаються основи духовності та моралі, дуже важливо сформувати у дошкільників самосвідомість, відчуття приналежності до української нації з її віковичними традиціями та звичаями. Найголовніше в патріотичному вихованні дошкільників, стверджує М. Кривоніс, – не чекати від дітей прояву любові до Батьківщини, а в процесі виховної роботи ознайомлювати їх з містом, країною, її природою, символікою, добиватися того, щоб дошкільник знав імена тих, хто прославив рідне місто, країну, проявляв інтерес до набуття знань. У цьому випадку можна сказати, що завдання з виховання патріотичних почуттів у дітей виконано в межах, доступних даному віковому періоду [33].

На формуванні патріотичних почуттів в процесі національного виховання настоювала і С. Русова, яка вважала, що лише національне виховання може виплекати цілісну, високоморальну, патріотично налаштовану особистість. У зв'язку з цим у атмосфері ЗДО повинний відчуватися національний дух: дітей треба наближати до природи рідного краю, до невпинної хліборобської праці українських працівників, які годують себе, сусідів і усіх громадян України; треба широко використовувати усну народну творчість (словесні ігри, пісні, гри на народних музичних інструментах, розваги, інсценізації тощо) [12; 46].

Виховання, на думку С. Русової, повинно бути позначене українським мистецтвом і супроводжуватися позитивними емоціями. У дітей треба розвивати естетичну культуру, для чого на заняттях з ручної праці використовувати вишивання з національним орнаментом, вирізування з дерева буковинських орнаментів, ліплення з глини народних іграшок, декоративний розпис тощо.

Таким чином, можна націоналізувати наші дитячі садки, наблизити їх не тільки до словесної, а й до технічної культури нашого народу [46].

Більшість науковців [5; 12; 13; 17; 21; 26; 31] згодні з тим, що формувати патріотичні почуття в старших дошкільників треба починати з ознайомлення їх з доступним за змістом матеріалом, на основі якого формуються первинні почуття, які з часом перетворюються на осмислене й обґрунтоване ставлення дитини до навколишнього. Любов до Батьківщини дитина дошкільного віку розуміє як любов до рідних, до друзів, до тих, хто про неї турбується тощо. Якщо у дитини сформувати позитивні почуття до своєї сім'ї, близьких знайомих, дитячого садку, друзів, сформувати інтерес до народних українських ігор, забав, традицій, до свого двору, вулиці, місць, де вона бігає, грає, ознайомити її з предметами, явищами, подіями, то на основі цих почуттів у дітей почне розвиватися інтерес до більш широкого кола явищ.

У новій редакції Базового компонента дошкільної освіти в освітньому напрямі «Дитина в соціумі» зазначено, що старший дошкільник має орієнтуватися в тому, що Україна має свою територію, на якій проживають українці, що мають свою культуру, звичаї, мову. Що дитина повинна демонструвати інтерес до загальнолюдських цінностей, громадянських цінностей, цінностей спілкування, діяльності [2].

Для виховання зазначених якостей необхідно використовувати інноваційні педагогічні технології, серед яких особливе місце належить методу проєктів. Г. Кравченко вважає, що саме метод проєктів сприяє ефективному формуванню патріотичних почуттів у дошкільнят [32].

Метод проєктів вважається методом проблемного навчання, способом організації поетапної практичної діяльності, в основі якої лежить взаємодія вихователя з вихованцями задля досягнення поставленої мети проєкту [32].

За твердженням А. Солонської, метод проєктів забезпечує пристосування змісту та методів освітньої роботи до вікових особливостей дітей дошкільного віку [47].

На думку Г. Кравченко, метод проєктів у закладах дошкільної освіти використовується з метою виховання патріотичних почуттів через діяльність, практичного застосування набутих знань, розширення можливостей дошкільників у самореалізації [32].

Метод проєктів доцільно використовувати з дітьми старшого дошкільного віку, оскільки ці діти характеризуються стійкою увагою, спостережливістю, вмінням аналізувати, узагальнювати отриману інформацію, здійснювати самооцінку, прагненням до спільної діяльності. Мета, поставлена перед створенням проєкту, сприяє інтегруванню відомостей із різних галузей знань і успішному застосуванню їх на практиці, перед дітьми відкриваються значні можливості в організації спільної пізнавальної діяльності разом з педагогами і батьками [32; 47].

До проєктів Г. Кравченко, А. Солонська висувають наступні вимоги [32; 47]:

- у проєкті повинні бути наявні проблеми: дослідницька, інформаційна, практична.
- наявність плану вирішення проблем, поставлених у проєкті;
- наявність дослідницької роботи, пошуку інформації;
- в результаті виконання проєкту отримуємо продукт.
- результат виконання проєкту (продукт) треба представити за допомогою презентації.

Проєкт виконується у три послідовних етапи:

- на першому, підготовчому етапі ставляться мета, задачі, визначаються методи дослідження, проводиться підготовча робота з вихователями і дітьми, підготовлюються обладнання і матеріали.
- на другому, дослідницькому етапі, здійснюється пошук відповідей на поставлені запитання;
- на третьому, заключному етапі, узагальнюються результати роботи, проводиться їх аналіз, формуються висновки [32].

М. Кривоніс та О. Дроботій надали вихователям такі методичні поради щодо використання методу проєктів у процесі виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку:

– використання різних видів наочності (світлин, картин, слайдів, фільмів) повинно бути максимальним.

– обов'язкове проведення дітьми дослідно-пошукової діяльності (Чому так називається ваша вулиця, наше місто?).

– не вимагати від дітей називати конкретні історичні дати, оскільки вони для них не реальні.

– матеріал вихованцям викладати доступними термінами, поняттями [33].

Проєктну діяльність треба починати з ознайомлення дошкільнят зі знайомими для них поняттями: з закладом дошкільної освіти, з вулицею, на якій розташований садок, з районом, у якому мешкає дитина з батьками, з містом, у якому живе дитина [33].

Ми згодні з пропозицією О. Лаврик, яка рекомендує починати виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників з їх ознайомлення з рідним містом. Наприклад, під час виконання проєкту «Моє рідне місто» діти розширюють знання про рідне місто, історію заснування, основні вулиці, визначні місця, архітектурні споруди; герб міста. Виконання цього проєкту дозволить виховати у дітей любов до рідного міста, бажання зробити його ще краще, ознайомити дошкільнят з легендами рідного краю, його традиціями тощо. По закінченні проєкту діти разом з вихователями або батьками можуть оформити журнал або книжку про рідне місто, збірник легенд рідного краю, створювати малюнки [35].

Отже, під патріотичними почуттями будемо розуміти любов до рідної мови, до батьків та інших людей, до природи рідного краю, його звичаїв, традицій, людської праці, бережливо ставитися до духовних скарбів народу тощо. Виховання патріотичних почуттів треба починати з дошкільного віку. Найбільш ефективним методом у цьому процесі є метод проєктів, який дозволяє дошкільнята отримати знання про рідне місто, його звичаї та традиції тощо.

1.2. Особливості виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку

Аналіз досліджень І. Беха показав, що виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку важливо починати вже з дошкільного віку [5]. Він довів, що дошкільне дитинство є важливим віковим етапом, на якому формуються високі соціальні мотиви, які впливають на весь подальший розвиток особистості. На думку вченого, саме у цьому віковому періоді формуються культурно-ціннісні орієнтації дитини, розвиваються її відчуття, сприймання, емоції, мислення; відбувається соціальна адаптація в суспільстві; здійснюється процес національно-культурної самоідентифікації, усвідомлення себе в довколишньому світі [4–7].

І. Бех, О. Каплуновська, О. Кононко та інші психологи характеризують поняття «патріотичні почуття» як складне поєднання когнітивного, емоційного і діяльнісного компонентів. Когнітивний компонент охоплює зміст роботи з виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку і передбачає отримання ними знань про Україну, її історію, звичаї, символи тощо. Набуті знання у подальшому допоможуть дошкільникам зорієнтуватися в сучасному житті, сформувати власне ставлення до навколишнього світу, суспільства, Батьківщини [7; 29].

Емоційний компонент визначає рівень сформованості у дошкільників моральних, гуманних цінностей, вмінь оцінювати себе і інших. У психічному розвитку дошкільників емоції відіграють важливе значення. На думку французького психолога А. Валлона: «саме емоції... створюють перші зв'язки дитини з її соціальним середовищем і стають основою для виховання наміру та розумової здатності... Сенс ситуації переживається до всілякого аналізу завдяки викликаних нею діями та настановами. Ця практична інтуїція у психічному розвитку задовго передре здатності розрізнення та порівняння. Вона є першою формою розуміння» [26, с. 15].

Під час дослідження емоційного розвитку дітей, І. Бех помітив, що когнітивна та емоційна регуляція дій розвиваються у дошкільників одночасно,

підкреслюючи важливу роль почуттєвої сфери, він писав: «...саме почуття дають діям необхідну енергію, тоді як знання накладають на поведінку певну структуру» [6].

А. Батрак, досліджуючи проблему духовно-морального виховання дітей, наголосив на необхідності врахування в освітньому процесі їх емоційно-почуттєвої сфери. Переживання, проходячи через емоційно-почуттєву сферу, сприяють формуванню ставлення дитини до певного об'єкта. За його словами, моральні почуття під час свого виховання проходять наступні стадії розвитку: емоційний відгук, сприйнятливність до почуттів інших людей, співчуття, переживання почуттів з іншими людьми [3].

І. Бехом доведено, що переживання в дітей виступають єдиним чинником, який або спонукає, або гальмує активність. На його думку, основна функція емоцій полягає в тому, щоб визначити значущість об'єкта чи явища природного або соціального середовища, їх модальність, позитивність чи негативність. Автор відмітив, що дошкільники досить швидко дають оцінку-штамп «добрий – поганий». Але достатньо один раз дитині опинитися в несприятливій ситуації, як одразу оцінка «добрий» перетворюється на оцінку «ти поганий». Причина такого швидкого перетворення в недостатньому досвіді переживань. Тому необхідно формувати у дітей досвід переживаній і відчуттів, одночасно обережно спонукати дитину до вживання в мові оцінок, які швидко перетворюються у мовні штампи [6]. Емоції мають велике значення ще і тому, що вони розглядаються передусім як внутрішня система підкріплення, мотивація до пізнання і діяльності, система афективної селекції «корисних» з точки зору генетичної програми розвитку стимульних ситуацій і форм поведінки на цьому віковому етапі» [6, с. 28]. Як бачимо, почуттями дитина виказує своє ставлення до того, що їй подобається або не подобається, що хвилює, чому вона радіє (почуттєва сфера формується, під впливом виховання).

До особливостей дітей старшого дошкільного віку І. Бех відносить і те, що ситуативна емоція виконує функцію оцінки. У свідомості дитини предмети поділяються на приємні та неприємні, формуючи вибіркоче ставлення до них.

Таким чином, ці оцінки слугують для упорядкування впливу зовнішнього світу, вони одномірні за формою (добра – погана), оскільки дитина швидше усвідомлює «яка я», ніж «хто я». Емоційні оцінки сприяють збудженню дитячої активності, або, навпаки, гальмуванню. Вони можуть бути різного ступеня інтенсивності: від емоційного тону відчуттів до усвідомлених оцінок та оцінних дій. Така емоційно-оцінна поведінка легко фіксується на ранніх етапах розвитку дитини незалежно від предметного змісту [6, с. 22].

Дітям дошкільного віку характерно інтенсивне емоційне життя, тому в цей період важливо приділяти увагу емоційному розвитку дитини. Ставлення дітей до близького їм оточення сповнене почуттями, які спонукають їх до пізнання, мотивованої діяльності. Дошкільники ще не здатні приховувати своїх почуттів і проявляють їх як реакцію на ситуацію, що склалася на даний момент. Дитина одразу відповідно реагує на похвалу, зауваження, зацікавлення, проявляючи гаму почуттів задоволення, обурення, радості тощо. У дітей старшого дошкільного віку почуття стають більш стійкими. Якщо раніше, окрім батьків і близьких, дитина нікого не сприймала, то в цьому віці вже з'являються улюблені друзі, місця, де дитина любить проводити час. Однією із важливих умов розвитку емоцій у дитини є те, наскільки у неї організована здатність до емпатії, тобто вміння поставити себе на місце іншого. Цей досвід краще організовувати на практиці, в ідеальній уяві дитини. Головною умовою є досвід взаємодії дорослого і дитини, позитивна емоційна привабливість, яка походить від дорослого. Якщо порушити контакт між дитиною та дорослим, то дитина стає безпомічною у засвоєнні предметного змісту оскільки її емоційне реагування знижується [26].

Проаналізуємо особливості емоційно-чуттєвої сфери дітей старшого дошкільного віку, психологічні механізми впливу на їх розвиток. Т. Дуткевич нагадує, що у старшому дошкільному віці дитина намагається встановити схожість та відмінність з близькими їй людьми: батьками, братами, сестрами тощо. У неї з'являються почуття радості, гордості за вчинки інших, дитина «копіює» моральні стандарти, поведінку, манери людини, на яку хоче бути

схожою [26]. У результаті процесу ідентифікації у дитини розвиваються зачатки почуття совісті, вміння поділяти чужі переживання, продумувати і планувати стосунки з близькими людьми. Суттєвою зміною ролі емоцій старших дошкільників є те, що вони перетворюються у суб'єкти емоційних переживань. У формуванні цих процесів, як зазначає Т. Дуткевич, важливе значення відіграють не лише близькі дитині люди, а й персонажі літературних творів, поведінку яких вона апробує у своїх вчинках, доки почуття не стають утвердженими та стабільними. Завдяки почуттям у дитини виникають ті чи інші моральні орієнтири, стабілізуються цінності, утверджуються часові обмеження, це сприяє формуванню довільної поведінки з її фіналом, результатом, завершеністю [26]. Зміни, що відбуваються у психічному розвитку дітей старшого дошкільного віку, визначають специфічні особливості цього вікового періоду.

Діяльнісний компонент характеризує набуті дітьми уміння та навички, які простежуються в їх усвідомленій поведінці, діях, пов'язаних з державними та народними символами, дотриманням народних звичаїв, традицій [39].

Можна стверджувати, що змістовий і діяльнісний компоненти цілком залежать від емоційного компоненту. До особливостей емоційного розвитку старших дошкільників С. Матвієнко віднесла [39]:

- вираження почуттів при засвоєнні соціальних норм;
- зміну ролі емоцій під час діяльності, виховання емоційного захоплення;
- виховання свідомих, узагальнених, розумних, позаситуативних почуттів;
- виховання вищих почуттів – моральних, інтелектуальних, естетичних.

Моральні почуття, як стверджує С. Матвієнко, це те, що дитина відчуває у процесі сприймання явищ дійсності, керуючись категоріями моралі, вироблених суспільством. Ці почуття можна простежити в емоційному ставленні особистості до своєї поведінки та поведінки оточуючих її людей. Патріотичні почуття відносяться до моральних, вони тісно пов'язані з почуттям національної гідності, гордості, національної самосвідомості, почуттям поваги, любові [39].

У поведінці старших дошкільників простежується інтенсивне засвоєння моральних норм та чинників, виникнення соціальних мотивів і емоційних переживань, причому в активній формі, під час діяльності дитини [3]. Моральне виховання, як стверджують І. Бех, А. Батрак, визначає єдність зовнішніх і внутрішніх умов. Зовнішні умови перетворюються во внутрішні, переборюючи низку перетворень. Для цього перетворення необхідна наявність конкретного збудника, який зовнішні дії перетворює во внутрішні шляхом узагальнення. Внутрішня сила є визначальною в моральній поведінці, вона не залежить від зовнішніх ситуацій. Задля завершення цього процесу треба щоб дитина випробувала сильне враження, яке б викликало глибокі емоційні переживання [3; 5].

І. Бех сформулював послідовність виховання почуттів:

- організувати життя дошкільника таким чином, щоб зіштовхувалися різні подразники, між якими відбувається перенесення зовнішнього почуття на внутрішнє;
- подати дитині інформацію, яка справила б враження на її почуття;
- подати вихованцю знання, які б викликали у нього почуття гніву, радості, гордості, оскільки через них легше впливати на його поведінку [7].

Виховання патріотичних почуттів відноситься до найважливіших та найвищих моральних почуттів, які формуються у дітей старшого дошкільного віку. У процесі їх виховання необхідно враховувати особливості старших дошкільників. І. Бех та К. Чорна нагадують, що у цьому віці діти вже здатні виділити особистісні цінності, у них відбувається емоційне освоєння, яке закріплюється в діяльності, поведінці та міжособистісних взаєминах. Дошкільники вже здатні оцінювати норми поведінки одноліток і дорослих; у них формуються певна орієнтація на соціум, вміння розуміти і оцінювати суспільні відносини, відповідно даному віковому періоду, починає розуміти необхідність суспільно значущих справ тощо [4].

Перелічені особливості виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку, на думку О. Каплуновської, пояснюються появою у них

інтересу до історії своєї сім'ї, рідного міста, української культури, традицій, природи рідного краю. У дітей зароджується почуття причетності до українського народу; їх цікавить діяльність дорослих; виникає бажання контактувати з вихователями, батьками, працівниками музеїв, бібліотек тощо [29].

Отже, у процесі виховання патріотичних почуттів діти старшого дошкільного віку набувають знання про країну, в якій вони живуть, її головне місто, столицю, своє рідне місто. Крім того вони ознайомлюються з визначними місцями свого рідного міста, його природою, мовою, мистецтвом, традиціями, звичаями українського народу тощо.

І. Бех нагадує, що у дітей старшого дошкільного віку формується ціннісне ставлення до об'єктів та явищ дійсності. Цей процес відбувається завдяки трансформації суспільних цінностей у особистісні надбання – коли певний об'єкт або явище стають для дитини привабливими, значущими, бажаними тощо. До суспільних цінностей науковець відносить і культурні надбання, цінність яких визнана на етнічному, національному, загальнолюдському рівнях суспільного буття [6].

Виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників відбувається за такими напрямками [5]:

- ознайомлення дітей з сім'єю, родиною, родом і родоводом;
- проведення краєзнавчої роботи;
- ознайомлення з явищами суспільного життя;
- ознайомлення з історією держави, державними символами;
- ознайомлення з традиціями, звичаями свого народу, у тому числі з народними українськими іграшками.

І. Бех нагадує, що виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку відбувається завдяки їх інтересу до найближчого соціального оточення (сім'ї, братів, сестер, батьківського дому, рідного міста, села), яке вони споглядають повсякденно, вважають своїм, рідним, тісно пов'язаним з ними. У

зв'язку з цим, важливого значення набуває власний приклад дорослих (вихователів, батьків тощо) [5].

У процесі виховання патріотичних почуттів вихователь планово, систематично впливає на вихованців у процесі занять, на прогулянках, під час бесід. Створенню в ЗДО патріотичної атмосфери, яка сприяла би формуванню любові до всього українського в дітей та їх батьків, допоможе куточок обладнаний:

- народною символікою нашої країни;
- патріотичною літературою (віршами, книгами, прислів'ями та приказками);
- українськими народними піснями, іграми, іграшками;
- народним одягом, рушниками, вишиванками, народним посудом;
- плакатами, картами України;
- цікавою інформацією про видатних українців;
- добіркою про особливості природи рідного краю тощо [37].

Дітей також треба систематично залучати до патріотичної діяльності для виховання в них любові, захоплення народною атрибутикою.

До засобів і методів виховання патріотичних почуттів Т. Поніманська відносить [45]:

- розповідь педагога на відповідну тему;
- використання патріотичної літератури;
- показ народних іграшок, виробів майстрів, предметів побуту українського народу тощо;
- розглядання ілюстративного матеріалу (картин природи, історичних пам'яток тощо);
- ігрові заочні екскурсії-подорожі;
- узагальнююче заняття, що підсумовує знання дітей про нашу країну;
- листування з іншими дошкільними закладами, зустрічі з представниками інших країн.

Ефективним засобом виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку є дитячі ранки: «Матусина колискова», «Бабусина казка», «Мій тато все вміє», «Свято української мови», «Свято української пісні», «Свято врожаю» та інші обрядові свята.

Дуже важливо, щоб дитина полюбила свій дитячий садок. Це відбудеться тоді, коли вихователь буде з повагою ставитися до кожної дитини, знати її найкращі риси і сприяти їх розвитку в іграх, під час свят та цікавих занять.

У ЗДО, груповій кімнаті, на майданчику кожна дитина має своє улюблене місце для гри, усамітнення. Вихователь повинний дуже обережно ставитися до цього і підтримувати «право вихованця на свою територію». Важливо створити всі умови для «індивідуального освітнього предметно-розвивального середовища» [44].

Велика роль батьків у патріотичному вихованні, тому необхідно залучати їх до цього процесу. Можна запропонувати батькам разом з дітьми відвідати визначні місця міста, розповісти дітям про своїх батьків, про сімейні традиції та звичаї тощо. Батьки разом з дітьми можуть розучувати український фольклор, приказки, лічилки, казки, співати українські колискові, грати у народні рухливі ігри, пояснювати дітям необхідність любові до батьківщини, розвивати інтерес до всього українського.

Таким чином, базовим етапом у формуванні в дітей любові до Батьківщини можна вважати накопичення дошкільником соціального досвіду проживання у своїй країні та засвоєння усталених норм поведінки, взаємовідносин. Важливо пам'ятати, що виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників – тривалий процес. Він не успадковується, а формується послідовно, системно, з використанням певних принципів, засобів та методів виховання, створенням відповідної атмосфери у садочку, врахуванням особливостей дітей старшого дошкільного віку.

1.3. Українська народна іграшка як засіб виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку

Оскільки патріотизм набуває нині особливого значення, відтак виникає гостра потреба у розробці нових підходів до патріотичного виховання, пошуку дієвих форм, методів, засобів і технологій організації процесу виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.

Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні передбачено дотримання принципу патріотичної спрямованості у освітньому процесі ЗДО. Для його реалізації вихователям рекомендовано використання елементів національної культури, до яких належить і українська народна іграшка [2].

Українська народна іграшка багата та розмаїта. Про її багатство говорить діапазон змістовно-образних градацій: від «примітивних» пташок-свищиків, вузлових ляльок, реліктових тварин, птахів, фантастичних звірів, виліплених із глини, сиру або тіста, зроблених із дерева, соломи до авторської іграшки – скульптури [31].

Історії, семантиці, образній своєрідності, функціональним особливостям української народної іграшки присвятив свої дослідження О. Найден. З його точки зору, народна іграшка відноситься до галузі українського народного мистецтва, яка об'єднує вироби з кераміки, дерева, лози, соломи, паперу та іншого матеріалу. Українську народну іграшку він вважає унікальним явищем традиційної народної культури українців, своєрідним світом художніх образів зі своїм особливим розумінням законів краси [40].

Г. Кільова вважає народну іграшку пам'яттю нації про своє історичне та доісторичне минуле. Її форма свідчить про одну із початкових субстанціональних форм щодо освоєння людством навколишнього середовища. Народна іграшка – це спадщина подібно рідній мові, казці, пісні, вона перевірена любов'ю дітей до неї, дитячою грою, являє собою художню культуру народної творчості, розвиває самобутні риси естетики українського народу [31].

І. Газіна відносить іграшку до наочних посібників, за допомогою яких дітям передається інформація про матеріальний світ, формується національна

самосвідомість. Це – ляльки в національних костюмах, солдатики у військовій формі, моделі різноманітних історичних і культурних об'єктів і предметів. Деякі іграшки слугують для розвитку рухових і моторних реакцій дитини, сприяють їх фізичному розвитку [16].

Народна іграшка відіграє важливу освітню, розвивальну, виховну, навіть організаційну роль. Її використання у освітньому процесі урізноманітнює ігрову діяльність дітей, збагачує пізнання дошкільником навколишнього, зокрема свого народу, його звичаїв та традицій [38].

Народна іграшка є спадщиною подібно до рідної мови, казки, пісні. Вони перевірені дитячою любов'ю до неї, дитячою грою. Вона несе в собі художню культуру народної творчості, розвиває самобутні риси естетики свого народу. Культура іграшки – важливий елемент загальної культури нації. В давнину в колыску поруч з дитиною клали ліворуч ляльку для доньки, для хлопчика праворуч – сопілку, які слугували оберегами, що прийшли з часів язичництва і несли в собі магічну силу [41].

Українська народна іграшка має тематичну неоднорідність і глибоке змістовне наповнення. Вона зроблена із різних матеріалів і художніх способів опрацювання, багата формальними, композиційно-орнаментальними, колористичними вирішеннями. Іграшка включає в себе декілька видів народного мистецтва (вишивку, розпис, ткацтво тощо).

За допомогою народної іграшки у дошкільників формують світосприймання, оскільки дитина сприймає її як предмет реального чи казкового світу, як партнера по грі; вона розуміє зовнішні особливості іграшки, її характеристики як втілення художньої, технічної та інших видів української культури. Народна іграшка входить до складу предметно-ігрового середовища ЗДО. Діти творчо застосовують образ народної української іграшки в ігровому середовищі відповідно до її призначення, змісту, класифікації, використовують іграшки для відображення соціальних взаємовідносин між людьми [42].

За допомогою народної іграшки у дошкільників формують самостійність, творчі здібності. Граючи з народною іграшкою дитина розвивається, пізнає світ,

наслідує і засвоює соціальний досвід, оскільки іграшка передає культурний досвід народу від покоління до покоління. Її використання в ЗДО та сім'ї не тільки збагачує та урізноманітнює ігрову діяльність дітей, а й сприяє розширенню сфери пізнання світу, рідної місцевості, українського народу, розвитку традиційних для національної, господарської, побутової культури навичок [42].

Застосування народної іграшки у виховному процесі прилучає дитину до духовного, естетичного, побутового досвіду народу, формуючи таким чином у неї патріотичні почуття. Дитина, граючи з іграшкою, не оцінює її як витвір мистецтва або як образ, пов'язаний з певними легендами, казками, міфами. Однак, під час гри з нею, здійснюється зорове та сенсорне сприйняття форми, кольору іграшки і непомітно для себе дитина приєднується до місцевої, а через неї і до етнонаціональної сфери образних уподобань, художніх особливостей, які своєю мовою розповідають їй про виробничо-господарську та святково-обрядову діяльність українського народу, формуючи основу для зародження патріотичних почуттів [41]

Діти старшого дошкільного віку ознайомлюються з особливостями пропорцій, кольорів та зображень на іграшках. На заняттях їм пропонують самостійного створити окремі візерунки, орнаменти, які характерні тільки для іграшок певного регіону, ознайомлюють з процесом їх виготовлення, історією. Діти ліплять із пластиліну, глини, тіста іграшки і розфарбовують їх, самостійно добираючи характерні кольори для іграшок різних регіонів.

Ознайомлюючи дошкільників з народною іграшкою вихователь використовує різні методи навчання з урахуванням вікових особливостей дітей. Т. Поніманська пропонує користуватися методами [45]:

- словесними: розповідати дітям про історію та технологію створення народної іграшки, про народних майстрів, читання вірші про іграшки;
- наочними: показувати різні види народних іграшок, демонструвати етапи створення народної іграшки та матеріал, з якого вона зроблена, показувати картини та зображення народних майстрів;

– практичними: проводити дидактичні ігри і виконувати вправи з народною іграшкою, залучати дошкільників до сюжетно-рольових ігор, виготовлювати різноманітні народні іграшки тощо.

Українські народні іграшки складні й різмаїті, тому їх необхідно класифікувати для подальшого використання в освітньому процесі. Найбільш проста та прямолінійна класифікація запропонована О. Найденом, який поділив народні іграшки на дві групи [40]:

– іграшки, в основі яких лежать пластичні, художньо-естетичні фактори (ляльки, коники, баранці, олені, цапки, вершники, птахи, «барині», «куми» тощо);

– іграшки, в основі яких лежать певні механічні дії (деркачі, фуркала, калатала, свистки, луки зі стрілами, брязкальця тощо).

Більш структурованою класифікацією О. Найден вважає поділ іграшок за матеріалом, з якого вони зроблені (іграшки дерев'яні, глиняні, тканинні, солом'яні, трав'яні, паперові, кори, кістки, плодів різних рослин, тіста, сиру тощо).

Крім того, науковець поділив іграшки за образно-ігровими та типажно-функціональними ознаками таким чином [40]:

– антропоморфні образи ляльок (глиняні, дерев'яні, трав'яні, тканинні, солом'яні, зроблені з рогами, комбіновані з різних матеріалів);

– зооморфні образи свійських й диких тварин (бичків, цапок, свинок, баранців, козликів, корівок тощо, які зроблені з такого ж самого матеріалу як і ляльки);

– іграшки, які імітують предмети побуту: меблі, посуд, шафи, стільці, столи, лавки, миски, глечики, колиски, візки, граблі, сокири тощо;

Ще О. Найден наголосив, що іграшки можна класифікувати за регіонами, в яких вони зроблені (у Львові, Харкові, Волині, Києві, Полтаві та їх областях, на Середній Наддніпрянщині тощо). Однак, науковець, застерігає, що жодна з наведених класифікацій не дає повної і різнобічної характеристики народної

іграшки. Тому, він рекомендує взяти одну класифікацію за основу і доповнити її необхідними характеристиками з іншої класифікації [40].

Подаємо характеристику народним іграшкам за матеріалом.

Найбільш розповсюдженими є *іграшки з дерева*. Дерево є мотивом для створення казок, у яких поліна, гілки, колодки перетворюються на людину. Це відбувається завдяки різним заклинанням і маніпуляціям. Найдавніші перекази і міфи, розповідають нам, що боги створили першу людину саме з дерева, а не з глини. З цього слідує, що дерево – найдавніший матеріал, який люди почали творчо обробляти. Читаючи казки, розглядаючи іграшки з дерева, дошкільники дізнаються про стародавні міфи, народні звичаї, обряди, засоби обробки деревини, різні види дерев'яних іграшок. При систематичному використанні таких іграшок у дітей виникає стійкий інтерес до українського народознавства, поступово формуються патріотичні почуття.

Іграшки з дерева відповідають гігієнічним, естетичним вимогам до іграшок, вони – теплі, легкі, зручні у грі. Н. Омеляненко пропонує вихователям залучати старших дошкільників до виготовлення іграшок із дерева (відповідно до їх здібностей і можливостей) [42].

Сучасні дерев'яні іграшки належать до акустично-механічних та рухливо-механічних (деркачі, і фуркала, калатала, дерчаки, вітрячки, пташки на коліщатках з рухливими крильцями, візки, каруселі, коники на коліщатках тощо). Із дерева зроблені також дитячі меблі, посуд, музичні інструменти, пташки-свищики, на яких вирізані півні, коні, коні з вершниками тощо. До нашого часу зберіглася традиційна дерев'яна рухливо-механічна іграшка «Коваль і ведмідь», яку можна побачити у музеях та приватних колекціях. Однак її можуть зробити окремі майстри з Київщини, Полтавщини, Волині, Львівщини. Дошкільникам розповідають про цих майстрів або вони самі дізнаються про них у процесі проєктної діяльності. Діти ознайомлюються з розписом дерев'яних іграшок, дізнаються про яворівських майстрів, які перетворюють звичайні столярні вироби із зображенням візків, коників, коників з вершниками, дитячі меблі, музичні інструменти у витвори мистецтва. Діти з зацікавленням

розглядають кольорову гаму яворівських іграшок: червоний, зелений і жовтий, які з'явилися в 1920-1930-х роках минулого століття. Коло на іграшках зображують у вигляді геометричної розетки або квітки-сонечка, кружальця із листочками всередині; вербівку (гнучку гілку з листочками як у верби) чітко розбирають на симетричні ряди – червоний і темно-зелений. Таким орнаментом розписують візки з кониками, держачки, коників-каталочок, пташок на коліщатках, музичні інструменти, колиски для ляльок, дитячі посуд і меблі тощо. Іграшки виготовлювали із явору, верби, липи, груші [40].

Дітей ознайомлюють з особливостями виховання дерев'яних іграшок за якими вони поділяються на іграшки [41]:

- виготовлені із суцільного шматка дерева
- за допомогою вирізування, виточування;
- виготовляються із окремих частин, які попередньо обробляють вирізуванням, виточуванням, а потім з'єднують за допомогою столярних прийомів.

Залежно від з'єднання іграшки бувають [40]:

- нерухомими (іграшкові меблі, сани, скрипочки);
- рухомими (візочки, тачки, деркачі тощо).

Під час оздоблення іграшок із дерева враховували його природню текстуру й забарвлення дерева, які своєрідні у кожній породи. Дітям цікаво розглядувати різні породи дерев, порівнювати їх текстуру, колір. У такий засіб, дошкільники ознайомлюються с деревами своєї місцевості, їх особливостями.

Вони дізнаються, що на Прикарпатті дерев'яні іграшки оздоблюють випалюванням, яке виконують «писаком» – металевим прутиком з викарбуваним на одному його кінці рельєфним малюнком, який називається «штампом». Діти старшого дошкільного віку можуть самостійно під керівництвом вихователя або батьків спробувати розписати іграшку випалюванням.

Вихователь розповідає вихованцям про косівські рухомі дерев'яні іграшки: санки, візки, гойдалки і звукові: свищики. На Закарпатті іграшки роблять із тополлю, ліщини, явору, клену, кори сосни і дубу. Техніка оздоблення – різна.

Оздоблювали вирізуванням, обтісуванням, столярними прийомами, пластичним оздобленням поверхні фігурок. Виготовляються динамічні іграшки (наприклад, пташки, які клюють землю), тархтальця, деркачі, сопілки, коники тощо. Дерев'яні іграшки майстри робили, навіть, із вербової кори Своєрідною є динамічна іграшка, що зображує пташок, які клюють зерна: фігурки пташок розташовують на круглій дерев'яній основі голівками до центру. Під основою на нитках, які прив'язані до голівок, підвішують кульку. Коли кулька коливається, пташки рухаються – голівка то піднімається вгору, то опускається вниз, завдяки чому здається, що пташки клюють зерно [41].

Зацікавлять дітей і звукові іграшки на Прикарпаття, серед яких найбільш поширеними є сопілки. Вони ретельно витончені, прикрашені довкола тонкими різьбленими, або мальованими пасками. До звукових іграшок відносять і різні моделі скрипочок, які за своєю формою нагадують справжні. Скрипочки розписували з лицьовій поверхні голосниці. Основний мотив – «колка», яка являє собою концентричні кола з «ружами» посередині. Іноді «кола» замінювали «вербівками» (вигнуті галузки з листочками та квітами). Усі ці мотиви гармонійно поєднувалися та добре вписувалися в округлі форми скрипочки.

Отже, дерев'яні народні іграшки ознайомили дошкільників з різними породами дерев, їх текстурою, засобами обробки. Діти дізнавалися про відомих майстрів, які виготовлювали ці іграшки, розписували, порівнювали орнаменти різних регіонів України, виготовлювали прості іграшки з дерева, оздоблювали їх за допомогою розпису або випалюванням. Все це сприяло формуванню патріотичних почуттів у старших дошкільників.

Найбільш масовими народними іграшками, які виготовлюються в умовах промислів, є іграшки з глини. Первісні люди навчилися робити перші неутилітарні пластичні витвори з глини, які потім слугували прообразом майбутньої іграшки.

Форма багатьох сучасних іграшок не змінилася з тих давніх часів. Змінилися лише їх функції: раніше вони були культовими, стали – ігрові. Зараз функції глиняних іграшок розширюються: з'явилися художньо-естетичні та

функції раритетної колекційної речі. Серед глиняних іграшок найбільш поширені свищики-птахи. У них найпростіша архаїчна форма, в якій відсутні зайві елементи. Такі іграшки виробляли майже в усіх гончарських промислах України: на Поділлі та Львівщині, в Опішному й Косові, на Харківщині й Київщині. Іграшки відрізнялися лише розміром і оздобленням. Крім птахів, свищики робили у вигляді баранців, бичків, коників, оленів, чортів, свинок, собачок тощо. Крім ігрової такі іграшки виконували пізнавально-виховну функцію. Дітей ознайомлювали з народними майстрами Опішні (Полтавщини), Косова (Івано-Франківщини), Ічні (Чернігівщини), Громи (Черкащини), Дибинців, Васильків (Київщини), Бар, Бубнівки, Адамівки (Поділля), Миколаїва, Старої Сілі (Львівщини), Валків (Харківщини), Цвітної (Кіровоградщини), Вишнівець, Гончарівки (Тернопільщини). Іграшки цих гончарів знаходяться в музеях та прикрашають приватні колекції.

Н. Омеляненко рекомендує ознайомити старших дошкільників з технологією ліплення глиняних іграшок. Головним у цій справі – навчити дітей ліпити порожнистий тулуб, які однакові для як для тварин, так і для птахів [42].

В асортименті іграшок із глини були свійські тварини та птахи (коники, баранці, кози, бички, корови, собаки, свинки, півники, індики), дикі птахи (чайки, зозульки тощо), дикі тварини (олені, тури, леви, ведмеді), фантастичні звірі, чорти, звірі-музиканти, люди (вершники на конях, «куми», «сусідки», «баришні», «наречені» тощо). Опішнянські майстри оздоблювали іграшки характерним рослинним орнаментом, хвилястими, прямими, ламаними лініями, крапками, кружечками, мазками. Характерними іграшками є мама з дитиною, жінка з куркою, ведмідь та сюжетні іграшки: «Весілля на Полтавщині», «Хлібороб».

Отже, іграшки, виліплені з глини виконують пізнавально-виховну функцію. Дошкільників залучають до виготовлення іграшок, їх оздобленню. Діти досліджують історію створення іграшки, дізнаються про відомих майстрів-гончарів.

Типовими екологічними іграшками є іграшки із соломи. Виробництво іграшок із соломи має сезонний і епізодичний характер. Іграшки звичайно виготовлюють майстри із сільської місцевості. Широко відомі такі іграшки із соломи: брязкальця у вигляді ромба, кулі, «дзеркала», тараккальця, бички, олені, коники, ляльки різного типу, «павучки» тощо. Центрами виробництва солом'яних іграшок як були Полісся (Чернігівщина, Житомирщина частково Київщина), Волинь й Поділля, де й нині їх виробляється більше, ніж в інших регіонах України [40].

Одним із найдавніших ремесл є плетіння. Розвитку плетення сприяла наявність у достатній кількості матеріалу. Дітям повідомляють, що раніше солома покривала дахи будівель, годувала худобу, слугувала підстилкою в хлівах. Солома «взувала й одягала» селян, робила їх житло теплим, слугувала їм постіллю. Із соломи люди виготовляли брилі, кошики, килимки, мати для утеплення дверей у хлівах тощо. Для більшості дошкільників ця інформація повинна викликати зацікавленість побутом своїх предків.

З соломною пов'язано низька обрядів, вірувань. Так, селяни були впевнені, що солома має силу родючості, благотворно впливає на селянське життя. Із соломи створювали різні обрядові атрибути і прикраси, які відображали фантазію і майстерність селян [41].

Під час жнив селяни прикрашати перший і останній сніп, зібраний із поля, вони сплітали вінки з колосків, залишали на ниві заплетені останні колоски. Дуже часто сплетені колоски прикрашали квітками, стрічками, тобто робили вінки. Селяни довго вірували що в останньому сніпі знаходиться дух хліба, який може перетворитися в людину чи тварину. Вони вірили, що дух хліба, який вони вигнали зі жнив, може перетворитися у собаку, вовка, зайця, півня чи інших тварин тому із останнього сніпу вони робили опудала і зберігали їх над дверима дому до наступних жнив [40].

У XIX ст. стали останній сніп стали замінювати підвісними прикрасами, які сплітали з його стебел. Прикраси мали форму бурульок з колосками і нагадували снопик зжатої хліба, перев'язаного стрічками, або ляльку. Жнивні

прикраси мають різноманітну форму. Їх плели із соломи і вигляді хатки, яку поміщали під іконами. Були розповсюджені жнивні букети, які поміщали у домашні вітварі та церкві як символ родючості.

Обрядові традиції жнив, наявність соломи дозволили розвинути в країні колективну народну творчість – соломоплетіння. Обрядова творчість, пов'язана із соломою, являє собою народну культуру землеробів, завдяки якій закладені основи соломоплетіння, сформовані основні ремісничі й художньо-образні прийоми цього виду декоративно-прикладного мистецтва [40].

В усьому світі відома українська солом'яна лялька. Для її створення соломі перегинають навпіл, зв'язують у кількох місцях, формуючи голову й тулуб, потім «вдягають». Вважається, що така лялька носить магічну силу: якщо дитина захворіла, їй давали погратися з цією лялькою, щоб хвороба перейшла з дитини на ляльку, яку потім спалювали.

Обрядову функцію виконувало й фігурне печиво, яке робили у виді корівок, свинок, баранців, зайців тощо або у формі богині. Обрядове печиво роблять у різних регіонах України. Воно не зовсім відноситься до іграшок, оскільки після діти його охоче з'їдають. Яскраво декоровано та щедре орнаментовано, фігурне печиво сприяє розвитку уяви дітей. Із тіста випікали в основному різних пташок. Діти розпізнавали жайворонка, сороку, голубку тощо. У такий спосіб дошкільнята ознайомлювалися з птахами, які живуть у лісах України.

До оригінального виду українського народного мистецтва, характерного тільки для Карпат, можна віднести іграшки із сиру, яка до нашого часу зберегла свою давню символіку, залишилася культово-магічним атрибутом. Вважається, що така іграшка оберігає, причаровує, може повертати людину у дитинство. В стародавні часи сирні фігурки, робили пастухи у вигляді тварин, колачків і роздаровували їх дівчатам, коли поверталися з полонини додому.

У наш час сирні фігурки роблять із сиру коров'ячого молока. Це народне мистецтво найбільш поширено на Буковині та в деяких селах Івано-Франківської області. За традицією сирні вироби роблять у вигляді свійських тварин та птахів

(баранчиків, цапок, воликів, курочок, півників, качечки з каченятами тощо). Серед сирних іграшок поширені сюжетні скульптури, на яких відображено весілля, проводи в полонину, вертеп. Найчастіше виготовлюють із сиру різноманітних коників: зі зброєю, осідланих, з бербеницями, з гуцулом чи гуцулкою, коників з лошатками. Вироби із сиру розписують традиційними орнаментами: «хрестиком», «косичками», «підківками», «крапками», «рисочками».

Серед сирних іграшок особливе місце займають «сирні калачики», які роблять круглими і плетеними. Стародавні люди вважали, що вони мають магічну силу. У наш час їх нанизують на нитку і підвішують під образи, поміщають на сволок, на вікна. До нашого часу в усіх селах Косівського і Верховинського районів зберіглася традиція ліпити сирні калачики на весілля. Вважається, що весільний сирний калач відганяє зло і замикає добро на долі молодих. Молоді заради щасливого, спільного життя зберігають його тривалий час.

У сучасних селах жінки роблять сирні фігурки і продають їх під церквою на храмових святах. Сирні вироби вони готують у вигляді коників, баранчиків, «фірмаків» (круглі палянички з сиру, оздоблені хрестами, сонечками, квітками). Найчастіше роблять їстівні немальовані коники і баранчики, які охоче скупають селяни для своїх дітей. Фігурки святять і викладають на стіл або підвішують під образи як прикрасу, з рештою фігурок забавляються діти, після чого з'їдають їх.

Фігурки з сиру так чи інакше зберігають залишки давньої символіки певних свят, обрядів та звичаїв, привертають щастя, добро, багате та довге життя.

Особливе місце серед українських народних іграшок належить ляльці-мотанки, яка вважається символом жіночої мудрості, родинним оберегом. Раніше кожна родина мала ляльку-мотанку для оберегу від злих сил, була символом мудрості, берегинею роду, символом матері-прародительниці та зв'язувала покоління між собою. Ляльці-мотанки вже не одна тисяча років, вона відноситься до однієї із древніших іграшок і священних істот українського народу, яка заспокоює, нагодовує та зберігає родину. Ляльці-мотанки біля 5000

років, її навчилися робити коли почали вирощувати льон. Секрет виготовлення ляльки передавався із родини в родину від матері до дочки. Обов'язковою умовою виготовлення іграшки була така: лялька повинна мати хрестоподібну форму, щоб не нагадувала собою реальну людину. Ляльку-мотанку виготовляли тільки з натурального матеріалу: бавовни, льону, вовни, дерева, бісеру, збору трав тощо. Матеріал перекручували, перев'язували тканиною – і лялька-мотанка готова. Оздоблювали іграшку народними орнаментами та вишивкою.

Отже, українська народна іграшка посідає важливе місце в системі виховання світогляду дитини. Вона ознайомлює дошкільників з побутом, традиціями народу, навколишнім світом, прилучає дітей до праці, сприяючи таким чином формуванню патріотичних почуттів. Засвоєння патріотичних цінностей за допомогою народної іграшки – тривалий процес, який здійснюється цілеспрямовано, систематично, із використанням певних методів діяльності.

Висновки до 1 розділу

Аналіз літературних джерел довів актуальність проблеми виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку. До даної проблеми зверталися психологи, педагоги, методисти. Встановлена сутність поняття «патріотичні почуття». У своєму дослідженні під патріотичними почуттями розуміємо любов до батьків, близьких, до рідної мови, рідного міста, природи свого краю, зацікавленість звичаями, традиціями, людською працею, бережливе ставлення до духовних скарбів народу тощо. З'ясовано, що формувати патріотичні почуття потрібно починати з дошкільного віку. Встановлено, що у процесі виховання патріотичних почуттів доцільно використовувати метод проєктів, який дозволяє дітям отримати знання про рідне місто, його звичаї та традиції, дослідити народні українські іграшки тощо.

З'ясовано, що починати виховання патріотичних почуттів потрібно з найближчого оточення дітей: дитячого садочка, рідного міста, вулиці свого родоводу тощо. Даний процес – тривалий, він не успадковується, а формується послідовно, системно, з дотриманням певних принципів, використанням різних засобів та методів виховання, створенням відповідної атмосфери у ЗДО, врахуванням вікових особливостей дітей старшого дошкільного віку.

Обґрунтовано ефективність використання народної української іграшки у формуванні патріотичних почуттів у старших дошкільників. Вона сприяє формуванню світогляду дітей, ознайомлюючи їх з побутом, традиціями українського народу, навколишнім світом, прилучає до праці. Засвоєння патріотичних цінностей за допомогою народної іграшки – тривалий процес, який треба здійснювати цілеспрямовано, систематично, з використанням найбільш ефективних методів (словесних, наочних, практичних).

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА З ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ

2.1. Визначення рівня сформованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку

З метою перевірки впливу української народної іграшки на виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку нами була проведена експериментально-дослідна робота, в якій взяло участь 50 дітей старших груп Кролевецького закладу дошкільної освіти (центру розвитку дитини) № 9 «Ромашка». Одна група була взята за експериментальну (ЕГ), друга – за контрольну (КГ). Експериментальне дослідження проводилося у три послідовні та взаємопов'язані етапи: констатувальний, формувальний, контрольний. Метою констатувального етапу дослідження було виявлення рівня сформованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку. Для його проведення були визначені критерії, їх показники, розроблені діагностичні методики. На формувальному етапі дослідження була розроблена та впроваджена система роботи з виховання моральних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобом української народної іграшки. Третій етап дослідження передбачав проведення контрольного обстеження дошкільників за методикою констатувального етапу з метою виявлення ефективності проведеної нами системи роботи з виховання патріотичних почуттів у дітей експериментальної групи засобом народної української іграшки.

Експериментально-дослідну роботу почали з проведення констатувального етапу дослідження. Були використані такі діагностичні методики:

- анкетування вихователів, батьків дітей з метою виявлення засобів виховання патріотичних почуттів у дітей;
- діагностичні бесіди з дітьми, дидактичні вправи з метою виявлення рівнів сформованості патріотичних почуттів.

- спостереження за поведінкою дітей в режимних моментах з метою використання патріотичних почуттів у практичній діяльності.
- Математична обробка результатів дослідження та їх аналіз.

Враховуючи завдання Базового компонента дошкільної освіти та освітньої програми виховання дітей дошкільного віку «Дитина», рівні сформованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку оцінювалися за трьома критеріями: емоційно-мотиваційним, когнітивним, діяльнісно-поведінковий з показниками:

Показники емоційно-мотиваційного критерію: поважне відношення дитини до державних символів, прояв інтересу до них, з гордістю розповідає про українські традиції, звичаї, народні іграшки, працелюбство українського народу.

Показники когнітивного критерію: дитина знає і називає державні символи, впізнає державні символи України серед державних символів інших країн, знає і називає традиції українського народу, знає і називає українські народні іграшки.

Показники діяльнісно-поведінкового критерію: дитина приймає участь у суспільно-патріотичних заходах, розмовляє українською мовою; дотримується українських звичаїв і традицій; грає з українськими народними іграшками.

Згідно визначених критеріїв та їх показників було розроблено три рівні сформованості патріотичних почуттів: високий, середній, низький.

Високий рівень має дитина, яка самостійно правильно відповідає на поставлені запитання, знає і називає державні символи України, знає їх значення, впізнає державні символи України серед символів інших держав. Із зацікавленістю розповідає про звичаї та традиції українського народу; про українські народні іграшки, любить грати з ними.

Середній рівень має дитина, яка іноді потребує незначно\ допомоги дорослого під час бесіди, невпевнено називає державні символи України, знає їхнє значення, але не може чітко пояснити, не завжди впізнає державні символи України серед символів інших держав, Вибірково сприймає інформацію про

звичаї та традиції українського народу; про українські народні іграшки. Іноді грає з українськими народними іграшками.

Низький рівень має дитина, яка потребує значної допомоги дорослого під час бесіди, не може самостійно чітко назвати державні символи України, не знає їхнього значення, не може впізнати державні символи України серед символів інших держав, звичаї та традиції українського народу, народні іграшки її не цікавлять, іноді грає з ними.

До кожного показника були підібрані діагностичні завдання, які відображені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

Критерії, показники та методи діагностики для виявлення рівня сформованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку

Критерії	Показники	Методи діагностики
Емоційно-мотиваційний	<ul style="list-style-type: none"> – Повага до національних символів, рідної мови – Прояв позитивних емоцій до українських традицій, звичаїв, народної української іграшки – Яскраві позитивні емоції до українських народних іграшок 	<ul style="list-style-type: none"> - бесіда за змістом картинок - бесіда «Як ти відносишся до українських традицій?» - розповідь дитини про рідне місто. - бесіда «Про що ти хотів би дізнатися?» - спостереження за дітьми під час ігрової діяльності
Когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> – Знання національних символів України – Розуміння найважливіших понять, пов'язаних із патріотичними почуттями – Знання українських традицій, звичаїв 	<ul style="list-style-type: none"> - дидактична гра «Знайди державні символи України» - бесіда «Як ти розумієш висловлювання «патріотичні почуття?»» - бесіда «Що ти знаєш про українські звичаї, традиції?»

	– Знання народних українських іграшок	- творче завдання «Знайди на назві народну українську іграшку»
Діяльнісно-поведінковий	– Правильне поводження під час звучання гімна України, підняття державного прапору, спілкування українською мовою – Дотримання українських традицій (працелюбності, моральних чеснот тощо) – Використання народних іграшок у процесі ігрової діяльності	- спостереження за дітьми під час виховного заходу - бесіда «Чи вважаєш ти себе патріотом?» - організація трудової діяльності в куточку природи. - д/гра «Одягни народний костюм» - спостереження за дітьми у процесі ігрової діяльності

Діагностичний матеріал для дослідження рівня сформованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку за емоційно-мотиваційним критерієм подані у додатку А, за когнітивним критерієм – у додатку Б, за діяльнісно-поведінковим критерієм – у додатку В.

На першому етапі констатувального етапу дослідження ми провели анкетування вихователів з метою з'ясування їх готовності проводити роботу з виховання патріотичних почуттів засобом української народної іграшки.

Запропоновані питання анкети (див. додаток Д) були спрямовані на визначення обізнаності вихователів щодо сутності поняття «патріотичні почуття» та засобів їх формування, на розкриття діяльності педагогів у цьому напрямі.

В анкетуванні взяло участь 20 вихователів Кролевецького закладу дошкільної освіти (центру розвитку дитини) № 9 «Ромашка». Усі вихователі мають вищу та середню спеціальну педагогічну освіту та досвід роботи з дітьми від 1 до 35 років.

Проаналізуємо відповіді на запитання анкети.

Першим запитанням ми з'ясували як вихователі розуміють поняття «патріотичні почуття». Відповіді вихователів засвідчили, що вони, в основному, правильно трактують дане поняття. Були отримані такі відповіді: «це любов до рідного краю, до національної культури свого народу, почуття гордості за свою країну», «це любов до Батьківщини, традицій, звичаїв та мови своєї землі», «це повага і знання історії українського народу, його традицій, культури, звичаїв».

Із відповідей на друге запитання ми дізналися, чи ознайомлені вихователі з показниками сформованості патріотичних почуттів у дитини. Наводимо найбільш точні відповіді на це запитання: «показниками сформованості патріотичних почуттів у дітей є наявність у них знань про традиції, звичаї свого народу, почуття поваги до державних символів», «захопленість народними традиціями, бажання більше дізнаватися про українські народні ігри, іграшки» Як бачимо, вихователі добре ознайомлені з показниками сформованості патріотичних почуттів у своїх вихованцях.

Низка наступних запитань була спрямована на з'ясування засобів виховання патріотичних почуттів. Було встановлено, що почуття поваги до державних символів України 60% педагогів формують під час проведення бесід за ілюстраціями, 40% – дидактичними іграми, 30% – створюють презентації, 20% – організують виховні заходи по ознайомленню вихованців з державними символами, історією їх виникнення. Такі відповіді дозволяють стверджувати, що вихователі зацікавлені у вихованні поваги до державних символів, з цією метою різні засоби.

Інтерес дитини до українських звичаїв, традицій 70% вихователів формують дидактичними вправами, проблемними ситуаціями, дослідницько-пошуковою діяльністю з участю батьків дітей, 20% вихователів з цією метою використовують словесні методи, показ презентацій, 10% – розповіддю про українські народні іграшки. Отже, більшість вихователів для активізації інтересу дітей до народних звичаїв і традицій проводять дослідницько-пошукову діяльність, під час якої дошкільники добувають пізнавальну інформацію про

традиції і звичаї українського народу, до цієї діяльності діти залучаються разом з батьками.

Із наступного запитання ми дізналися, що педагоги намагаються навчити своїх вихованців об'єктивно оцінювати власну поведінку як патріота своєї країни. З цієї метою 50% вихователів обговорюють проблемні ситуації з дітьми, 20% педагогів використовують дидактичні ігри патріотичного змісту, 30% – проводять бесіди за сюжетними картинками на морально-етичні теми. Як бачимо, більшість педагогів надають перевагу проблемним ситуаціям.

Наступне запитання дозволило нам з'ясувати чи використовують вихователі у процесі виховання патріотичних почуттів українські народні іграшки. Було встановлено, що вихователі їх використовують, але епізодично, постійно народні іграшки використовують лише 20% педагогів у дидактичних іграх, ігровій діяльності вихованців. Із відповідей на останнє запитання ми дізналися, що використовувати українські народні іграшки в процесі виховання патріотичних почуттів вихователям заважає недостатня їх кількість, обмежений асортимент іграшок. В основному це ляльки, одягнуті в національний костюм. Для організації самостійної ігрової діяльності українських народних іграшок не вистачає.

Проведене анкетування вихователів засвідчило, що вихователі приділяють увагу формуванню патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку, але українські народні іграшки з цією метою постійно використовують лише 20% педагогів. Причина полягає у недостатній кількості народних іграшок. Тому вихователі формують патріотичні почуття в своїх вихованців засобом дидактичних ігор, вправ, залучають дітей до дослідницько-пошукової діяльності.

Наступним кроком нашого дослідження було анкетування батьків (додаток Е) з метою з'ясування готовності батьків приймати участь у формуванні патріотичних почуттів у своєї дитини., що батьки вірно розуміють поняття «патріотичні почуття». Але, лише 44% із них займаються формуванням патріотичних почуттів у своїх дітей. Решта батьків із-за відсутності вільного часу переклало цю проблему на вихователів.

Лише 34% батьків виховують у дітей природодоцільну поведінку, привчають їх дбайливо ставитися до природи свого краю, разом з дітьми проводять вихідні на природі. 38% батьків проводять з дітьми бесіди про рідне місто, приймають з ними участь у святкуванні Дня міста. Вірші про природу дітям читають 18% батьків, пісні по природу слухають разом з дітьми 24%. Решта батьків іноді перевіряє як дитина вивчила віршик або пісню про Батьківщину, готуючись до проведення заходу в ЗДО. Також ми дізналися, що не всі батьки (лише 40%) самі ознайомлені з традиціями та звичаями українського народу і ознайомлюють з ними дітей, 14% батьків розповідають дитині про прапор України, його походження, 50% можуть розповісти, якщо дитина сама поцікавиться даним питанням. З народними українськими іграшками батьки самі ознайомлені недостатньо, тому дитині можуть розповісти лише про ляльку-мотанку, зробити її разом з дитиною. Із останнього запитання ми дізналися, що 52% батьків не знаходять вільного часу для самостійного пошуку інформації, тому потребують допомоги вихователя щодо ознайомлення їх з українськими народними звичаями, іграшками, решта 48% отримують потрібну інформацію самостійно, використовуючи Інтернет.

Отже, анкетування батьків засвідчило, що лише 48% батьків готові приймати участь у формуванні патріотичних почуттів у своїх дітей.

З метою виявлення рівня сформованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку за емоційно-мотиваційним критерієм ми повели з ними бесіди за змістом картинок «Що ти відчуваєш коли...», «Як ти відносишся до українських традицій», «Про що ти хотів би дізнатися», спостереження за дошкільнятами під час ігрової діяльності, розповідь дитини про рідне місто (додаток А). Проаналізуємо результати діагностування.

Бесіда «Що ти відчуваєш коли...» допомогла нам виявити у дітей почуття поваги до державних символів України. У 40% дітей КГ та 32% дошкільнят ЕГ наявні почуття поваги до прапора України, гімну (Микола Л., Данило Д., Єлизавета І., Луїза Л.) та 28% дітей ЕГ (Наталья Г., Валерія А., Павло Б., Анюта В., Кирило Х., Тетяна Ч.); вони гордяться тим, що живуть в Україні, вважають що

наш прапор самий кращий, а гімн – самий мелодичний. Але виявлені діти, які байдуже відносяться до державних символів (решта 60% дітей КГ (Даня С., Саша Л., Єлена С., Олена К., Микола В., Дмитро Т. та ін.) та 72% дітей ЕГ (Денис М., Кирило Ш., Настя Н., Кирило Г., Марія Б. та ін.)). Як бачимо, у більшості дітей експериментальної та контрольної груп почуття гордості до державних символів не сформовано.

Із бесіди «Як ти відносишся до українських традицій» ми з'ясувати позитивну емоційну реакцію дитини на українські традиції, звичаї.

Було виявлено, що 44% дітей ЕГ та 48% дошкільників КГ ознайомлені з деякими традиціями (святкування Нового року, Святого Миколая, Пасхи, Дня матері). Вони з захопленням розповідали про ці традиції (Микола Л., Вікторія С., Наталія М., Данило Д., Михайло С., Єлизавета Л. – КГ, Настя Г., Павло Б., Софія Т., Альона В. – ЕГ). 32% дітей КГ та 36% дітей ЕГ не зацікавили традиції, на наші навідні запитання давали однозначні відповіді («так», «ні»), ініціатива у підтримуванні бесіди не простежувалася. Решта дітей проявляли вибірковий інтерес до українських традицій: Пасхи, Нового року, Дня Святого Миколая, тобто до тих традицій, які пов'язані з отриманням подарунків. Отже, проаналізувавши відповіді дітей ми з'ясувати, що позитивну емоційну реакцію на українські традиції, звичаї діти проявляють вибірково. 56% КГ, 52% ЕГ проявляють інтерес до ляльки-мотанки (дівчатка) та коників (хлопчики). Дівчаткам подобається грати з лялькою в сюжетно-рольові ігри, коників хлопчики використовують у іграх на воєнну тематику. Отже, бесіда показала, що дошкільники виявляють позитивні емоції до обмеженої кількості українських традицій, звичаїв, іграшок.

Бесіда «Про що ти хотів би дізнатися?» була проведена з метою виявлення інтересу дошкільників до сприймання та здобуття нової пізнавальної інформації про українські традиції, звичаї, іграшки, державні символи. Було виявлено, що 40% дітей КГ та 36% вихованців експериментальної групи цікавлять питання як виникли традиції, хто зробив першу українську народну іграшку, чому державний герб має саме такий вигляд; Миколу Б., Олену К. цікавить чому наш

флаг жовто-блакитного кольору, Наташу О. цікавить як лялька-мотанка пов'язана з українськими традиціями, Настя Г., Софія Т., Альона В. бажають більше дізнатися про весняно-літні традиції, з якими іграшками грали їх прабабусі та прадідусі, коли були маленькими. Отже, дошкільники експериментальної та контрольної груп мають інтерес до отримання нової пізнавальної інформації, він знаходиться на середньому рівні (48% – у дітей експериментальної та 52% – контрольної груп).

Наступна методика була спрямована на виявлення позитивних емоцій дошкільників у процесі розповіді про рідне місто. Ми показали дітям картинки водонапірної башти і арки і запропонували їм назвати об'єкти і розповісти, що їм відомо про цей об'єкт. З завданням на високому рівні справилось 20% дітей ЕГ та 28% – КГ (діти назвали об'єкти, з захопленням і почуттям гордості розповіли про історичні пам'ятки міста); на середньому 52% дітей ЕГ та 56% дошкільників із КГ (діти назвали об'єкти, але розповідали про них без прояву позитивних емоцій, інформацію викладали коротко, користувалися навідними запитаннями експериментатора), відповіді решти дітей відповідали низькому рівню (діти назвали об'єкти, але розповісти про них не змогли. У них не простежувалося бажання вести бесіду).

Отже, прояв інтересу дошкільників до пам'яток рідного міста знаходиться на середньому рівні (52% –ЕГ, 56% – КГ), діти володіють необхідними знаннями про них.

З метою виявлення прояву позитивних емоцій під час гри з народними українськими іграшками було проведено спостереження за дітьми під час ігрової діяльності. Спостереження показало, що дошкільнята майже не грають з народними іграшками. Коли не хватає сучасних красивих ляльок, у гри використовують ляльки-мотанки (сюжетно-рольові ігри «Сім'я»). Хлопчики, зображаючи поліцейського, використовували різні свистульки, тобто особливого бажання гратися з народними іграшками у дітей не спостерігається. У процесі ігрової діяльності дітям подобається спілкуватися українською мовою, але іноді вони переходять на російську мову.

Отже, прояв позитивних емоцій під час гри з українськими народними іграшками знаходиться на низькому рівні, позитивні емоції від спілкування рідною мовою – на середньому.

Підбиваючи підсумки за всіма завданнями емоційно-мотиваційного критерію, констатуємо середній рівень сформованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку (52% – у дітей ЕГ, 56% – у дітей КГ). На високому рівні перебуває 20% дітей ЕГ та 24% дітей КГ, низький рівень показало 28% дітей ЕГ та 20% дітей КГ.

Для виявлення рівня сформованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку за когнітивним критерієм були використані такі методики: дидактична гра «Знайди державні символи України», бесіди «Як ти розумієш висловлювання «патріотичні почуття»?», «Що ти знаєш про українські традиції і звичаї, народні іграшки?», творчі завдання «Знайди на назві народну українську іграшку» (додаток Б).

Проаналізуємо відповіді дітей.

Метою дидактичної гри «Знайди державні символи України» було виявлення наявності знань у дошкільників державних символів України. З дидактичною грою «Знайди державні символи України». Дітям потрібно було серед державних символів різних країн знайти державні символи нашої країни, назвати їх, розповісти про них.

З даним завданням діти обох груп справились на середньому рівні. Виникли труднощі при визначенні гімну України. Зі словами гімну діти не ознайомлені, що означає тризуб – вони також не знають. Більше всього інформації діти повідали про український прапор (назвали кольори прапору, розповіли про їх значення, яке значення має прапор для українців тощо).

Як бачимо, знання дітей про державні символи України знаходяться на середньому рівні (48% – ЕГ, 52% – КГ). Високий рівень обізнаності державних символів показало лише 32% дітей ЕГ та 36% дошкільників із КГ, низький рівень виявлений у 28% дітей та 20% вихованців із контрольної групи.

Аналіз відповідей на запитання бесіди «Як ти розумієш висловлювання «патріотичні почуття?»» показав, що діти мають обмежені знання про Батьківщину (визначили її як місто, де вони живуть), патріотичні почуття (з їх точки зору, це почуття гордості за свою країну, місто). Рідний дім, на їх думку, це дім, де вони живуть з батьками, серед рідних людей перелічили усіх, хто живе з ними в домі, квартирі: батьки, бабуся, дідуся, брат, сестра (Влада Г., Олена К., Альона В. та ін. (ЕГ), Марія К., Борис Ш., Матвій С. та ін. (КГ)). Отже, дошкільники мають обмежені знання про патріотичні почуття (44% – ЕГ, 52% – КГ), лише 28% дітей КГ та 24% дошкільників із ЕГ мають розуміння найважливіших понять, пов'язаних із патріотичними почуттями.

Аналіз відповідей дітей на запитання бесіди «Що ти знаєш про українські традиції, звичаї?» показав обмеженість цих знань. Діти назвали зимові традиції (святкування Нового року, Різдва, Святого Миколая), весняні (Пасху, День Матері). Літніх традицій дошкільники не назвали. Лише про празник Івана Купала розповіло 20% дітей КГ та 16% дітей ЕГ. Із звичаїв діти назвали лише колядування, щедрування (80% дітей КГ, 72% дітей ЕГ). Із сімейних традицій були названі святкування нового року, Пасхи, дня народження. За картинками діти розповіли ще про традицію проводити вихідні дні разом з сім'єю на природі, шанувати пам'ять загиблих тощо. Отже, знання традицій і звичаїв у дітей КГ та ЕГ знаходяться на середньому (40% – ЕГ, 48% – КГ) та низькому (36% – ЕГ, 32% – КГ) рівнях. Високий рівень знань про українські традиції, звичаї показало лише 24% дітей ЕГ та 20% вихованців КГ.

Творче завдання «Знайди на назві народну українську іграшку» було спрямовано на виявлення знань вихованців про народні українські іграшки. З завданням справилося 36% дітей КГ та 32% дітей ЕГ на середньому рівні (Данило Д., Микита М., Таня М. – КГ, Софія Т., Настя Г., Альона В., Наташа Б. – ЕГ) – дітьми були зроблені помилки: вони віднесли до народних українських іграшок ведмедика. Розповісти про іграшки діти не змогли, лише назвали їх

Підбиваючи підсумки за всіма завданнями когнітивного критерію, констатуємо середній рівень розвитку сформованості патріотичних почуттів у

дітей старшого дошкільного віку (48% – у дітей ЕГ, 52% – у дітей КГ). Високий рівень виявлений у 32% дошкільнят із ЕГ та 36 % дошкільників із КГ, на низькому рівні перебувають 20% дітей ЕГ та 12% дітей КГ.

Для виявлення рівня сформованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку за діяльнісно-поведінковим критерієм ми провели спостереження за поведінкою дітей під час проведення виховного заходу «Гра – мандрівка «Державні символи України», трудової діяльності в куточку природи, бесіду «Чи вважаєш ти себе патріотом?», дидактичну гру «Одягни народний костюм» (додаток В).

Спостереження за дітьми під час проведення виховного заходу дало нам можливість з'ясувати поведінку дітей, коли вони чули гімн України, бачили підняття прапору, їх відношення до гербу нашої країни. Ми помітили, що Аня Д., Єлизавета Л., Олена І., Тетяна М. (КГ), Наташа Г., Андрій К., Тарас Ч., Соня Т., Дмитро В., Ліза Г., Аня В. (ЕГ) були активні на протязі всього заходу. Діти при піднятті прапору, звучанні гімну поводити себе відповідно засвоєних знань. Денис М., Михайло Б., Кирило Ш., Настя Н., Саша А., Галина І. постійно відволікалися, відповіді вихователю давали невпопад, просили повторити питання. Свої дії щодо державних символів вони виконували, озираючись на інших дітей. Отже, поведінку під час звучання гімну України, підняття державного прапору більшість дітей засвоїла на середньому рівні (52% КГ, 36% ЕГ) та низькому рівнях (32%КГ, 36% ЕГ). На високому рівні патріотичні почуття за діяльнісно-поведінковим критерієм сформовані лише у 12% дошкільнят ЕГ та 28% дітей контрольної групи.

Бесідою «Чи вважаєш ти себе патріотом?» ми виявили здатність дитини пишатися своєю сім'єю, Батьківщиною, намагання діяти відповідно моральних норм, приймати участь у суспільно-корисних заходах.

Із відповідей дошкільників ми дізналися, що свою сім'ю вони люблять за спокій у сім'ї, турботу і любов батьків. Такі відповіді дало 52% дітей ЕГ та 56% дошкільників із КГ. 32% вихованців із експериментальної групи та 36% –із КГ люблять свою країну за красу природи, за то, що вони мають можливість

відвідувати дитячий садочок, грати з іншими дітьми. 48% дошкільнят ЕГ та 56% – КГ подобається слухати спів пташок, спостерігати за хмарами, гуляти по улюбленим містам міста. Дітям подобається кормити голубів біля кінотеатру (32%), гуляти у дитячому парку біля Анастасієвської церкви (40%). 20% дітей намагаються внести свій вклад в охорону природи: вони не кидають сміття на землю, не ламають гілки дерев, не рвуть квіти, які занесені до Червоної книги. Тобто, ці діти мають навички природодоцільної поведінки. 36% хлопчиків та 20% дівчат виявили бажання стати справжніми патріотами, захищаючи свою країну, рідних людей. Для цього, з їх точки зору, треба займатися фізичною культурою, щоб бути здоровими і сильними; треба багато вчитися для отримання гарної професії, щоб приносити користь державі. Отже, патріотичні почуття за даним критерієм сформовані на середньому (40% – ЕГ, 48% – КГ), не всі діти вважають себе патріотами своєї країни.

З метою виявлення умінь дошкільників дотримуватися українських традицій, а саме працелюбності, ми організували спостереження під час трудової діяльності. Спостереження показали, що трудові навички сформовані у більшості дітей (52% – ЕГ, 56% – КГ). Вони розпушували землю, протирали листя, поливали рослини, кормили мешканців куточка, прибирали у них в клітках. Але були і діти, які уникали роботи, або виконували її з неодноразового нагадування дорослого. Отже, більшість дітей продемонструвала середній рівень працелюбності.

Спостереження за дітьми під час ігрової діяльності показало, що діти у грі дуже рідно використовують українські народні іграшки. З метою з'ясування рівня сформованості навичок визначення компонентів українського національного костюму була проведена дидактична гра «Одягни народний костюм». Дитині запропонували елементи молдавського, білоруського, українського костюмів, вона повинна була вибрати український костюм і одягнути вирізану з картону ляльку. Це завдання виконало 44% дітей ЕГ та 52% – КГ. Решта дітей не змогли правильно визначити український вінок, переплутали з молдавським, у виборі національного українського костюму для

хлопчиків, помилилося 36% вихованців: вони не звернули уваги на колір штанів і одягли ляльці не ті штаниці. Деякі діти одягли ляльку в білоруський костюм (16%). Отже, навички визначати елементи українського костюму знаходяться також на середньому рівні (44% – ЕГ, 52% – КГ).

Підбиваючи підсумки за всіма завданнями діяльнісно-поведінкового критерію, констатуємо середній рівень сформованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку (40% – у дітей ЕГ, 44% – у дітей КГ). Високий рівень виявлено у 28% дітей ЕГ та 24 % дітей КГ, на низький рівень показало 32% дітей ЕГ та КГ.

Занесемо узагальнені результати констатувального етапу дослідження у таблиці 2.2., 2.3 та представимо у вигляді діаграм на рис. 2.1-2.2..

Таблиця 2.2

Рівні сформованості патріотичних почуттів і дітей експериментальної групи на констатувальному етапі дослідження

ЕГ, 25 дітей	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Емоційно-мотиваційний	5	20	13	52	7	28
Когнітивний	8	32	12	48	5	20
Діяльнісно-поведінковий	7	28	10	40	8	32

Дані таблиці 2свідчать про те, що у дітей експериментальної групи найкраще сформовані показники за когнітивним критерієм (на низькому рівні знаходиться 20% вихованців), найгірше сформовані показники діяльнісно-поведінкового критерію (32% дошкільників знаходяться на низькому рівні).

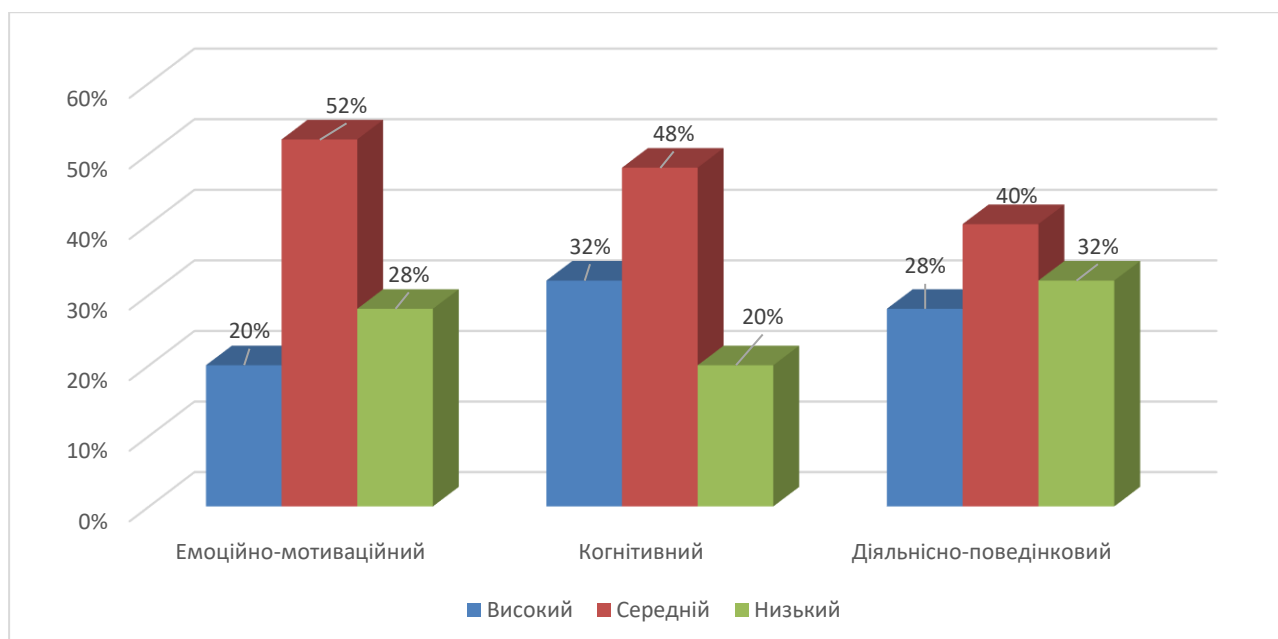

Рис. 2.1. Рівні сформованості патріотичних почуттів і дітей експериментальної групи на констатувальному етапі дослідження

Таблиця 2.3

Рівні сформованості патріотизму в дітей контрольної групи на констатувальному етапі дослідження

КГ, 25 осіб	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Емоційно-мотиваційний	6	24	14	56	5	20
Когнітивний	9	36	13	52	3	12
Діяльнісно-поведінковий	6	24	11	44	8	32

Дані таблиці 2.3. та діаграми на рис. 2.2. свідчать про те, що у дітей контрольної групи також найгірше сформовані патріотичні почуття за діяльнісно-поведінковим критерієм (32% дітей перебуває на низькому рівні), найкраще – когнітивний (12% дітей перебуває на низькому рівні).

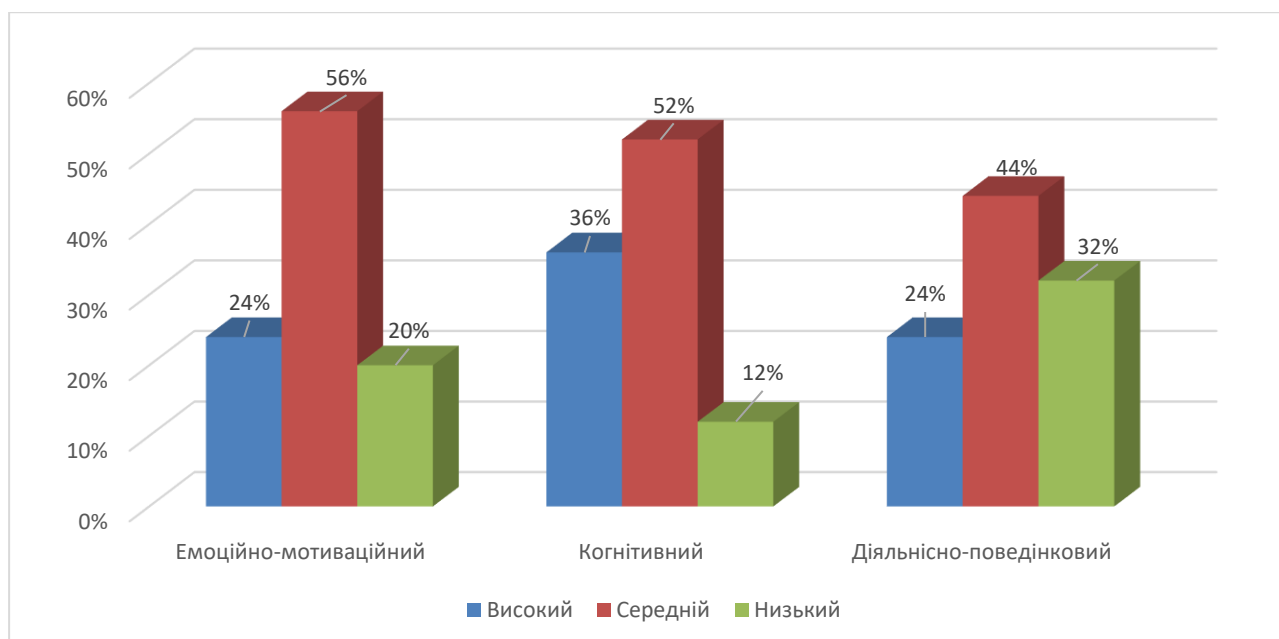

Рис. 2.2. Рівні сформованості патріотичних почуттів і дітей контрольної групи на констатувальному етапі дослідження

Порівняємо рівні сформованості патріотичних почуттів у дітей експериментальної групи з рівнями сформованості патріотичних почуттів у дітей контрольної груп (рис. 2.3–2.5).

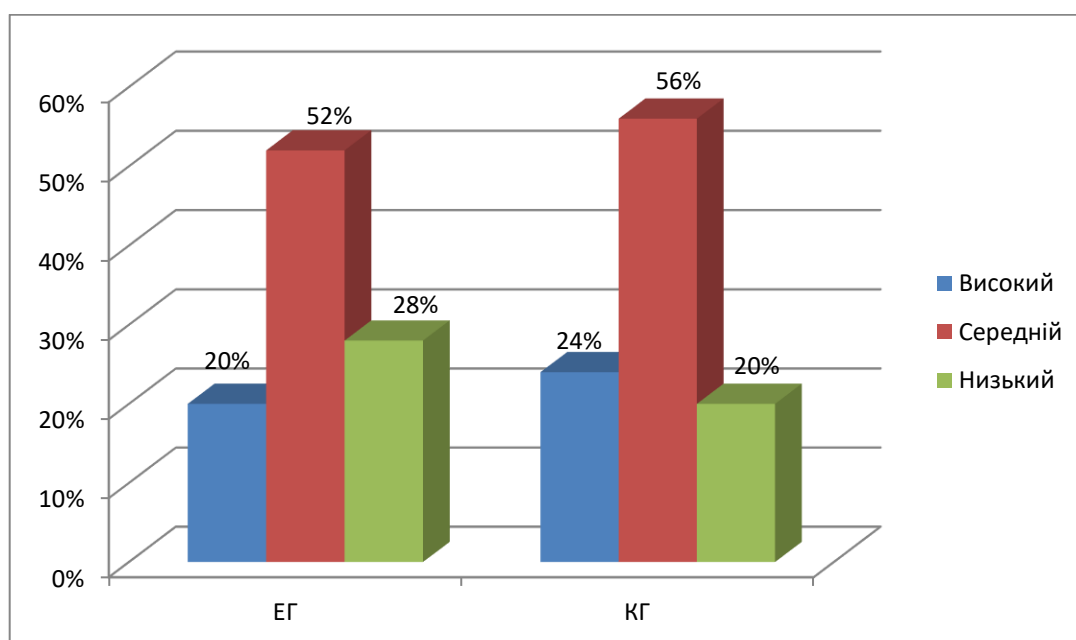

Рис. 2.3. Порівняння рівнів сформованості патріотичних почуттів у дітей ЕГ та КГ за емоційно-мотиваційним критерієм на констатувальному етапі дослідження

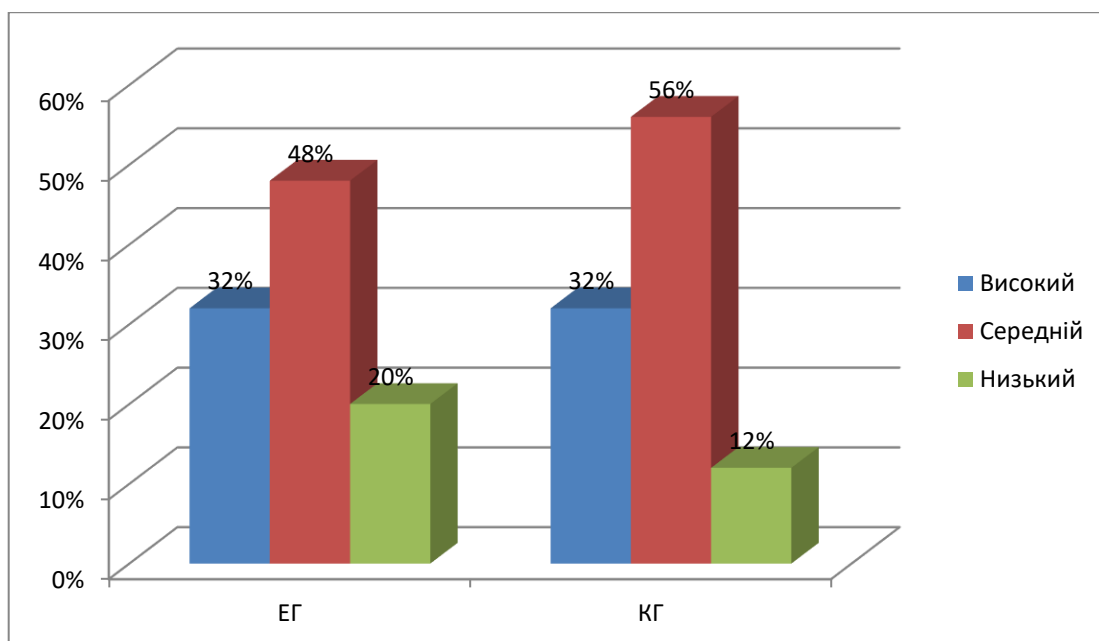

Рис. 2.4. Порівняння рівнів сформованості патріотичних почуттів у дітей ЕГ та КГ за когнітивним критерієм на констатувальному етапі дослідження

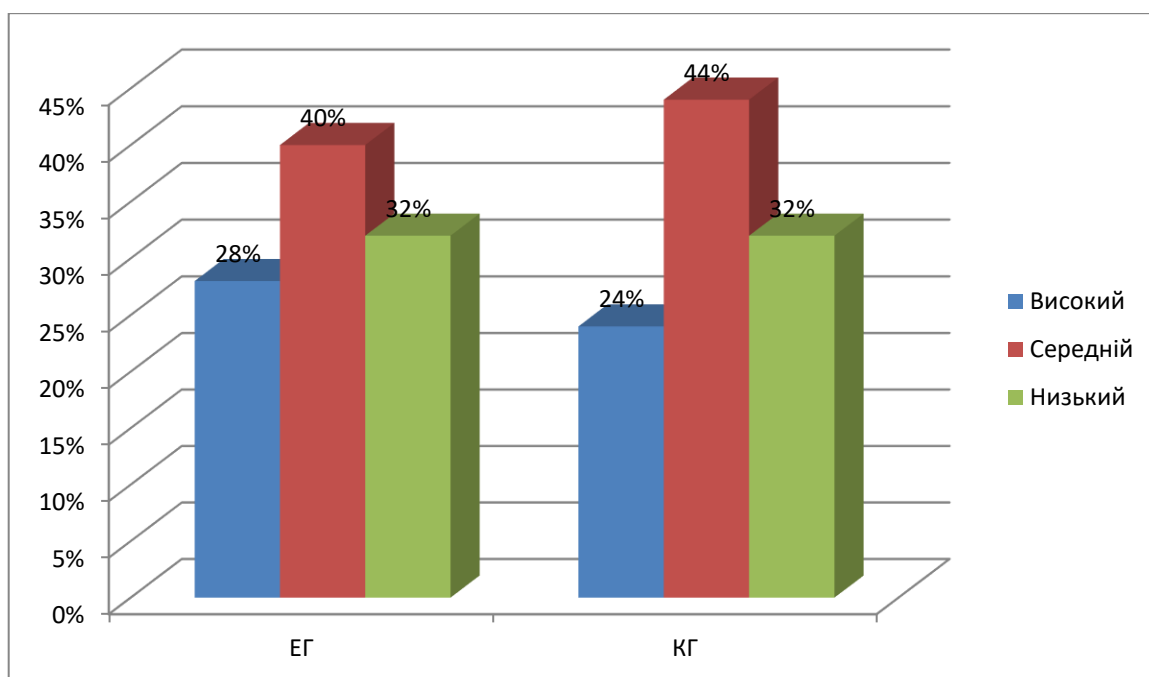

Рис. 2.5. Порівняння рівнів сформованості патріотичних почуттів у дітей ЕГ та КГ за діяльнісно-поведінковим критерієм на констатувальному етапі дослідження

Аналіз діаграм на рис. 2.3–2.5 свідчить про те, що за всіма критеріями сформованість патріотичних почуттів у дітей експериментальної та контрольної

груп знаходиться переважно на середньому рівні: від 44% до 52% – у дітей КГ та від 40% до 48% – у дітей ЕГ.

Отримані результати констатувального етапу дослідження свідчать про недостатню сформованість патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку, фрагментарне використання народних українських іграшок у патріотичному вихованні дітей, відстороненість батьків від виховання патріотичних почуттів у своїх дітей. Така ситуація потребує проведення формувального етапу дослідження з дітьми експериментальної групи з виховання патріотичних почуттів засобом української народної іграшки.

2.2. Система роботи з виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобом української народної іграшки

Для підвищення рівня сформованості патріотичних почуттів у дітей експериментальної групи нами був проведений формувальний етап педагогічного дослідження. За допомогою української народної іграшки ми намагалися залучити дітей до культурних цінностей народу, ознайомити їх з традиціями, звичаями тощо. Ефективність роботи з народною іграшкою полягає в дотриманні принципів наступності та системності, які полягають у забезпеченні наступності в змісті та об'ємі отриманої інформації, різноманітності пізнавальних завдань, врахуванні вікових особливостей старших дошкільників.

Під час проходження педагогічної практики, нами була розроблена система роботи з українською іграшкою, яка включала проведення занять по ознайомленню вихованців з українською іграшкою, її видами, майстрами, які роблять ці іграшки.

Фрагмент перспективного плану роботи з виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобом народної іграшки представлений у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4

Фрагмент перспективного плану роботи з виховання патріотичних почуттів засобом народної іграшки

<i>Дата проведення</i>	<i>Тема заняття</i>	<i>Мета заняття</i>	<i>Тип заняття</i>
	Народна іграшка	поглибити знання дошкільників про українську народну іграшку; познайомити дітей з видами іграшок; навчити дітей розрізняти опішнянську й косівську іграшки; навчити дошкільників робити іграшки з тканини; виховувати патріотичні почуття засобом народної іграшки; розвивати творче мислення, мовлення, увагу; художній смак.	Інтегроване
	Лялька мотанка – народний оберіг	Розширити знання дітей про ляльку-мотанку, історію її виникнення, види мотанок. Збагатити знання дітей про обереги українського народу. Виховувати у дошкільників патріотичні почуття, любов до свого народу, рідної культури, українських традицій та звичаїв. Розвивати мислення, увагу і пам'ять.	Інтегроване заняття. Виготовлення ляльки-мотанки
	Символічний зміст традиційних іграшкових образів	Ознайомити дітей з роллю української народної іграшки у житті українського народу.	Інтегроване заняття

		<p>Виховувати патріотичні почуття, інтерес до українських звичаїв, традицій.</p> <p>Розвивати увагу, пам'ять, мислення.</p>	
	Колискова для лялечки	<p>Розучування з дітьми нової колискової; вправляти у правильній звуковимові; збагачувати активний словник дитини потішками, колисанками; формувати у дошкільнят культурно-гігієнічні навички.</p> <p>Розвивати мовлення дошкільників, інтерес до усної народної творчості, народної колискової пісні.</p> <p>Виховувати любов до матері, рідних</p>	Заняття з розвитку мовлення
	У гончарній майстерні	<p>Закріпити знання дітей про виготовленням народних іграшок.</p> <p>Виховувати любов до українських традицій (працелюбство), формувати патріотичні почуття.</p> <p>Розвивати увагу, мислення, пам'ять, інтерес до українських іграшок.</p>	Віртуальна екскурсія
	Екскурсія до музею народної іграшки	<p>активізація та закріплення знань дітей про народну іграшку; навчити дітей називати і описувати іграшки, з'ясувати як з ними можна гратися.</p>	Сюжетно-рольова гра

		виховання бережливого ставлення до іграшок, патріотичних почуттів. Розвивати пам'ять, увагу, мислення, активність, дружні відносини з однолітками.	
	Розпис птаха за мотивами петриківської іграшки	Закріпити знання дітей про особливості петриківської іграшки. Виховувати повагу до української культури, формувати патріотичні почуття. Розвивати у дітей естетичний смак почуття кольору.	Заняття з малювання 3
	Прикрасимо макітру	Закріпити знання дітей про особливості косівського розпису іграшок. Виховувати патріотичні почуття, любов до Розвивати інтерес до народних іграшок, пам'ять, увагу, почуття кольору..	Заняття з образотворчого мистецтва 3
	Опішанська народна іграшка	Показати красу опішанської глиняної іграшки. Навчити прикрашати форму іграшки візерунками, дотримуючись опішанського розпису. Виховувати почуття естетичної насолоди від декоративного малювання, любов та повагу до виробів українського прикладного мистецтва Розвивати творчість, акуратність.	образотворче мистецтво

У план роботи ми включили різні види занять: з розвитку мовлення, образотворчого мистецтва, заняття на ознайомлення з новим матеріалом і на його закріплення, на набуття вмінь і навичок розпису українських іграшок.

Так, на заняттях з образотворчого мистецтва діти малювали, ліпили з пластиліну, глини народні іграшки. Ми ознайомлювали дошкільників із особливостями пропорцій, кольорів та зображень на іграшках, спонукали вихованців до самостійного створення нескладних візерунків, орнаментів, які характерні для нашого регіону, ознайомлювали їх з процесом виготовлення іграшок, історією.

Під час ознайомлення дітей з народною іграшкою ми використовували різні методи навчання, з врахуванням вікових особливості дошкільнят, а саме:

- словесні. З їх допомогою ми розповідали про історію та технології створення народних іграшок, про народних майстрів, читали вірші;
- наочні методи використовували для показу різних видів народних іграшок, демонстрації етапів виготовлення української народної іграшки та матеріалу, з якого вона створюється, показу зображень народних умільців;
- практичні методи використовували для проведення дидактичних ігор, вправ з народною іграшкою, сюжетно–рольових ігор, виготовлення нескладних народних іграшок тощо.

Першим кроком по ознайомленню дошкільників з українськими народними іграшками було заняття «Народна іграшка» з використанням презентації «Українська народна іграшка» (додаток Ж). Діти ознайомилися з видами українських іграшок: дерев'яними, глиняними, їстівними, сирними, зробленими із соломи, ляльками-мотанками, опішнянськими, косівськими іграшками. Дошкільнята з цікавістю розглядали іграшки, задавали питання щодо їх походження. Дошкільники відгадували загадки про народні іграшки, грали у пізнавальну гру «Відгадай іграшку». Заняття закінчилося самостійною роботою по виготовленню ляльки-мотанки.

На наступному занятті ми ознайомили дошкільнят з ляльками-мотанками як оберегом українського народу. Було проведено заняття «Лялька мотанка –

народний оберіг» (додаток К). Метою заняття було розширення знань дітей про ляльку-мотанку, з ознайомлення з історією її виникнення, видами ляльок-мотанок; збагачення знань вихованців про обереги українського народу; виховання у дітей патріотичних почуттів, любові до свого народу, до рідної культури, українських традицій та звичаїв. Діти ознайомилися з виготовленням мотанок, їх атрибутами, значенням кольорів у ляльці-мотанки. Діти дізналися, що мотанки робили не лише із тканина, але ще із соломи, осоки, очерету, колосся, з кукурудзного листа, з ниток та мішковини тощо. Лялька Пеленашка оберігала немовля від хворіб; лялька Кубишка-травниця – оберігала здоров'я людей, лялька Берегиня захищала сім'ї і будинок від всього недоброго; ляльку Веснянку дарували дітям на Великдень, вони підвішували її за ниточку на палець і водили, як маріонетку. Забруднену від ігор ляльку спалювали наступного дня.

На занятті дошкільнята пограли у рухливу гру «Розважимо ляльку» під час проведення фізкультхвилинки, прослухали віршик про ляльку-мотанку.

З метою ознайомити дітей з роллю української народної іграшки у житті українського народу було проведено заняття «Символічний зміст традиційних іграшкових образів». Дошкільники дізналися, що сирні іграшки слугували не тільки чудовою забавкою, але й виконували роль оберега. Їх дарували на народження дитини, весілля, обдаровували колядників та посівальників. Фігурне печиво з тіста теж мало обрядове значення. Воно випікалося весною перед прильотом птахів, тому мало вигляд умовного птаха та назву «жайворонок», «голубці». Дошкільнятам цікаво було дізнатися, що образ коня пов'язаний з давніми язичницькими віруваннями: він символізував одного з самих могутніх богів – Хорса, Бога Сонця, про те, що глиняні брязкальця слугували оберегами (відганяли злих духів), крім того, їх використовували у різних обрядових діях.

З метою виховання любові до матері, до рідних, любові до української мови, працелюбності у дітей було проведено заняття «Колискова для лялечки» (додаток Л). Діти умивали ляльок перед сном, укладали їх в ліжко і співали колискові пісні.

Отримані знання діти закріплювали на заняттях з образотворчого мистецтва. Наприклад, було проведено заняття «Опішанська народна іграшка» (додаток М). До проведення заняття була проведена попередня робота, а саме: ознайомили дошкільнят з опішанськими народними іграшками, їх кольоровою гамою. На заняттях з ліплення діти виліпили з пластиліну різні іграшки: коників, півників, свинок, баранчиків, качок, собак, ведмедиків А на занятті з малювання обрали одну із фігурок і розмальовували їх.

Під час формувального етапу ми розучували з дітьми сюжетно-рольові ігри з використанням народних іграшок. Так, нами була організована і проведена сюжетно-рольова гра «Експерсія до музею народної іграшки». Було підготовлено три дитини-екскурсовода, які ознайомлювали своїх однолітків з народними іграшками, історією їх виготовлення, значення для українського народу, їх використання в сучасних умовах.

Ми провели різноманітні дидактичні ігри «Закінчи розповідь про іграшку», «Загадай – відгадаємо», «Склади картинку» та інші та сюжетно-рольову гру «Експерсія до музею народної іграшки» (додаток Н).

Дидактична гра «Закінчи розповідь про іграшку»

Мета: поглибити знання дітей про народні іграшки, виховати патріотичні почуття, розвинути інтерес до народних іграшок, до народних традицій.

Хід гри

Вихователь починає розповідь про народну іграшку, дитина її закінчує.

Біля семі тисяч років тому люди навчилися виготовляти іграшки із кераміки: свистілки у вигляді птахів. Найбільш славилися керамічні іграшки

Із дерева виготовляли коників, квочок з курчатами, пташниць, вершників....

Іграшками із сиру славилися Карпати. Іграшки виготовлювали на свята і дарували дітям.

Рекомендації. Можна розповідати про історію розвитку народної іграшки, про відомих майстрів, про значення народної іграшки для людей тощо.

Дидактична гра «Склади картинку»

Мета: закріпити знання дошкільників про народні іграшки\

Хід гри

Вихователь пропонує дитині зібрати із окремих частин народну іграшку, назвати її. Наприклад, .

Це коник.

Дидактична гра «Загадай – відгадаємо»

Мета: Закріпити знання дітей з видами українських народних іграшок

Хід гри

Одна дитина або вихователь описує іграшку, інша дитина відгадує яка іграшка описана.

Наприклад: Ця іграшка зроблена із тканини. З нею люблять грати дівчатка. Іграшка слугує оберегом немовля від хворіб, здоров'я людини, захищає сім'ю і будинок від всього недоброго (лялька-мотанка).

Під час виховання патріотичних почуттів у вихованців засобом народної іграшки ми подавали матеріал у цікавій формі, враховували психічний стан дитини та емоційне ставлення до обраної іграшки. Також, важливо було при ознайомленні дошкільнят з народною іграшкою створювати ситуації зацікавлення та ігрових моментів, це досягалося завдяки сюрпризним і казковим елементам, дидактичним іграм, загадковому, емоційному, інтонаційно забарвленню нашого мовлення.

Ефективними формами роботи з вихованцями виявились віртуальні екскурсії до музею, майстер-класи по виготовленню народних іграшок, виставки народних іграшок та робіт дітей.

Під час проведення формувального етапу дослідження ми також проводили роботу з вихователями та батьками. Ми провели консультації для вихователів і батьків щодо виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників (додаток П), прочитали лекцію про види українських народних іграшок (додаток Р), провели майстер-класи по виготовленню народних іграшок (ляльки-мотанки) (додаток С).

Ознайомлення вихованців з українською народною іграшкою допомогло дітям спробувати себе у творчій справі, сприяло активізації дослідно-пошукової діяльності, позитивно вплинуло на їх патріотичні почуття, навчило любити і поважати рідну землю, народні традиції, звичаї. Вихователі і батьки розширили свої знання щодо виховання патріотичних почуттів у старших дошкільників

засобом української народної іграшки. Ефективність проведеної роботи була перевірена проведенням контрольного етапу дослідження.

2.3. Аналіз результатів проведеної роботи

Після проведення формульовального етапу дослідження, був проведений контрольний етап дослідження, його метою було з'ясування як змінилися погляди вихователів та батьків стосовно засобів виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку, як змінилися рівні сформованості патріотичних почуттів у дітей експериментальної та контрольної груп порівняно з констатувальним етапом дослідження.

Досягнення цієї мети передбачало проведення повторного анкетування вихователів, батьків, діагностування дітей за діагностичним матеріалом констатувального етапу та порівняти отримання результати з результатами попереднього етапу.

Проаналізуємо деякі відповіді вихователів на повторного анкетування.

Сутність патріотичних почуттів правильно розуміють всі вихователі (100%). Мабуть допомогли проведені нами лекції. Вихователі вважають, що сформованість патріотичних почуттів у дитини визначається її знаннями народних традицій, звичаїв, дотриманням цих традицій, поважливим відношенням до батьків, оточуючих, працелюбністю, знанням народних іграшок, їх походженням та значенням у житті народу.

Отже, всі вихователі правильно розуміють сутність поняття «патріотичні почуття», знають показники їх сформованості в дітей старшого дошкільного віку. В порівнянні з констатувальним етапом удосконалили свої знання з цього питання 10% вихователів.

Повторне анкетування педагогів також засвідчило, що розширились і засоби виховання патріотичних почуттів. Так, на 30% збільшилась кількість вихователів, які у виховному процесі стали використовувати народну іграшку, на 30% збільшилась кількість педагогів, які стали залучати батьків вихованців до виховання патріотичних почуттів у своїх дітей. Вихователі проводять для батьків

круглі столи, де батьки обмінюються досвідом виховання патріотичних почуттів, консультації з проблем патріотичного виховання, організують майстер-класи по виготовленню народних іграшок..

Відповіді вихователів свідчать про те, що вони частіше стали використовувати народні іграшки з метою ознайомлення вихованців з народними звичаями та традиціями (збільшення відбулося на 10%), організують сюжетно-рольові ігри з використанням народних іграшок з метою виховання звичок толерантного поводження з однолітками, виховання любові до родини (збільшення відбулося на 30%).

Із відповідей на запитання «Яким чином Ви формуєте у дитини здатність об'єктивно оцінювати власну поведінку як патріота своєї країни» ми дізналися, що педагоги проводять з вихованцями бесіди щодо ролі народної іграшки у житті українського народу, її сакральне значення з метою виховання поваги до народних звичаїв, традицій, свого народу, пояснюють дітям кого можна вважати патріотом своєї країни. Як бачимо, збільшилась кількість вихователів, які стали використовувати народну іграшку як засіб виховання патріотичних почуттів. Слід відмітити, що народні іграшки вихователі стали використовувати систематично, на різних заняттях, у самостійній, ігровій та художній діяльності.

Отже, проведене повторне анкетування показало, що в порівнянні з констатувальним етапом дослідження, на 30% збільшилась кількість вихователів, які стали використовувати народну іграшку як засіб виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.

Проаналізуємо відповіді повторного анкетування батьків, яке було проведено з метою з'ясування змін у поглядах батьків на виховання патріотичних почуттів в порівнянні з констатувальним етапом. Відповіді батьків засвідчили, що вони стали приділяти більше уваги формуванню патріотичних почуттів своїх дітей. В порівнянні з першим етапом таких батьків стало на 35% більше.

Змінилися і засоби виховання патріотичних почуттів. Після проведеної нами роботи кількість батьків, які стали використовувати традиції, звичаї українців, народні іграшки збільшилась на 40%. 30% батьків стало більш тісно

співпрацювати з вихователями з питань патріотичного виховання, відвідувати майстер-класи по виготовленню народних іграшок, які проводять вихователі, ділитися своїм досвідом виховання патріотичних почуттів з іншими батьками за круглим столом тощо.

Отже, повторне анкетування засвідчило позитивні зміни, що відбулися у поглядах батьків на виховання патріотичних почуттів у своїх дітей.

Наступним кроком контрольного етапу дослідження було виявлення рівнів сформованості патріотичних почуттів у дітей експериментальної і контрольної груп за методиками констатувального етапу.

Проаналізуємо деякі відповіді дітей.

Бесіда «Що ти відчуваєш коли ...» була повторно проведена з метою виявлення змін, які відбулися в емоціях і почуттях дітей, коли вони стикалися з державними символами. Відповіді дітей засвідчили позитивні зміни, так повага до державних символів у дошкільнят із експериментальної групи збільшилась на 12%, в контрольній групі – лише на 4%. Звучання гімну викликає в 28% дітей експериментальної групи почуття гордості за приналежність до української нації (Павло Б., Маша Х., Наташа Г., Василь А., Анюта В., Кирило Х., Тетяна Ч. та ін.); байдужі почуття до державних символів, у дошкільників із ЕГ знизились на 20% після проведення формувального етапу дослідження (Денис М., Кирило Ш., Наташа Н., Кирило Г., Маша Б.). Отже, відповіді дітей засвідчили позитивні зміни у відчуттях і емоціях дітей по відношенню до державних символів, більшість з них стали відноситися до них з повагою, відчувати гордість за приналежність до української нації.

Із повторної бесіди «Як ти відносишся до українських традицій» ми з'ясувати зміни, які відбулися у почуттях дітей до традицій, звичаїв українців. Було виявлено, що 32% вихованців із ЕГ захоплюються звичаями і традиціями українського народу. Ми спостерігали позитивну емоційну реакцію дітей коли вони розповідали про святкування Благовіщення, Івана Купала, зустріч птахів. Вони повідали, що треба зробити для того, щоб захистити свій дім від лихих людей, як захистити своє здоров'я (Наташа Г., Павло Б., Соня Т., Альона В.).

Світлана К., Іван Г., Дмитро В., Назар Н із захопленням розповідали про виготовлення опішанських керамічних іграшок, яворських іграшок, про народних вмільців. Отже, в порівнянні з констатувальним етапом збільшилась кількість дошкільників, які проявляють позитивну емоційну реакцію на українські традиції, звичаї (60% ЕГ, 56% КГ).

Із повторно проведеної бесіди «Про що ти хотів би дізнатися?» ми з'ясували, що змінилися й інтереси дошкільників: на 28% збільшилась кількість дітей, які стали цікавитися українські традиціями, звичаями, повір'ями, виробництвом народних іграшок. Ми дізналися, що 44% вихованців експериментальної групи цікавлять кольорові узорі, якими розмальовують народні іграшки, вони бажають дізнатися, що означає кожен колір в узорі. 60% дошкільнят цікавляться походженням українських традицій, повір'їв, обрядів, з якими повір'ями зв'язані народні іграшки. Отже, у дітей експериментальної групи значно зріс інтерес до отримання пізнавальної інформації в порівнянні з першим етапом.

Діти стали більше цікавитись народними іграшками, їх походженням, хто зробив першу іграшку і де виготовлюють сьогодні народні іграшки і які. Зріс їх інтерес і до рідного міста, його архітектурних пам'яток. Наташа Т. принесла фотографії народних іграшок з виставки, яка була організована у музеї. Отже, зацікавленість дошкільнят рідним містом, подіями, які відбуваються в місті (виставами, конкурсами тощо) значно підвищилась в порівнянні з першим етапом експерименту.

З метою виявлення змін, які відбулися в прояві позитивних емоцій під час гри з народними українськими іграшками було проведено повторне спостереження за дошкільниками під час ігрової діяльності. Спостереження показало, що збільшилась кількість дітей, які стали грати з народними іграшками. Під час гри у сюжетно-рольову гру «Сім'я» діти використовували ляльки-мотанки, які зробили самі на заняттях з образотворчого мистецтва. Діти співали їм колискові українською мовою, розволікали їх на гойдалках-кониках, звертали увагу своїх «діток» свищиками. Отже, збільшилась кількість дітей, які

виявляють позитивні емоції під час гри з українськими народними іграшками. Також, збільшилась кількість дошкільників, які виявляють бажання ліпити, малювати народні іграшки, про що свідчать спостереження за ними на заняттях з образотворчої діяльності.

Підбиваючи кількісні підсумки за всіма завданнями емоційно-мотиваційного критерію, зробимо висновок, що позитивні зміни у рівнях сформованості патріотичних почуттів за даним критерієм відбулися в обох групах, але залишилися на середньому рівні: 60% в ЕГ та 56% – в КГ.

Для виявлення змін у рівнях сформованості патріотичних почуттів у дітей експериментальної та контрольної груп за когнітивним критерієм ми повторно провели дидактичну гру «Знайди державні символи України», бесіду «Як ти розумієш висловлювання «патріотичні почуття»?», «Що ти знаєш про українські традиції і звичаї, народні іграшки?», творче завдання «Знайди на назві народну українську іграшку».

Із повторного діагностування дітей ми дізналися, що 72% дітей знають походження державних символів, значення кольорів прапора тощо. Більшість дітей знає слова гімну, значення тризуба («Тризуб – це древній знак, містичний символ триєдності світу» (Наташа Б, Кирило Ш.); «Тризуб – символ спадкоємності традицій нашої країни (Єлизавета Т., Світлана К.). Відповіді дітей засвідчили, що вони цікавляться традиціями нашої країни. Після проведення формувального етапу дослідження на 32% збільшилась кількість дітей, які правильно розуміють висловлювання «патріотичні почуття», на їх думку це людина, яка відчуває любов до своєї Батьківщини, родини, захищає їх, знає і дотримується українських звичаїв і традицій (Наташа Г., Валерія А., Кирило Х., Анюта С., Альона К., Матвій Б., Дмитро В. та інші). У дошкільників покращились уявлення про рідний дім, сім'ю, Батьківщину. Справжній патріот, на їх думку, це людина, яка не тільки захищає Батьківщину, а й піклується про своїх рідних, приносить користь рідному місту, охороняє його природу, турбується про мешканців лісів, береже природні ресурси країни, визначні пам'ятки, а також розмовляє рідною мовою.

Збільшилась на 48% дітей із ЕГ та 16% – КГ, які виявили свої знання сімейних традицій. Діти добре справилися із наступним завданням: за запропонованими картинками вони визначили як називається сімейна традиція та розповіли як її дотримуються в їх родині. Названі традиції святкування дня народження, Дня матері, Пасхи, шанування загиблих родичів, зустріч з сім'єю Нового року, проведення вихідного дня на природі з сім'єю тощо. Збільшилась на 28% кількість дітей, які розширили свої знання щодо осінніх традицій, які пов'язані зі збором урожаю. Данило Д., Микита М., Таня М. – КГ, Софія Т., Настя Г., Альона розповіли, що у яблучний спас святять яблука, у медовий спас – мед; на Маковій українці святять воду, квіти і мак, а свято Івана Купала закінчує літні календарні свята. Отже, за кількісними даними знання традицій і звичаїв у дошкільнят експериментальної групи значно покращилися в порівнянні з констатувальним етапом (знання підвищились до високого рівня (60%), в контрольній групі вони залишилися на середньому рівні – 56%).

Повторне виконання творчого завдання «Знайди на назві народну українську іграшку» показало позитивні зміни у знаннях дітей експериментальної групи: всі вихованці правильно знайшли народні іграшки, назвали і, навіть, розповіли про них. Діти контрольної групи допустили помилки у визначенні народних іграшок, відповіді їх були неповні, знання про іграшки обмежені.

Підбив підсумки за всіма діагностичними завданнями когнітивного критерію, зробили висновок про те, що рівень сформованості патріотичних почуттів у дітей експериментальної групи підвищився до високого рівня (60%), у дітей КГ залишився на середньому рівні (56%), тобто в порівнянні з першим етапом, у дітей ЕГ підвищився на 28%, у дітей КГ – на 4%.

Для виявлення змін, які відбулися за час проведення формувального етапу експерименту у рівнях сформованості патріотичних почуттів у дітей ЕГ та КГ за діяльнісно-поведінковим критерієм, було проведено повторне спостереження за поведінкою дітей під час проведення виховного заходу «Гра – мандрівка», трудової діяльності в куточку природи, повторно провели бесіду «Чи вважаєш

ти себе патріотом?», дидактичну гру «Одягни народний костюм»). Аналіз результатів проведених діагностичних завдань засвідчив позитивні зміни у рівнях сформованості патріотичних почуттів за даним критерієм. Так, спостереження за дітьми під час проведення виховного заходу «Гра-мандрівка», показало, що активність вихованців порівняно з констатувальним етапом зросла, діти приймали активну участь у проведенні заходу, показали свої знання з теми заходу та вміння поводити себе відповідно до цих знань. Діти вставали, коли почули звуки державного гімну на початку заходу і залишились стояти поки підіймали прапор. Дошкільники показували свої вміння під час проведення конкурсів і змагань.

Спостереження за дітьми експериментальної групи під час трудової діяльності показало, що вони самостійно, без нагадування дорослого, виконували запропоновану роботу, показав високий рівень активності, уміння доглядати за рослинами та тваринами куточка природи. 12% дітей контрольної групи потребувало нагадування з боку дорослого, 8% – намагалося уникнути від праці. Із спостережень за трудовою діяльністю дітей можна зробити висновок про те, що діти експериментальної групи продемонстрували підвищення рівня своєї працездатності порівняно з констатувальним етапом. Таким чином, у дітей ЕГ вміння і навички працелюбності покращились порівняно з констатувальним етапом дослідження на 24%, у дошкільнят КГ – на 8%.

Повторно проведена дидактична гра «Одягни костюм» показала, що діти ЕГ добре засвоїли елементи національного українського одягу, вони вміло одягли ляльку в український костюм, не зробив жодної помилки. В цьому їм допомогли народні іграшки (ляльки в українських костюмах), яких вони малювали на заняттях з образотворчого мистецтва. 16% дітей контрольної групи зробили помилки, помінявши український вінок на молдавський, одягнув на чоловіка молдавські штанці. Отже, навички визначати елементи українського костюму у дітей ЕГ підвищились на 24%, у дошкільників із контрольної групи – на 8%. знаходяться також на середньому рівні (44% – ЕГ, 52% – КГ).

Повторно проведена бесіда «Чи вважаєш ти себе патріотом?» показала, що на 28% дітей ЕГ більше стали вважати себе патріотом, обґрунтувавши свою відповідь тим, що вони бережливо ставляться до природи, люблять свою сім'ю, своє місто, готові, коли виростуть, захищати свою Батьківщину, рідних людей. Відповіді 12% дітей ЕГ та 24% дошкільників КГ відповідали низькому рівню.

Отже, рівні сформованості патріотичних почуттів у дітей ЕГ та КГ за діяльнісно-поведінковим критерієм підвищились в порівнянні з першим етапом, але залишилися на середньому рівні (52% – в ЕГ, 48% – в КГ). Високий рівень показало 36% дітей ЕГ та 28% – КГ, на низькому рівні залишилося 12% вихованців із експериментальної групи та 32% дітей КГ.

Узагальнені результати повторного дослідження рівнів сформованості патріотичних почуттів у дітей ЕГ та КГ за трьома критеріями занесені до таблиць 2.5, 2.6 та відображені у вигляді діаграм на рис. 2.6, 2.7.

Таблиця 2.5

Рівні сформованості патріотичних почуттів в дітей експериментальної групи на контрольному етапі дослідження

ЕГ, 25 осіб	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Емоційно-мотиваційний	8	32	15	60	2	8
Когнітивний	15	60	10	40	-	-
Діяльнісно-поведінковий	9	36	13	52	3	12

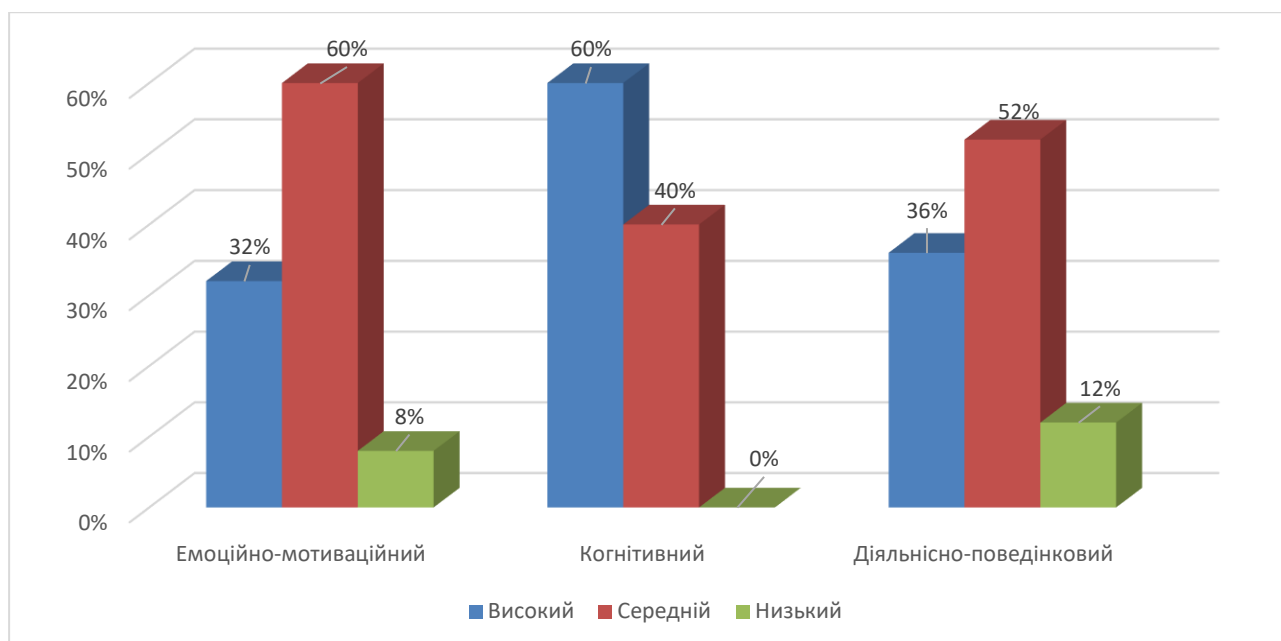

Рис. 2.6. Рівні сформованості патріотичних почуттів у дітей експериментальної групи на контрольному етапі дослідження

Дані таблиці 2.5. та діаграми на рис. 2.6 свідчать про те, що в дітей експериментальної групи відбулися позитивні зміни в рівнях сформованості патріотичних почуттів: високого рівня досягло від 32% до 36%, на середньому рівні перебуває від 52% до 60%, на низькому рівні залишилося від 0% до 12%.

Таблиця 2.6

Рівні сформованості патріотичних почуттів у дітей контрольної групи на контрольному етапі дослідження

КГ, 25 осіб	Високий рівень		Середній рівень		Низький рівень	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%
Емоційно-мотиваційний	7	28	14	56	4	16
Когнітивний	10	40	14	56	1	4
Діяльнісно-поведінковий	7	28	12	48	6	24

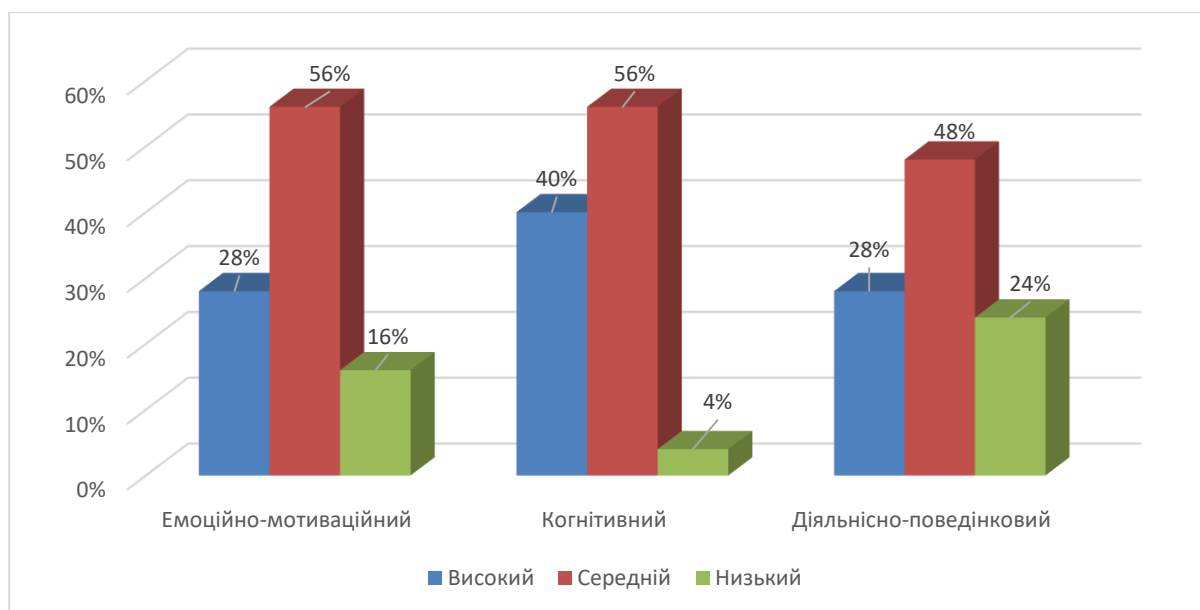

Рис. 2.7. Рівні сформованості патріотичних почуттів у дітей контрольної групи на контрольному етапі дослідження

Як свідчать дані таблиці 2.6 та діаграми на рис. 2.7. у дітей контрольної групи також відбулися позитивні зміни у рівнях сформованості патріотичних почуттів: високий рівень виявлено у 28% – 40% дошкільників, на середньому рівні знаходиться від 48% до 56% дітей, на низькому рівні залишилося від 4% до 24% вихованців.

Порівнюємо рівні сформованості патріотичних почуттів у дітей ЕГ та КГ на контрольному етапі дослідження (рис. 2.8, 2.9, 2.10).

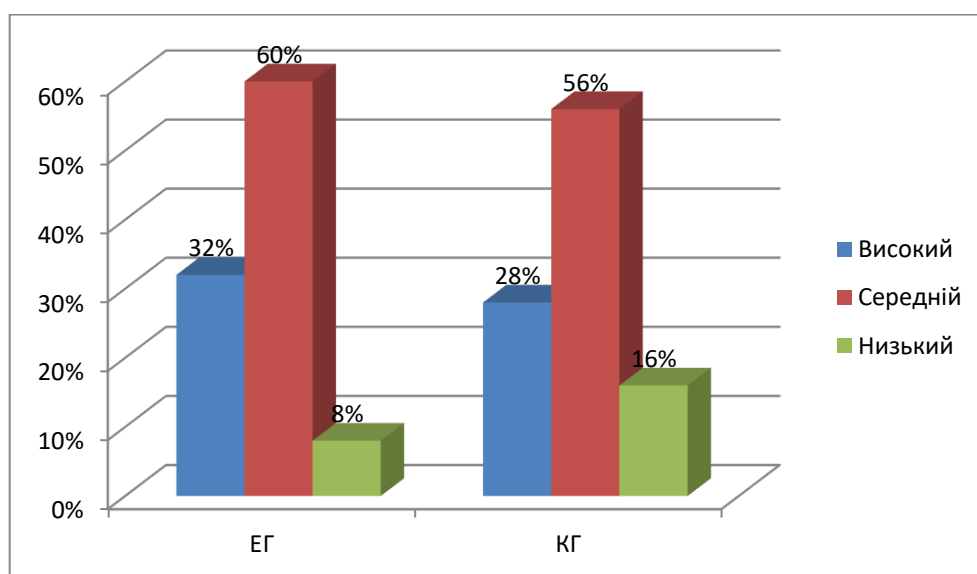

Рис. 2.8. Порівняння рівнів сформованості патріотичних почуттів у дітей ЕГ та КГ за емоційно-мотиваційним критерієм

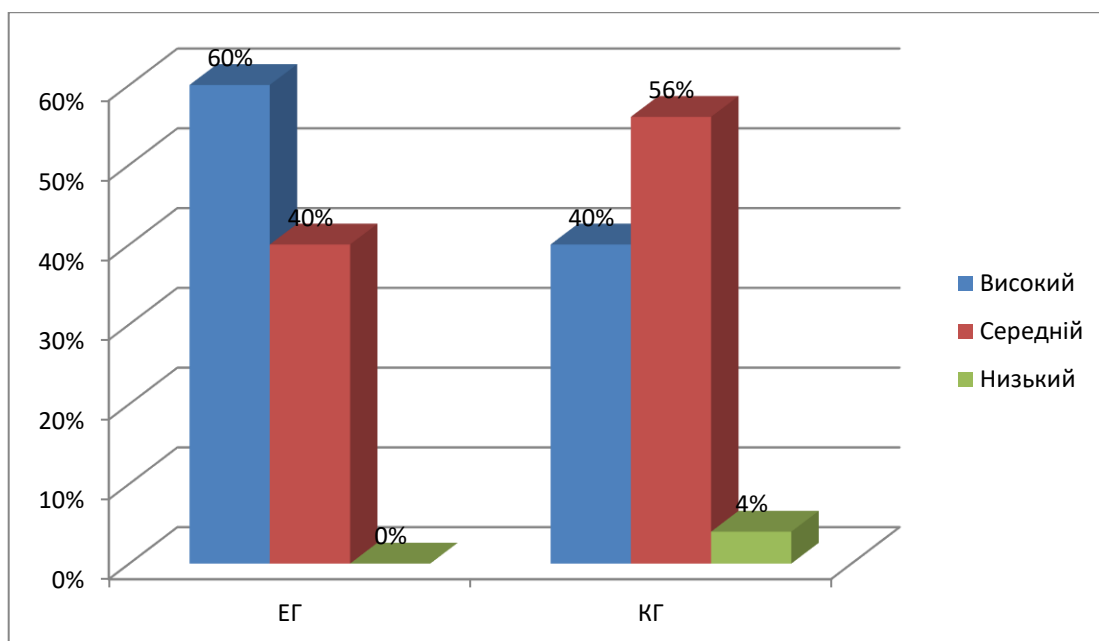

Рис. 2.9. Порівняння рівнів сформованості патріотичних почуттів у дітей ЕГ та КГ за когнітивним критерієм на контрольному етапі дослідження

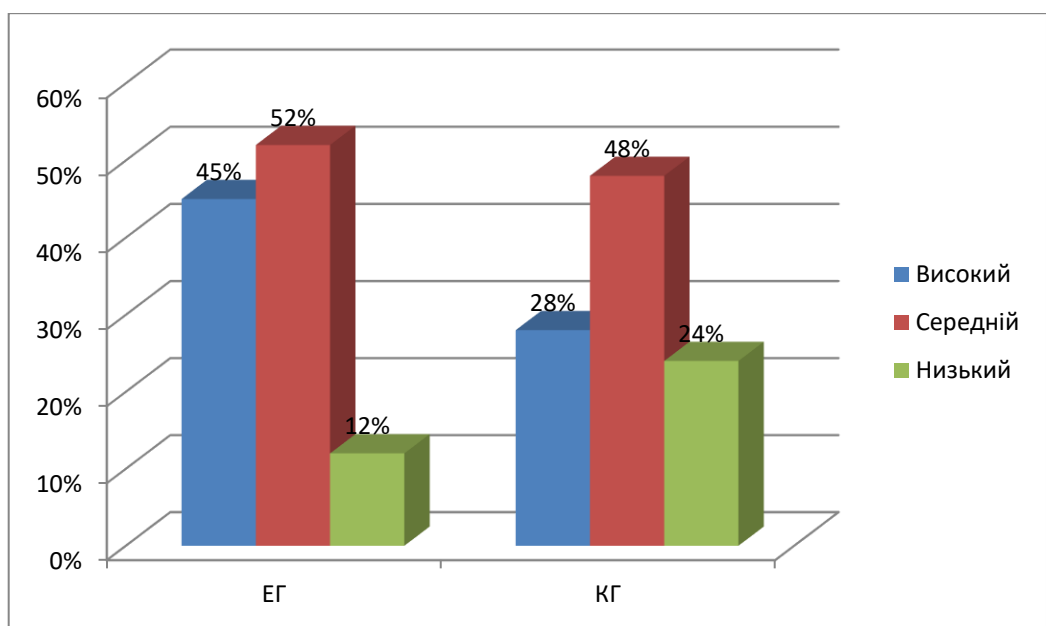

Рис. 2.10. Порівняння рівнів сформованості патріотичних почуттів у дітей ЕГ та КГ за діяльнісно-поведінковим критерієм на контрольному етапі дослідження

Отримані дані свідчать про те, що у дітей експериментальної та контрольної груп відбулися позитивні зміни у рівнях сформованості

патріотичних почуттів за всіма критеріями. З'ясуємо, в якій групі відбулися більш суттєві зміни. Для цього порівнюємо результати досліджень контрольного етапу з констатувальним за всіма критеріями. Результати порівняння подані на діаграмах (рис. 2.11, 2.12, 2.13).

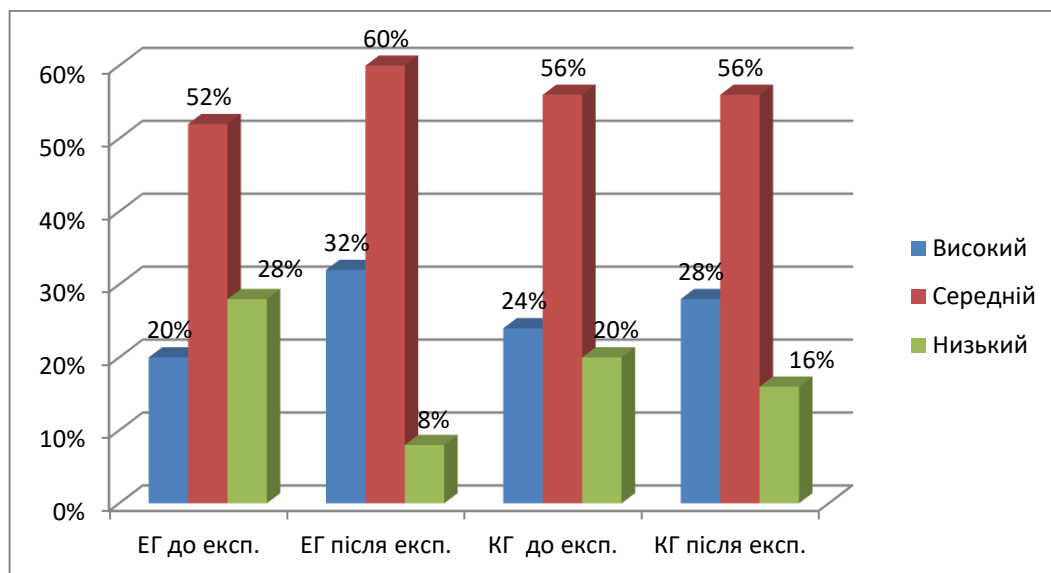

Рис. 2.11. Динаміка змін, що відбулася в рівнях сформованості патріотичних почуттів у дітей ЕГ та КГ за емоційно-мотиваційним критерієм

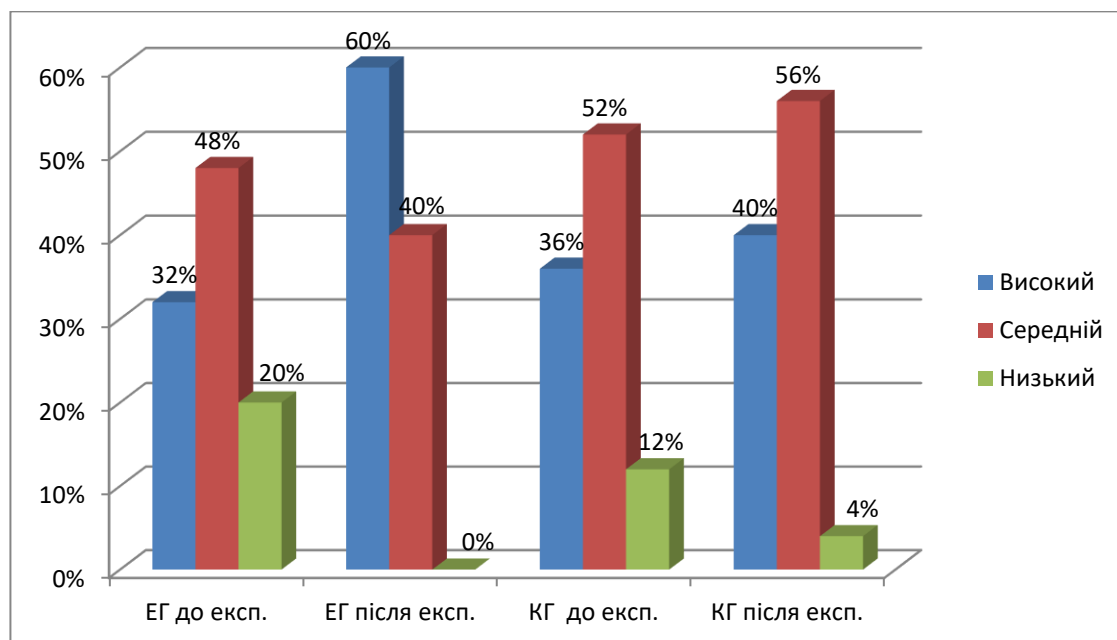

Рис. 2.12. Динаміка змін, що відбулася в рівнях сформованості патріотичних почуттів у дітей ЕГ та КГ за когнітивним критерієм

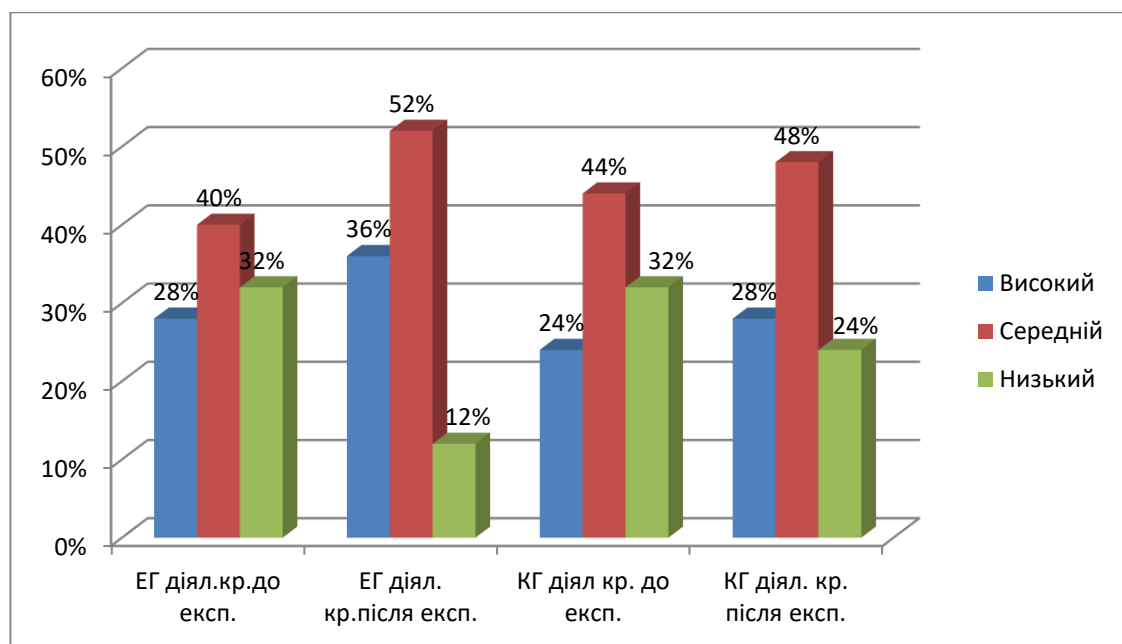

Рис. 2.13. *Динаміка змін, що відбулася в рівнях сформованості патріотичних почуттів у дітей ЕГ та КГ за діяльнісно-поведінковим критерієм*

Проаналізуємо дані діаграм, зображених на рис. 2.11-2.13.

Високий рівень сформованості патріотичних почуттів у дітей експериментальної групи за емоційно-мотиваційним критерієм збільшився на 12%, в контрольній групі – на 4%; середній рівень у дітей ЕГ підвищився на 8%, у дітей КГ – залишився без змін; 20% дошкільників із ЕГ підвищили свій низький рівень до середнього, в контрольній групі таких дітей виявилось лише 4%. За когнітивним критерієм високий рівень сформованості патріотичних почуттів підвищився в ЕГ на 28%, в КГ – на 4%, середній рівень у дітей ЕГ зменшився на 8%, в КГ збільшився на 4%; кількість дітей з низьким рівнем в експериментальній групі зменшилась на 20%, в контрольній – на 8%. За діяльнісно-поведінковим критерієм високого рівня досягло на 8% більше дошкільників в порівнянні з констатувальним етапом, в КГ – на 4%, з низького до середнього рівня підвищення відбулося у 8% дітей ЕГ, та у 4% – у КГ; кількість дітей з низьким рівнем в експериментальній групі зменшилась на 16%, в контрольній – на 8%.

Як свідчить аналіз даних діаграм на рис. 2.11–2.13 , у дітей експериментальної групи відбулися суттєві зміни у рівнях сформованості патріотичних почуттів за всіма критеріями, у дошкільників із контрольної групи – незначні. Це свідчать про ефективність проведеної нами системи роботи з виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобом української народної іграшки.

Висновки до 2 розділу

Для підтвердження результатів теоретичного дослідження щодо впливу народної іграшки на виховання патріотичних почуттів, був проведений педагогічний експеримент. В експерименті взяло участь 50 дітей старших груп Кролевецького закладу дошкільної освіти (центру розвитку дитини) № 9 «Ромашка», їх вихователі та батьки. Педагогічний експеримент проводився у три етапи: констатувальний, формувальний, контрольний. Для проведення констатувального етапу дослідження були визначені три критерії (емоційно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-поведінковий) та їх показники, які відповідали вимогам Базового компоненту дошкільної освіти (нова редакція). Для кількісного оцінювання рівнів сформованості патріотичних почуттів були розроблені три рівні: високий, середній, низький, підібрано діагностичний матеріал до кожного показника.

Констатувальний етап дослідження передбачав проведення анкетування вихователів (з метою з'ясування засобів виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку) і батьків (з метою з'ясування їх готовності приймати участь у формуванні патріотичних почуттів у своїх дітей). Анкетування засвідчило, що вихователі проводять роботу з виховання патріотичних почуттів у своїх вихованців, але народні іграшки з цією метою використовують епізодично, не систематично. Анкетування батьків показало, що лише 48% батьків приділяють увагу формуванню патріотичних почуттів у своїх дітей засобом народної іграшки, ознайомлення дітей з традиціями і звичаями українського народу, решта батьків не знаходять для цього вільного часу, перекладають роботу з патріотичного виховання на вихователів.

На констатувальному етапі дослідження діти експериментальної та контрольної груп показали переважно середній рівень сформованості патріотичних почуттів за всіма критеріями (ЕГ – 40%-52%; 44%-56%). Для підвищення рівнів сформованості патріотичних почуттів був проведений формувальний етап дослідження. Була розроблена система роботи для дітей

експериментальної групи, яка включала проведення занять з розвитку мови, образотворчої діяльності, ігрової, самостійної діяльності з використанням народної іграшки, проведення лекцій, консультацій, майстер-класів для вихователів і батьків. Дітей ознайомлювали з видами народних іграшок, їх виникненням, значенням для українського народу, з кольоровою гамою опішанських, косівських, яворських іграшок, Проводили з дітьми віртуальні екскурсії до гончарних майстерень, розучували сюжетно-рольові ігри з використанням народних іграшок.

Контрольний етап дослідження підтвердив ефективність проведеної роботи: у дітей експериментальної групи за час проведення експерименту відбулися суттєві зміни: за всіма критеріями показники рівнів сформованості патріотичних почуттів підвищилися від 8% до 20%, у дітей контрольної групи ці зміни були незначними: від 0% до 8%. Таким чином, українську народну іграшку можна вважати ефективним засобом виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИХОВАТЕЛЯМ

З метою ефективного виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобом української народної іграшки рекомендуємо:

1. Розповідайте дітям історію виникнення української народної іграшки з метою підвищення їх інтересу до іграшки та використанню її в ігровій діяльності.
2. Ознайомлюйте дітей зі значенням народної іграшки для українського народу (обрядовість, звичаї, пов'язані з іграшкою).
3. Ознайомлюйте вихованців з різновидом народних іграшок, з містом їх виготовлення, з народними майстрами, які виготовлювали і продовжують виготовлювати народні іграшки.
4. Організуйте для дітей майстер-класи по виготовленню простих народних іграшок.
5. Залучайте дітей до дослідно-пошукової, проєктної діяльності (наприклад, дослідити які традиції, звичаї пов'язані з лялькою-мотанкою, які існують ляльки-мотанки, як їх використовували в давнину).
6. Залучайте батьків до виховання патріотичних почуттів у своїх дітей (сумісне з дітьми виконання проєктної, дослідницько-пошукової діяльності).
7. Організуйте виставки народних іграшок, зроблених дітьми.
8. Проводьте віртуальні екскурсії по ознайомленню дошкільників з роботою у гончарних майстернях.
9. Розучуйте з дітьми сюжетно-рольові ігри з використанням народної іграшки.
10. Використовуйте народні іграшки у процесі виховання патріотичних почуттів систематично на заняттях з розвитку мовлення, читання, образотворчої діяльності тощо.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

При виконанні магістерської роботи проаналізовані літературні джерела. Їх теоретичний аналіз засвідчив пильну увагу з боку науковців до проблеми виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку. В процесі аналізу літературних джерел з'ясовано сутність поняття «патріотичні почуття». Встановлено, що у сучасній науковій літературі дане поняття науковці трактують як виховання в дитині любові до батьків, близьких, до рідної мови, рідного міста, природи свого краю, виховання інтересу до звичаїв, традицій, людської праці, бережливого ставлення до духовних скарбів українського народу тощо. Встановлено, що процес виховання патріотичних почуттів тривалий, його треба починати з дошкільного віку. Патріотичні почуття формується послідовно, системно, з дотриманням певних принципів, використанням різних засобів та методів виховання, створенням відповідної атмосфери у закладі дошкільної освіти, з врахуванням вікових особливостей дітей старшого дошкільного віку

Теоретично обґрунтовано ефективність використання української народної іграшки у процесі виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку. Встановлено, що народна іграшка формує світогляд дітей, ознайомлюючи їх з побутом, традиціями українського народу, навколишнім світом, прилучає до праці. Засвоєння дошкільниками патріотичних цінностей за допомогою народної іграшки – тривалий процес, його треба здійснювати цілеспрямовано, систематично, використовуючи різні методи та методичні прийоми (словесні, наочні, практичні).

Для проведення педагогічного експерименту визначено критерії (емоційно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-поведінковий) з відповідними показниками, розроблені рівні сформованості патріотичних почуттів (високий, середній, низький). До кожного показника підбрано діагностичні методики: дидактичні ігри, бесіди, спостереження, ситуаційні вправи, творчі завдання. Діагностування дітей експериментальної і контрольної груп на констатувальному етапі дослідження засвідчило середній рівень сформованості

патріотичних почуттів у дітей експериментальної та контрольної груп за всіма критеріями (ЕГ від 40% до 52%; КГ – від 44% до 56).

Розроблена система роботи для дітей експериментальної групи з метою підвищення рівнів сформованості патріотичних почуттів. Робота передбачала роботу з дітьми: проведення навчальних занять з розвитку мови, малювання, ліплення, ігрової, самостійної діяльності з використанням народної іграшки; проведення роботи з вихователями та батьками вихованців: читання лекцій, проведення консультацій, майстер-класів

Ефективність проведеної роботи підтверджена контрольним етапом дослідження: рівні сформованості патріотичних почуттів у дітей експериментальної групи підвищились від 8% до 20%, тобто відбулися суттєві зміни (в контрольній групі: від 0% до 8% – незначні зміни).

Таким чином, українська народна іграшка – ефективний засіб виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабій Н. Особливості етнопсихологічних уявлень дітей старшого дошкільного віку. *Освіта регіону*. 2017. № 2. С. 253–257.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція / під керівн. Т. О. Піроженко. URL: <https://mon.gov.ua/app/media/rizne/2021.pdf> (дата звернення 25.02.23).
3. Батрак А. Духовно-моральне виховання учнів. *Завуч*. 2014. № 1. С. 18–21.
4. Бех І., Чорна К. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. *Методист* (Шкільний світ). 2014. № 11. С. 11–25.
5. Бех І. Виховуємо патріотизм як почуття і цінність. *Вихователь методист дошкільного закладу*. 2016. № 6. С. 4–8.
6. Бех І. Виховання особистості : У 2-х кн. Кн.1. : Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади : навч.-метод. видання. Київ, 2003. 216 с.
7. Бех І. Патріотизм має бути дієвим: сучасний підхід до патріотичного виховання. *Дошкільне виховання*. 2016. № 8. С. 2–4.
8. Беленька Г. Місце музейної педагогіки в освітньому процесі сучасного дошкільного навчального закладу. *Збірник наукових прац*. Вип. 18 (№1). 2019. С. 396-400.
9. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільля». Тернопіль : «Мандрівець», 2017. 256 с.
10. Богуш А. М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі. Практикум: навч. посібник. Київ : Вища шк., 1995. 192 с.
11. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі. Київ : Вища школа, 2018. 407с.
12. Богуш А. Національно-патріотичне виховання в українському дитячому садку: концепція Софії Русової та сьогодення. *Дошкільне виховання*. 2020. № 2. С. 2-6.

13. Васильєва Н. С. Українська народна іграшка як засіб виховання дітей дошкільного віку. *Дошкільний навчальний заклад*. 2016. № 3. С. 2–12.
14. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
15. Гавриш Н. Моя країна – Україна. *Методична скарбничка вихователя*. 2014. №7. С. 4–7.
16. Газіна І. О. Виховання дошкільників першооснов національної самосвідомості (психолого-педагогічні особливості). *Дошкільне виховання*. 2015. № 1. С. 8–9.
17. Ганник Н. Виховуємо патріотів. *Палітра педагога*. 2019. № 4. С. 6–7.
18. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави. *Рідна школа*. 2001. № 2. С. 9–13.
19. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
20. Гордій Н. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобом дитячої художньої літератури. *Освітні обрії*. № 1(52), 2021. С. 57–62.
21. Денисюк О. М. Виховання уявлень у дітей старшого дошкільного віку про історію України : автореф. дис. на здобуття наук.ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Київ, 2019. 20 с.
22. Дитина : освітня програма для дітей від 2 до 7 років / Г. В. Беленька, О. Л. Богініч, Н. І. Богданець-Білоskalенко та ін.; наук.кер. В. О. Огнев'юк. Київ, 2016. 304 с.
23. Дитина в дошкільні роки : комплексна освітня програма / автор. колектив; наук. керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя : ТОВ «ЛПКС» ЛТД, 2016. 160 с.
24. Дроб'язко О. В. Маленьким українцям – про державні символи і не тільки... *Дошкільний навчальний заклад*. 2015. № 3. С. 10–35.
25. Дронова О. О. Педагогічна технологія виховання національного типу особистості в старшому дошкільному віці засобами народного мистецтва. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах*

- освіти* : Зб. наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 1 (44), 2018. С. 21-25.
26. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
 27. Інструктивно-методичні рекомендації «Про організацію національно-патріотичного виховання у дошкільних навчальних закладах» (додаток до листа МОН від 25 липня 2016 р. №1/9-396). *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2016. № 8. С. 52–57.
 28. Каплуновська О. М. Україна – моя Батьківщина. Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку / О. М. Каплуновська, І. І. Кичата, Ю. М. Палець; за наук. ред. О. Д. Рейпольської. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 72 с.
 29. Каплуновська О. М. Патріотичне та інтернаціональне виховання: особливості організації з дітьми дошкільного віку. URL: [http://www.zoippo.zp.ua/pages /el_gurnal/pages/vip5.html](http://www.zoippo.zp.ua/pages/el_gurnal/pages/vip5.html) (дата звернення 25.02.23)
 30. Кисіль Н. В. Школа маленьких патріотів. Проект освітньої роботи з дітьми старшого дошкільного віку. Харків : Основа, 2016. 221с.
 31. Кільова Г. Народна іграшка як засіб виховання дітей. *Рідна школа*. 2018. № С. 59–63.
 32. Кравченко Г. Ю. Метод проектів у розвитку якості дошкільної освіти. Харків : Ранок, 2016. 176 с.
 33. Кривоніс М. Л., Дроботій О. Л. Патріотичне виховання в ДНЗ. Харків : Ранок, 2016. 192 с.
 34. Кротюк В. А. Сучасні концепції дослідження патріотизму. Вісн. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Сер. «Філософія, філософія права, політологія, соціологія». Харків : Право, 2013. № 5(19). С. 50 – 58. URL : http://nauka.nlu.edu.ua/download/filosof/filosof_19.pdf. (дата звернення: 25.02.23).

35. Лаврик О. С. Маленькі українці :методичні поради та серія занять з патріотичного виховання. Дошкільне виховання. 2014. № 9 С. 15-20.
36. Лещенко О.М. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку. *Дошкільне виховання*. 2003. № 9. С. 12–16.
37. Лисенко Н. Повернімось до джерел духовності. *Дошкільне виховання*. 2004. №4. С. 5–6.
38. Лозинська Є. Українське народознавство дітям дошкільного віку : методичний посібник для дошкільних закладів. Львів : Оріяна Нова, 2008. 208 с.
39. Матвієнко С. І. Специфіка патріотичного виховання у дошкільному дитинстві. Соціально-моральний розвиток і виховання дітей дошкільного віку : кол. моногр. за заг. ред. О. Л. Кононко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2020. С. 169–198.
40. Найден О. С. Українська народна іграшка. Історія. Семантика. Образна своєрідність. Функціональні особливості. Київ : АртЕк, 2009. 256 с.
41. Народна іграшка – ниточка єднання з історією Батьківщини. *Бібліотечка вихователя дитячого садка*. 2015. № 4. С.18–25.
42. Омеляненко Н. Народна іграшка в життєдіяльності дошкільнят. *Палітра педагога*. 2017. № 4. С. 3–10.
43. Патріотизм. Словник української мови : в 11 т. / [ред. кол. : І. К. Білодід (голова) та ін.] ; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні. Київ : Наук. думка, 1975. Т. 6 : П – Поїти. С. 97.
44. Патріотичне виховання в ДНЗ / уклад. Кривоніс М. Л., Дроботій О. Л. Харків : Ранок, 2017. 198 с.
45. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка. Київ : Академвидав, 2006. 456 с.
46. Русова С. Дошкільне виховання. Вибрані педагогічні твори : Київ : Освіта, 1996. С. 34–185.
47. Солонська А. Вихованняпатріотичних почуттів у старших дошкільників. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного*

- університету*. Серія : Педагогіка. 2017. № 2. С. 88-92. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdpu_2017_2_14 (дата звернення 15.09.23).
48. Стельмахович М. Г. Народна педагогіка. Київ : Рад. шк., 1985. С. 32.
 49. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: у 5-ти т. Т. 3. Київ: Рад. школа, 1977. 670 с.
 50. Твоя країна – Україна : Енциклопедія українського народознавства / Уклад. Н. Д Кусайкіна. Харків : ВД «ШКОЛА», 2009, 316 с.
 51. Україна – моя Батьківщина. Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку / за наук. ред. О. Д. Рейпольської. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 72 с.
 52. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні. Вибрані педагогічні твори : в 2-х т. Київ : Рад. школа, 1983. Т. 1. С. 43 – 103.
 53. Чорна К. Суть патріотизму і його виховання в сучасних умовах. Виховання в сучасному освітньому просторі. Київ-Умань, 1997. С. 74–78.
 54. Якименко С. І. Виховання світогляду у старших дошкільників та молодших школярів в освітньо-інтегрованому середовищі: теорія та практика. Монографія. Київ. Видавничий дім «Слово», 2017. 640 с.

Додаток А

Діагностичний матеріал для виявлення рівня сформованості патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку за емоційно-мотиваційним критерієм

1. Бесіда «Що ти відчуваєш коли»

Мета: з'ясувати наявність поваги у дитини до державних символів

Інструкція для проведення

Експериментатор показує дитині картинки з зображенням державних символів, а дитина відповідає як вона відноситься до них і пояснює чому.

– Які почуття у тебе викликають діти, що співають гімн України?

Бесіда 2. «Як ти відносишся до українських традицій?»

Мета: з'ясувати позитивну емоційну реакцію дитини на українські традиції, звичаї, народні іграшки

1. Які українські традиції тобі відомі? Які з них тобі більш всього подобаються? Чим саме?
2. Як ти відносишся до зустрічі Нового року? Що тобі подобається робити у новорічну ніч?
3. Які звичаї і традиції існують у вашої родини? Як ти к ним відносишся?
4. Як ти відносишся до українських народних іграшок? Які тобі подобаються найбільше?

Бесіда 3. «Про що ти хотів би дізнатися?»

Мета: виявити інтерес дитини до сприймання та здобуття пізнавальної інформації про українські традиції, звичаї, іграшки, державні символи

1. Чи цікаво тобі дізнатися чому Україна має саме такий державний герб?
2. Чи цікаво тобі дізнатися чому український прапор має жовто-блакитний колір і що це означає?
3. Чи цікавить тебе питання «Звідки взялися українські традиції?»
4. Про які українські традиції ти хотів би дізнатися більше?
5. Чи хотів би ти дізнатися коли і хто почав робити народні іграшки? І які саме?
6. Тебе цікаво дізнатися, які іграшки були улюбленими у твоїх батьків, бабусь, дідусів?

4. Розповідь дитини про рідне місто

Мета: виявити прояв дитиною позитивних емоцій під час розповідання про рідне місто

Завдання дитині: Уважно подивись на картинку, що ти можеш розповісти про об'єкт, зображений на картинці:

5. Спостереження за дітьми

Мета: виявити прояв позитивних емоцій під час гри з українськими народними іграшками, бажання розмовляти рідною мовою

Спостереження ведеться за дітьми під час сюжетно-рольової гри «Сім'я».

Оцінювання:

Кожне правильно самостійно виконане завдання оцінюється 3 балами

Неповне виконане або з незначною допомогою дорослого – 2 балами

Виконання завдання зі значною допомогою дорослого оцінюється 1 балом.

Невиконане завдання оцінюється 0 балом.

Тоді:

Високий рівень сформованості патріотичних почуттів за емоційно-мотиваційним критерієм має дитина, яка отримала 13-15 балів.

Середній рівень – 7-12 балів

Низький рівень – 0-6 балів.

Додаток Б

**Діагностичний матеріал для виявлення рівня сформованості
патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку за
когнітивним критерієм**

1. Дидактична гра «Знайди державні символи України»

Мета: виявити наявність знань у дітей про державні символи України

Дитині показують картинки з державними символами різних країн і просять знайти українські та розповісти про них.

2. Бесіда «Як ти розумієш висловлювання «патріотичні почуття»?

Мета: з'ясувати розуміння дитиною найважливіших понять, пов'язаних із патріотичними почуттями

Запитання:

1. Як ти розумієш слово «Батьківщина»?
2. Як ти розумієш слово «сім'я»?
3. Як ти розумієш «рідні люди»?
4. Як ти розумієш «рідний дім?»
5. Як ти розумієш «рідна країна»?
6. Що ти розумієш під словом «патріот»?

3. Бесіда «Що ти знаєш про українські традиції, звичаї?»

Мета: Виявити знання дітей про українські традиції, звичаї.

1. Які українські традиції та звичаї тобі відомі?
2. Що ти можеш розповісти про Різдво Христове, Пасху, Івана Купала?
3. Яких традицій дотримуються в твоїй родині?
4. Розглянь фотографії і розкажи про які сімейні події вони розповідають:

5. Чи береш ти участь у заходах та святах, які проводяться у групі?

4. Творче завдання «Знайди на назві народну українську іграшку»

Мета: виявити знання дітей про українські народні іграшки

Інструкція: Серед запропонованих іграшок знайди народні українські, назви їх. Що ти знаєш про них?

Оцінювання:

Кожне правильно самостійно виконане завдання оцінюється 4 балами

Неповно виконане або з незначною допомогою дорослого – 3 бали

Виконання завдання зі значною допомогою дорослого оцінюється 1 балом.

Невиконане завдання оцінюється 0 балом.

Тоді:

Високий рівень сформованості патріотичних почуттів за когнітивним критерієм має дитина, яка отримала 14-16 балів.

Середній рівень – 6-13 балів

Низький рівень – 0-5 балів.

Додаток В

**Діагностичний матеріал для виявлення рівня сформованості
патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку за
діяльнісно-поведінковим критерієм**

1. Спостереження за дітьми під час проведення виховного заходу

Мета: з'ясувати поведінку дітей під час звучання гімну України, підняття українського прапора

Гра – мандрівка «Державні символи України»

ХІД ЗАХОДУ

Ведучий:

Україна – це мати, яку не обирають,
Україна – це доля, яка випадає раз на віку,
Україна – це пісня,
Яка вічна на цій землі.

Ведуча:

Я – Україна, твоя Батьківщина!
Сонце твоє, твої ріки й поля.
Я – Україна, і завше, і нині –
Небо твоє, твоя рідна земля

пісня «УКРАЇНОЧКА»

- Сьогодні ми поговоримо про важливе й цікаве для кожної людини. Ми з вами спробуємо вирушити у захоплюючу і незвичайну мандрівку, в якій ознайомимося з державними символами України - скарбами нашого народу. Але ці скарби незвичайні: їх відчують люди серцем і душею, а ми з вами побачимо їх сьогодні . Наша подорож називається Гра – мандрівка «Державні символи України» і складатиметься із трьох зупинок.

1 зупинка - «Земля - де я народився!»

2 зупинка - «Державні символи моєї Батьківщини»

3 зупинка – «Юні патріоти»

Вихователь: - А піде мова, діти, про те, що об'єднує нас усіх. А що нас об'єднує, ви зараз мені підкажете.

«Красивий, щедрий, рідний край

І мова наша солов'їна, люби, шануй оберігай –

Все, що зветься... (Україна).

І зупинка - «Земля - де я народився!»

Вихователь. Бесіда про Україну

Україна – це Батьківщина для всіх людей, які живуть на її території. Що таке Батьківщина? Батьківщина – це найкраще і найдорожче місце у світі. Усі ми любимо українську співучу мову, прекрасних наших працюючих людей, чарівну природу, щедру землю. Усе це — наша Батьківщина.

Знаєш ти, що таке Батьківщина?

Батьківщина — це ліс осінній,

це домівка твоя і школа,

і гаряче сонячне коло.

Батьківщина — це труд і свято,

Батьківщина — це мама й тато,

це твої найщиріші друзі

і бджола у весіннім лузі.

Батьківщина — це рідна мова,

це дотримане чесне слово,

синє небо, червона калина -

Це твоя і моя Україна.

Вихователь: Діти, в якій країні ми живемо?

Відповіді дітей. (Країна називається – Україна!)

Вихователь: - Якщо країна наша Україна, то як називають людей, які в ній проживають?

Відповіді дітей. (Люди, які проживають в Україні, зветься українцями.)

Вихователь: - А тепер пограємо трішки.

Дидактична вправа «Додай слівце» /до прислів'я.

Без верби і калини нема...../України
 Людина без вітчизни, як соловей без ... / пісні.
 Люби Україну посади...../калину.

Куди не глянь –усе таке чудове-
 ставок і річка видніються здаля,
 Густі садки, луги зелені, квіти -
 це все моє, це все моя земля.
 Це часточка великої держави
 що Україною зветься навіки.
 Вона завжди жадала гордості і слави,
 яку відстоювали мужні козаки.

Пісня « КОЗАЧАТА»

2 зупинка - «Державні символи моєї Батьківщини»

Розповідання легенди

Жила собі жінка. І мала вона трьох синів. Сини зростали чесними, сміливими, дуже любили свою неньку і готові були віддати за неї своє життя. Виросли сини і розійшлися по світах, прославляючи свою матір. Найстаршому мати подарувала на згадку про себе золоту корону з трьома промінцями. Корона зігрівала людей ,вела вперед, показувала шлях до кращого життя. За цю трипроменеву корону люди дали першому синові ім'я Тризуб.

Середньому сину мати дала в дорогу блакитно - жовтий одяг. Сміливий та сильний був середній син, і прославив він свою матір добрими героїчними вчинками. Люди запам'ятали його і прозвали Прапором.

А найменший син отримав у дарунок від матері соловейків голос. І де б він не був, усюди лунала його дзвінка урочиста пісня. За цей голос і величний спів люди дали йому ім'я Гімн. Так і донині по всьому світі золотий тризуб, синьо-жовтий прапор та урочистий гімн прославляють рідну неньку - Україну. Вони стали державними символами України.

Вихователь: - *Герб, Прапор, Гімн – це, діти, три основні державні символи України.*

Розповідь про Державний гімн

- До найбільших святинь будь-якого народу належить Державний гімн. Це - урочиста пісня, символ нашої державної єдності. Називається він “Ще не вмерла України і слава, і воля...”

- Слова гімну написав поет Павло Чубинський, а музику композитор Михайло Вербицький. Коли звучить Державний гімн, треба обов'язково встати, цим ми виявляємо особливу пошану до наших державних святинь.

ВІДЕОРОЛИК – ГІМН

Вихователь: . Подивіться, діти, на тризуб.

Тризуб – це герб України. Він золотий на голубому тлі. Відображає триєдність життя: батько – мати – дитя, які символізують собою силу, мудрість, любов.

Тризуб – немов сім'я єдина

Де тато, мама і дитина

Живуть у мирі і любові.

- Прапор – це ще один символ нашої незалежної держави. Національний прапор України – це синьо-жовтий стяг. Синій колір - це колір – неба, води. А жовтий - це колір хліба, сонця.

Синьо – жовтий прапор маєм:

Синє – небо, жовте – жито,

Прапор свій оберігаєм,

Він святиня, знаєм всі ми.

Танець з прапорами

4 зупинка – «Юні патріоти»

-Ми, юні патріоти, хочемо бути схожими на героїв, що загинули, мужньо захищаючи свою державу і пронесемо пам'ять про них через віки.

Вихователь:

- Вшануймо пам'ять героїв, які загинули захищаючи нашу країну від російської агресії. Вічна пам'ять героям, Вічна слава!

-Оголошується хвилина мовчання

Хвилина мовчання

Вихователь: - Багато солдатів перебуває зараз на фронті, де ідуть жорстокі бої. Ми пишемо їм листи, відсилаємо свої малюнки та обереги, зроблені нашими руками, щоб підтримати їх, допомогти наблизити таку бажану перемогу. Адже усім воїнам потрібна увага, добре слово та наша з вами молитва.

(Виходять діти із свічечками)

1. Благослови, небес Владико,

Пожертву чесну і велику

Народних лицарів, що в бій,

Відважно йдуть за народ свій!

2. Благослови, пречиста Мати,

Зусилля їх тверде, завзяття,

Благослови їх рани, біль

І краплі крові серед піль.

3. Благослови на чесний бій

Героїв, Юрію Святий,

І перемогу їм подай

За народ свій, за Рідний край!

Пісня « БУДЕМ КОЗАКАМИ»

Вихователь: - Також на останній зупинці давайте пригадаємо, чи запам'ятали ви щось для себе? Пограємо у гру « Мікрофон».

Бліц – турнір:

1. В якій державі ми живемо?(Україна)

2. Які символи має наша держава? (Герб, прапор, пісню-гімн.)

3. Скільки кольорів має український державний прапор? (Два.)

4. Які ці кольори? (Синій та жовтий.)

5. Як ми називаємо український герб? (Тризуб.)

Підсумок: - Молодці, діти, ви дійсно, юні патріоти своєї Батьківщини, бо справжній патріот повинен пам'ятати державні символи своєї країни.

-На згадку про нашу зустріч даруємо вам сердечка. Хай Україна завжди живе у ваших серцях!

-Дякуємо за увагу!

2. Бесіда «Чи вважаєш ти себе патріотом?»

Мета: виявити здатність дитини пишатися своєю сім'єю, батьківщиною, діяти за морально-етичними нормами

1. Чи любиш ти свою сім'ю? За що саме?
2. Чи любиш ти Україну? За що саме?
3. Як ти відносишся до природи навколо тебе?
4. Що ти робиш для її збереження?
5. Чи є у тебе улюблені куточки у нашому місті? Які саме?
6. Як ти ставишся до людей, які погано поводять себе на вулицях міста? Ти будеш брати приклад з їхньої поведінки?
7. Ти бажаєш стати справжнім патріотом України? Що ти для цього робиш?

3. Організація трудової діяльності в куточку природи

Мета: виявити уміння дошкільників дотримуватися українських традицій (їх працелюбність, доброзичливе ставлення до товаришів, гуманне відношення до мешканців куточку природи)

Завдання дітям:

Розпушити землю у горщиках з рослинами, полити їх, протерти листя.

Прибрати у клітках хом'ячка, папуги, насипати їм корму, налити води у поїлки.

4. Дидактична гра «Одягни народний костюм»

Мета: З'ясувати оволодіння дитиною навичками визначення компонентів українського національного костюму.

Матеріал: зображені на картинках український, молдавський та білоруський національні костюми, хлопчик та дівчинка, вирізні з картону.

Хід дидактичної гри. Дитині пропонується одягнути хлопчика й дівчинку в національний український костюм, дібравши всі необхідні компоненти.

5.Спостереження за дітьми у процесі ігрової діяльності

Мета: виявити використання дітьми українських народних іграшок під час гри

Дітям пропонується організувати сюжетно-рольову гру «Сім'я».

Спостерігається, які іграшки будуть використовувати у ході гри.

Оцінювання:

Кожне правильно самостійно виконане завдання оцінюється 3 балами

Неповно виконане або з незначною допомогою дорослого – 2 бали

Виконання завдання зі значною допомогою дорослого оцінюється 1 балом.

Невиконане завдання оцінюється 0 балом.

Тоді:

Високий рівень сформованості патріотичних почуттів за діяльнісно-поведінковим критерієм має дитина, яка отримала 13-15 балів; середній рівень – 7-12 балів; низький рівень – 0-6 балі.

Додаток Д

Анкета для вихователів

Мета: з'ясувати засоби виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку

Шановні вихователі! Просимо Вас узяти участь в анкетуванні.

1. Скільки років Ви працюєте за фахом? _____
2. Як Ви розумієте поняття «патріотичні почуття»? _____

3. Які показники, на Вашу думку, свідчать про сформованість патріотичних почуттів у дитини? _____

4. Які засоби Ви використовуєте для виховання дошкільників позитивного відношення до державних символів України? _____

5. Яким чином Ви формуєте у дитини інтерес до українських звичаїв, традицій? _____

6. Яким чином Ви формуєте у дитини здатність об'єктивно оцінювати власну поведінку як патріота своєї країни? _____

7. Чи використовуєте Ви у своїй виховної діяльності українські народні іграшки як засіб виховання патріотичних почуттів? Які саме? _____

8. Як часто Ви використовуєте українські народні іграшки у освітньому процесі? _____
9. Що Вам заважає використовувати українські народні іграшки в процесі виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку?

Дякуємо за співпрацю!

Анкета для батьків

Мета: з'ясувати чи готові батьки приймати участь у формуванні патріотичних почуттів у своєї дитини

Шановні батьки! Просимо Вас узяти участь в анкетуванні.

1. Як Ви розумієте поняття «патріотичні почуття»? _____

2. Чи приділяєте Ви увагу формуванню патріотичних почуттів у своєї дитини?

3. Чи виховуєте Ви у своєї дитини дбайливе ставлення до природи рідного краю?

4. Чи розмовляєте Ви з дитиною про рідне місто? _____
5. Чи відвідуєте Ви разом з дитиною свята, присвячені Дню міста? _____
6. Як часто Ви с дитиною слухаєте (співаєте, розповідаєте) пісні, вірші про Батьківщину, про природу рідної країни?
7. Чи ознайомлюєте Ви дитину с традиціями, звичаями українського народу?

8. Чи ознайомлюєте Ви дитину з державними символами? _____
9. Чи розповідаєте Ви дитині про українські народні іграшки?

10. На Ваш погляд, чи володієте Ви достатньою інформацією про рідну країну, місто, звичаї, традиції українського народу, українські народні іграшки?

11. Чи потрібна Вам допомога педагогів в отриманні даної інформації? _____

Інтегроване заняття на тему «Народна іграшка»

Програмовий зміст: поглиблювати знання дітей про українську національну іграшку; познайомити дітей з новим видом народної іграшки — іграшками з тканини; виховувати інтерес до української народної іграшки, патріотичні почуття на основі знайомства з народною іграшкою; продовжувати вчити розрізняти види народної іграшки (дерев'яна, глиняна, з соломи та трави, з тканини); вправляти в розрізненні опішнянської й косівської іграшки за використанням характерних елементів, колоритом декоративного розпису; у розгадуванні загадок, складанні картинки з 5–6 частин; учити дітей робити іграшки з тканини; закріпити знання будови ляльки (голова, тулуб, руки, ноги); спонукати дітей до складання твору-роздуму; розвивати творче мислення, мовлення, увагу; художній смак; увести в активний словник узагальнювальне слово іграшки, активізувати назви народних іграшок.

Матеріал: зразки народної іграшки (дерев'яна, глиняна (косівська, опішнянська), з соломи, з трави); бавовна, обрізки, клаптики різних видів тканини; стрічки, намистинки; картинка з зображенням свищика, розрізана на 5–6 частин.

Хід заняття

Вихователь:

– Діти, мені сьогодні листоноша принесла конверт, давайте подивимось, що в ньому. Тут лист, а в ньому загадки, давайте відгадаємо -

Замість справжньої дитини

Є у кожної дівчини.

Її пестять, одягають,

Спати ввечері вкладають.

І годують її смачно-

Дуже мамі вона вдячна! (Лялька.)

Ще недавно бузиною

Я росла попід горою.
 Відрізали гілочку,
 зробили... (сопілочку).
 Я копитом цокочу,
 Наче вітер, вас помчу!
 Тільки я маленький дуже...
 Чи пізнав мене ти, друже? (Коник.)

– От ми й відгадали всі загадки. (Виставляє іграшки на стіл.)

Скажіть, а як можна назвати ці предмети одним словом? (Іграшки.) Так, це іграшки. Та придивіться до них і скажіть: чи схожі вони на звичайні наші іграшки, якими ми граємось щодня? (Відповіді дітей.)

Так, це іграшки незвичайні — народні. Цими іграшками ще дуже давно гралися бабусі наших бабусь. Проте вони лишаються цікавими й досі. Ми вже знаємо, що іграшки з глини роблять опішнянські та косівські майстри. Скажіть, якого кольору візерунки на іграшках? (Відповіді дітей.)

Зараз ми трішки пограємось.

Розвивальна гра «Упізнай іграшку»

Перед дітьми ставлять по 5 народних іграшок із різними видами розпису, наприклад, чотири опішнянські і одну косівську.

Потім можна виставити навпаки. Завдання — визначити зайву іграшку, пояснити, чому вона зайва.

Вихователь:

- А ще народні іграшки виготовляють із дерева (виставляє дерев'яні іграшки)

- Назвіть іграшки, які ви знаєте. Подивіться, як гарно вони розмальовані. А чи подобається вам гратися такими іграшками? (Відповіді дітей.) А тепер перевірмо, які ви уважні. Сідайте на свої місця і складіть картинку із зображенням дерев'яної іграшки.

Розвивальна гра «Склади іграшку»

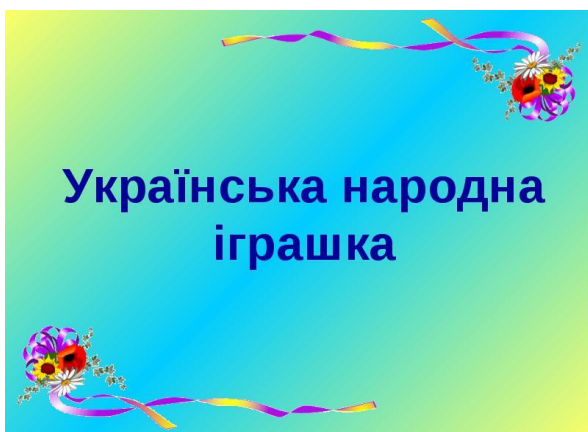
Діти складають зображення свищика з 5–6 частин.

Вихователь:

- А ось наші знайомі іграшки з трави та соломи. Такі іграшки робили як дорослі, так і діти, зазвичай наприкінці весни та на початку літа. Саме в цей час виростала довга соковита трава, з якої й плели такі іграшки.
- А це в нас нова іграшка — лялька з тканини. Подивіться, яка вона цікава (показує ляльку). Такі ляльки виготовляють не лише для малечі, а й для дорослих. Їх роблять із різних клаптиків тканини, обрізків стрічок, шворок. Їх вважають оберегами: вони мають захищати від зла, приносити щастя. Вам подобається така лялька? Тоді я зараз навчу вас її робити.
- Спочатку ми беремо шматочок світлої тканини та зав'язуємо її у вузол — це основа для голови. Тепер одягаємо тканину на голову та залишаємо кінчики вільними. Далі в'яжемо вузли на коротших кінчиках — це ручки, потім на довгих — ніжки. А тепер із яскравих клаптиків зав'язуємо хустинку, робимо сорочку, спідницю. А потім хто захоче, може намалювати обличчя ляльці.

(Самостійна робота дітей. Вихователь проводить індивідуальну та диференційовану роботу за потребою.)

Презентація «Українська народна іграшка»

Їстівні, сирні іграшки

Тема заняття: «Лялька мотанка-народний оберіг».

Мета: Розширити знання дітей про народні іграшки, а саме про ляльку-мотанку. Познайомити з історією виникнення ляльки-мотанки, видами ляльок. Збагачувати знання дітей про обереги українського народу. Заохочувати до пізнання культурної спадщини українців. Розвивати мислення, увагу і пам'ять. Виховувати у дітей патріотичні почуття, любові до українського народу, до рідної культури, українських традицій та звичаїв.

Матеріал: Ляльки мотанки зроблені власноруч або їх зображення.

Хід заняття

1 . Організаційний момент

Діти, сьогодні на заняття до нас завітала гостя. А щоб дізнатися хто це потрібно загадку вам відгадати. Отож слухаємо.

Все, як в мене:

Ручки й ніжки.

Покладу її у ліжко,

Пісню заспіваю

І заколисаю. (Лялька)

Так дітки це лялька, але не проста. Показую ляльку. Її звати Маринка. Подивіться, у моєї ляльки немає очей, носа, рота. Вона безлика. (Повторіть: безлика).

- Що це означає? (Відповіді дітей.) Безликими їх робили спеціально.

Вважали, що в таких ляльок не можуть вселитися злі сили і нашкодити. Безлика лялька завжди добра. Вона оберігає, має захисну силу. Це лялька-оберіг. Її можна покласти поруч, коли ви лягаєте спати або йдете грати.

2 Основна частина

Сьогодні на занятті ми будемо розмовляти саме про ляльку- мотанку.

Це українська народна іграшка. Колись давно селянським дітям не купували іграшки у магазинах, як-от вам тепер, а майстрували самі з того, що було під рукою. Для дівчаток мами та бабусі робили такі от ляльки-мотанки. Дівчатка дуже любили своїх Ганнусь та Василюнок, не менше, ніж ви сьогодні довгоногих красунь Барбі та крихіток Лол, і охоче бавилися ними. А мами сподівалися, що ляльки, зроблені з великою любов'ю і подаровані від щирого серця, оберігатимуть їхніх діток від усього лихого.

Цікаво, що ляльки-мотанки виготовляли з клаптиків тканини, але без застосування голки.

– Намотували, прив'язували, припасовували різні клаптики, але нічого не шили.

Українська лялька-мотанка повинна мати обов'язкові елементи одягу, у яких є певне значення. Спідниця символізує землю, сорочка - позначає три часи: минулий, теперішній та майбутній; обов'язковими атрибутами є вишиванка та намисто, які уособлюють достаток. Головний убір - очіпок, стрічка чи хустка - символізує зв'язок із небом.

Ще ляльки-мотанки робили з соломи, осоки, очерету, колосся, з кукурудзного листя, з ниток та мішковини.

У нашої нової ляльки Маринки є подружки з якими ми познайомимось на занятті. Першу подружку звати Пеленашка (показую ляльку) . Щоб вберегти немовля від хворіб, у колиску мати клала найпершу мотанку – Пеленашку. А якщо в ляльку загортали м'якуш хліба, то вона виконувала роль соски.

– Розгляньте її, яка вона?

Другу подругу звати Кубишка-травниця(показую ляльку), це народна лялька оберег, призначена оберігати ваше здоров'я. Це така собі мудра кругленька бабуся, що знається на травах та народній медицині та поспішає на допомогу з вузликами, повними ароматних корисних трав.

– Чим ця лялька відрізняється від ляльки Пеленашки?

Третю подругу звати Берегиня (показую ляльку). Цей оберіг використовувався для захисту сім'ї і будинку від всього недоброго. Іноді в голову

ляльки ховали монетку або зерно для залучення благополуччя. Для сімейної гармонії на обличчя ляльці намотували хрест: спочатку вертикально, а потім горизонтально. Вішали саморобку в кутку будинку з боку сходу сонячного світила.

– Яка з ляльок вам сподобалась найбільше? Чому?

Так, я бачу ви втомилися трішки, тому підходимо до мене стаємо в коло, зробимо фізкультхвилинку.

Фізкультхвилинка «Розважимо ляльку»

Діти стають у коло. Вибирають дитину (ляльку) промовляють

Стриб, скік! Стриб скік!

Лялька знає нас усіх

Ось до Злати підійшла

Повернулась і пішла

Дитина до якої підійшла лялька промовляє:

Гей, Оксано, зачекай

Та зі мною пострибай

Діти, плескаючи у долоні, промовляють:

Злата з лялькою стрибає

Усіх дітей розвеселяє

Пострибала, покрутилась

Усім дітям поклонилась.

Скажіть мені будь-ласка яка пора року настає після зими? (Так Весна) Які весняні місяці ви знаєте? (Березень, Квітень, Травень)

Четверту подружку звати Веснянка. Її починали робити з середини березня (Показую ляльку). Вона виготовляється з натуральних матеріалів і за всіма правилами створення оберегових ляльок. Веснянку робили розміром з долоньку (не рахуючи косу) з яскравих і нарядних тканин і дарували дітям на Великдень, ті підвішували її за ниточку на палець і водили, як маріонетку. Або прикріплювали до одягу на гудзик. Обов'язкові атрибути ляльки – непарна кількість різнокольорових пташок, що пришиваються на одяг, а одна садовиться

на голову. Вона дуже яскрава, з волоссям незвичного кольору (червоне, зелене, синє, жовте)

Веснянка була лялечкою одного дня. Наступного дня забруднену від ігор ляльку спалювали.

Важливу роль у виготовленні ляльки-мотанки відігравали й кольори:

червоний – захист від хворіб і злих духів;

жовтий – уособлення життєдайної сили Сонця;

зелений – символ відродження, здоров'я, молодості й Матінки-Природи;

синій і блакитний – безперервний рух цілющої води;

коричневий асоціювали з Матір'ю-Землею та родючістю;

білий – божественні небеса, чистота і гармонія.

3. Підсумок заняття

На закінчення заняття послухайте віршик.

З ниток, клаптиків тканини

Та майстерного шиття

Оберіг є для родини

Для щасливого життя.

В ляльку-мотанку бабуся

Вклала працю та любов,

Віддала її матусі,

Щастя щоб тривало знов.

Ще багато є ляльок у нашої Маринки але з ними я познайомлю вас на наступному занятті.

– Про яких ляльок ви дізнались на занятті?

– А чому вона називається мотанкою?

– Яка з них вам сподобалася?

– Від чого захищають нас ляльки-мотанки?

Додаток Л

Конспект заняття “Колискова для лялечки”

Мета: познайомити дітей з новою колисковою; заохочувати їх повторяти окремі слова за вихователем, розповідати знайомі потішки, колисанки; формувати у дітей культурно-гігієнічні навички. Створювати сприятливі умови для розширення запасу слів, вправляти у правильній звуковимові.

Розвивати мовлення дітей, інтерес до усної народної творчості, народної колискової пісні.

Виховувати любов до матері, рідних, українській мові.

Матеріал.

Демонстраційний: ліжко, постіль, лялька, рушничок, ведмедик.

Роздавальний: маленькі лялечки для кожної дитини.

Хід заняття

В ігровому куточку сидить іграшковий ведмедик та велика лялька Міла. Вихователь пропонує дітям підійти й послухати, про що вони говорять.

Вихователь. Діти, лялечка каже, що дуже втомилася й хоче спати, вона прохає ведмедика допомагати їй розстелити постіль, але він не вміє. Допоможемо їм?

Вихователь. Захотіла Мілочка спати,
Кулачками тре оченята.
Зачекай-но, Мілочка, трішки.
Постелю для тебе я ліжко,
Покладу тебе й заспіваю:
“Люлі-люлі, баю-баю”.

Дітки, скажіть мені, а що треба зробити перед тим, як лягти спати?

Діти. Треба умитися й роздягтися, скласти свої речі.

Вихователь. Зараз я умию нашу Марічку, а ви заспівайте їй пісеньку про водичку.

Діти співають.

Водичка, водичка,

Умий Марічці личко.
 Щоб сяяли очки,
 Червоніли щічки.
 Щоб роток сміявся,
 Щоб зубчик кусався.

Вихователь. Діти, а чим треба витерти Марічку?

Діти. Рушничком.

Вихователь. Тепер наша Марічка чистенька, можна роздягати її ікласти в ліжко. Хто хоче допомогти лялечці роздягнутися?(дитина знімає з лялечки одяг, називає його, всі діти повторюють назви: чобітки, спідниця, сорочка). Тепер наша лялечка готова до сну. Дітки, а що треба зробити, щоб наша Марічка заснула міцно й солодко?

Діти. Заспівати пісеньку.

Вихователь. Так, треба заспівати пісеньку. Ця пісенька називається колисанка. Її співають матері, коли колишують дитину. Ось, послухайте.

Прийди, сонку, в колисоньку,
 Приспи мою дитиноньку.
 Та щоб спала, не плакала,
 Та щоб росла, не боліла.
 Щоб голівонька була світленька,
 А личко – красивеньке.
 Баю-баю, баю-бай,
 Потихеньку засинай.

По закінченні колисанки промовляє тихенько: “Заснула наша Марічка. Ой, дивіться, і ведмедик теж заснув, і його колисаночка приспала”.

Після цього вихователь звертає увагу на те, що в іншому куточку сидять ляльки, яких також слід покласти спати. Пропонує кожній дитині взяти лялечку, умити її, роздягти й покласти в ліжечко. Під час виконання дітьми цих дій проводить індивідуальну роботу: заохочує окремих дітей промовляти забавлянку

про водичку, повторюють назву одягу, предметів білизни. Після того, як всі діти вклали ляльок спати, пропонує всім разом заспівати колисанку.

А-а-а, люлі, люлі,

Налетіли гулі.

Сіли на воротах

В червоних чоботях.

А ворітця – скрип-скрип...

Моя доня спить, спить.

Заснули наші лялечки, а ми не будемо їм заважати й підемо на вулицю.

Діти тихенько виходять із кімнати.

Додаток М**Конспект заняття «Опішанська народна іграшка»**

Програмовий зміст: показати дітям красу народної глиняної іграшки із Опішні. Вчити прикрашати форму іграшки візерунком із крапок, ліній, мазків, варюючи їх за кольором. Викликати почуття естетичної насолоди від декоративного малювання. Розвивати творчість, акуратність. Виховувати любов та повагу до виробів українського прикладного мистецтва, формувати патріотичні почуття..

Матеріал: глиняні іграшки із Опішні, гуаш червоного, коричневого, зеленого, жовтого кольорів, пензлі, тоновані форми іграшок для розписування.

Попередня робота: знайомство з опішанськими народними іграшками, розгляд ілюстрацій.

Хід заняття

Вихователь звертає увагу дітей на виставку глиняних іграшок.

- Що ви бачите перед собою?
- Чим ці іграшки відрізняються від звичайних іграшок?
- Як ще можна назвати прикрашену розписом іграшку?

Вихователь:

Ці іграшки надійшли на цю виставку із чудового міста – Опішні, що на Полтавщині. Народились іграшки в руках чудових майстрів, які розуміють мову рослин, тварин і кольорів. Бережно бере опішнянський майстер шматок глини у долоні і дарує йому свою любов і фантазію. Від цього шматочок перетворюється у дивну фігурку тварини: коника, півника, поросятко...а коли майстер торкається іграшки пензликом, вона починає співати квітами, листям, колоссям, ягодами.

Вихователь пропонує дітям помилуватися красою іграшок, розглянути рослинний орнамент, палітру розпису.

- Які кольори бачать діти?

Так, в опішнянській іграшці зустрічаються червоний і коричневий, жовтий і зелений кольори.

Вихователь пропонує дітям вибрати для розпису форму за бажанням (коник, півник, свинка, баранчик, качка, собака, ведмедик).

Разом з дітьми розглядають форму, обстежують її. Вихователь пропонує покласти долоню на середину форми – тулуб, тут можна розмістити основний візерунок. Пригадують з дітьми знайомі технічні елементи декоративного розпису (лінія, крапка, мазок). Показує дітям, як із цих елементів можна скласти «кривульку з накапуванням» (хвиляста лінія, що в'ється між крапками), «гілку» (пряма лінія, мазки).

Пропонує дітям прикрасити форму іграшки візерунком. У кінці заняття викладають прикрашені форми іграшок на виставку.

Додаток Н**СЮЖЕТНО-РОЛЬОВА ГРА «ЕКСКУРСІЯ ДО МУЗЕЮ НАРОДНОЇ
ІГРАШКИ**

Мета: виховувати бережливе ставлення до іграшок, патріотичні почуття на основі розширення знань про українську народну іграшку; вправляти дітей у виконанні взятої на себе ролі; активізувати та закріпити знання дітей про народну іграшку; учити дітей називати іграшки та описувати, як ними можна гратися.

Матеріал: оформлена виставка народної іграшки.

Попередня робота: ознайомлення дітей з різними видами народної української іграшки, складання коротких описових розповідей, підготовка 2–3 екскурсоводів.

ХІД ГРИ

Вихователь запрошує дітей на екскурсію до музею народної іграшки. Обговорює з дітьми, хто такий екскурсовод, що таке музей, що діти знають про народні іграшки.

Екскурсію може почати вихователь, продовжити — хтось із підготовлених дітей, а далі — за бажанням.

Умова для екскурсовода: розповідати треба гучно, цікаво, не боятися.

Додаток П**Консультація для батьків «Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку».**

Дитинство – час незабутніх переживань, яскравих вражень, які довго зберігаються в пам'яті людини і стають органічною частиною її духовного світу, що пов'язує з рідною домівкою, місцями, де вона народилася і зросла.

Дошкільний вік є сприятливим періодом для розвитку патріотичних почуттів. Патріотичне почуття це переживання, з яких у майбутньому виросте громадянська позиція особистості, її людська та національна гідність. У дитинстві вони виявляються в любові до рідної оселі, міста, в якому народилися, рідної землі, шанобливому ставленні до культури своєї родини, мови. Дошкільник тільки починає осягати ці складні почуття і його не можна квапити. Патріотичні почуття дошкільників формуються в процесі спілкування з оточуючим середовищем людьми, виконання з ними спільної діяльності. Вони спрямовані на розкриття і виховання спільно людських моральних якостей особистості любов, гідність, вірність, відданість батькам, залучення до джерел національної культури, збереження природи рідного краю. Виховання емоційно-діяльнісного ставлення та почуття причетності до оточуючих.

Саме тому робота з патріотичного виховання охоплює цілий комплекс завдань, серед яких патріотичними є :

Виховання в дитини любові і почуття причетності до своєї сім'ї, до дитячого садка, вулиці, міста;

Виховання бережливого ставлення до природи рідного краю;

Виховання толерантності, почуття поваги до інших людей;

Виховання поваги до моральних цінностей, традицій, звичаїв, культури рідного народу;

Ознайомлення дітей із символами держави.

Патріотизм кожної дитини починається з рідної домівки, домашнього вогнища. Неньчина колискова пісня та її ніжне слово, мовлене рідною мовою,

батькова мудра настанова та наука, бабусині казочки та дідусеві легенди, родинні традиції та звичаї - з усього цього виростає патріотизм. Бо все це глибоко западає в душу і ніколи не забувається.» З родини йде життя людини», « Без сім'ї немає щастя на землі» саме так говорить народна творчість про родину.

Пригадайте, шановні батьки, прислів'я про родину.

Саме в родині закладаються засади патріотично – моральної та національної свідомості: в ході щоденного життя, в його радощах і смутках зароджується взаємоповага між людьми, любов, симпатія. При цьому важливо, щоб дитина навчилася не тільки брати, але й віддавати любов, турбуватися про рідних з дитинства, бути уважною до близьких людей.

Ми навчаємо дитину з перших років життя любити батьків, допомагати їм. Однак для того щоб ці почуття стали початком любові до Батьківщини, важливо ознайомлювати дітей із роллю батьків, як громадян, працівників, що вносять свій вклад в майбутнє нашої країни. Це можуть бути спільні з дітьми прогулянки містом, де батьки звернуть увагу дітей на чистоту або забрудненість міста, бесіди з дітьми про необхідність берегти природу рідного краю, задля збереження здоров'я та життя свого, в першу чергу, та рідних. Це може бути спільна праця біля подвір'я: висадка дерев, квітів, – прибираємо, прикрашаємо – робимо разом наше місто чистим, гарним; Розповіді батьків про свою роботу, яку користь вони приносять суспільству дають можливість дітям усвідомити значення кожного в розвитку рідної держави, краю.

Виховний вплив батьків на дітей постійний. Вони впливають навіть тоді, коли нічого не роблять спеціально – просто своїми вчинками, прикладом, висловлюваннями тощо. Наслідуючи батьків, як найближчих і найбільш авторитетних людей, дитина засвоює норми поведінки, ставлення до природи, до людей, що оточують, до рідного міста.

Велике значення в патріотичному вихованні дошкільнят мають традиції та звичаї сім'ї. Потрібно, щоб діти пам'ятали в дошкільному віці, звичайно, з допомогою дорослих, про дні народження батька та матері, сестер та братів, бабусь та дідусів, своїх товаришів, не забували про подарунки для них. Добре,

коли діти дарять те, що зроблено своїми руками. А навчити їх цьому приємному заняттю наша з вами справа.

А головне свято день народження самої дитини. Як не складно про це говорити, але дитячі свята, дорослі частіше створюють для себе. У дорослих свої інтереси, бесіди і дітям на такому святі не цікаво і сумно: ніхто не пам'ятає про винуватця свята. Його залишають за спільним столом, він стає свідком дорослих розмов, нерідко долучається до них. Щоб звернути увагу на себе, дитина робить не завжди продумані вчинки. Дорослі роблять вигляд, що це весело, чекають від нього нових «подвигів». Дитина звикає бути центром уваги, що виховує в ньому нескромність та розв'язаність і аж ніяк не морально – етичні почуття.

Висновок: Враховуйте, будь ласка, вік вашої дитини і великі виховні можливості сім'ї.

Додаток Р

Консультація для вихователі та батьків. «Види української народної іграшки, їх зміст».

Українська народна "іграшкова культура" складна й розмаїта. Для того щоб її вивчати, потрібно якимсь чином класифікувати, тобто розділити іграшки на групи, орієнтуючись на спорідненість певних істотних ознак. Найбільш простою та прямолінійною класифікацією О. Найден вважає поділ на дві групи:

1. Іграшки, у яких основною рисою є пластичні, художньо-естетичні фактори: ляльки, коники, баранці, олені, цапки, вершники, птахи, "барині", "куми" тощо;

2. Іграшки, основною функцією яких є результат здійснення певної механічної дії: деркачі, фуркала, калатала, свистки, луки зі стрілами, брязкальця, хихички тощо.

Також науковець виділяє поділ за образно-ігровими та типажно-функціональними ознаками:

антропоморфні образи-ляльки (з глини, дерева, трави, тканини, соломи, рогозу, комбіновані з різних матеріалів);

зооморфні образи - свійські й дикі тварини: бички, цапки, свинки, баранці, козлики, корівки тощо (з глини, дерева, трави, тканини, соломи, рогозу, сиру);

- іграшки, які імітують "дорослі" меблі, посуд інші предмети побуту, знаряддя праці (шафи, стільці, столи, лавки, миски, глечики, колиски, візки, граблі, сокири тощо);

О. Найден наголошує, що можна також вважати класифікаційною ознакою регіон або місцевість створення іграшок: іграшки Львівщини, Харківщини, Волині, Київщини, Полтавщини, Середньої Наддніпрянщини тощо.

Охарактеризуємо види народних іграшок за матеріалом.

1). Іграшки з дерева.

У казках багатьох народів, у тому числі і й українського, є мотив перетворення деревини (поліна, гілки, колодки) на людину. Це відбувається в

результаті різних заклинань і маніпуляцій. За найдавнішими переказами й міфами, боги створили перших людей саме з дерева, а не з глини. Це свідчить про те, що дерево є найдавнішим матеріалом, який людина почала творчо обробляти.

Іграшка з дерева - тепла, легка, зручна у грі - обов'язково має супроводжувати сучасне дитинство. Бажано також, щоб дитини сама, відповідно до своїх здібностей і можливостей, навчилася дещо робити з дерева.

Більшість доступних нині іграшок із дерева належать до так званих акустично-механічних та рухливо-механічних іграшок. Це - деркачі, і фуркала, калатала, дерчаки, вітрячки, пташки на коліщатках з рухливими крильцями, візки, каруселі, коники на коліщатках. З дерева роблять також дитячі меблі, посуд, тачечки, грабельки, музичні інструменти, пташок-свищиків декорованих різьбленим орнаментом півнів, коней, коней з вершниками тощо. І досі побутує традиційна дерев'яна рухливо-механічна іграшка "Коваль і ведмідь". Ці іграшки збереглися здебільшого в музеях та приватних зібраннях, однак їх і нині виробляють окремі майстри з Київщини, Полтавщини, Волині, Львівщини.

Найбільш масове виробництво дерев'яної столярної і точеної на верстаті іграшки ще донедавна мало місце в місті Яворові Львівської області.

Найціннішим з мистецької точки зору в яворівській іграшці є розпис. Саме він робить прості столярні вироби (дитячі меблі, музичні інструменти візки, коники, коники з вершниками тощо) витворами мистецтва. Між тим яворівські розписи "тримаються" буквально на кількох мотивах та елементах, на кількох кольорах. Це - червоний, зелений і жовтий, які з'явилися в 1920-1930-х роках. Орнаментальних мотивів, власне, два: "колко" - залежно від розробки може набувати вигляду геометричної розетки, а також вигляду квітки-сонечка, кружальця із листочками всередині; і "вербівка" - це гнучка гілка з листочками типу вербових, чітко розібраних на симетричні ряди - червоний і темно-зелений. Вироблялися візки з кониками, держачок, коники-каталочки, пташки на коліщатках, каруселі, музичні інструменти, вершники, колиски для ляльок,

швейна машинка, макет потягу, млин, посуд, меблі. Для виготовлення використовували явір, осику, вербу, липу, грушу.

Дерево - матеріал, який у сільських умовах фактично завжди під рукою. Тому найбільше іграшок-саморобок роблять саме із дерева. Це свистки, мороки, візки, колиски, мініатюрний посуд, знаряддя праці, лялькові меблі і зброя.

За особливостями виховання дерев'яні іграшки можна поділити на:

- іграшки виготовлені одним об'ємом з суцільного шматка дерева - вирізуванням, виточуванням;
- іграшки виготовлені з окремих частин, які попередньо обробляли також вирізуванням, виточуванням і з'єднували столярними прийомами.

У свою чергу, залежно від з'єднання іграшки поділяються на:

- * нерухомі - іграшкові меблі, сани, скрипочки;
- * рухомі - візочки, тачки, деркачі та інші.

При оздобленні дерев'яних іграшок, передусім враховували, приводню текстуру, й забарвлення дерева, які у кожної породи є своєрідними.

Переважно поверхню дерев'яних іграшок залишали чистою. Роль їхнього оздоблення виконували орнаментальні порізки. Для посилення художніх якостей та безпечності іграшок їхні поверхні натирали бджолиним воском, від нього вони набували гладкості і приємного матового блиску.

На Прикарпатті оздоблювали випалюванням, яке виконували "писаком" - металевим прутиком з викарбуваним на одному його кінці рельєфним малюнком - "штампом".

В Косові відомі рухомі дерев'яні іграшки: санки, візки, гойдалки; і звукові: свищики. На Закарпатті для виготовлення іграшок використовували тополь, ліщину, явір, клен, кору сосни і дуба. Були найрізноманітніші техніки оздоблення: вирізування, обтесування, столярні прийоми, пластичне оздоблення поверхні фігурок. Виготовлялися динамічні іграшки (пташки, що клюють землю), тарахтальця, деркачі, сопілки, коники, люди в сюжетах і без, іграшкові меблі. На Полтавщині робили колиски для ляльок, прикрашені розписом і різьбленням. У селі Спас Коломийського району Івано-Франківської області

робили дитячі сопілки-тилинки з вербової кори. До того ж майстри виготовляли дерев'яні та плетені з лози брязкальця (села Річка та Снідавка Косівського району, Поділля), іграшку „Ведмеді-ковалі” (у багатьох містах і селах України), птахів з трісок (Львівщина). На Київщині поширеними іграшками були птахи-свищики, коники, півні.

Своєрідністю вирізняється динамічна іграшка, що зображує пташок, які клюють зерна. Їхні умовно потрактвані фігурки, розташовані на круглій дощинці - основі, голівками до центру. Під дощинкою на нитках, прив'язаних до голівок, підвішена кулька, при похитуванні якої вони рухаються - то піднімаються вгору, то опускаються вниз, достовірно і в той же час гумористично нагадуючи метушливу поведку птахів

До поширених типів звукових іграшок на Прикарпатті були поширені сопілки. Вони були ретельно витончені, прикрашені довкола тонкими різьбленими, або мальованими пасками. Також робились і моделі скрипочок, за формою подібні до своїх прототипів, мають видовжену резонансну скриньку-голосницю, шийку з головкою, закрутки для струн, іноді й самі струни та смичок. Скрипочки вирізняються багатством композиції розпису, які оздоблюють лицьові поверхні голосниць. Його основним мотивом виступають “колка” - концентричні кола з “ружами” посередині. Трапляються також варіанти розпису, в яких “кола” замінені “вербівками” - вигнутими галузками листочками та квітами. Усі ці мотиви гармонійно поєднані та добре вписані в округлі форми скрипочки.

2. Іграшки з глини

Найбільш масовою народною іграшкою, яка виготовлялася в умовах промислів, є іграшка з глини. Освоєння глини як матеріалу для створення необхідних ужиткових речей та будівельних матеріалів стало важливим етапом культурного розвитку людства. На цьому етапі з'явилися перші неутилітарні пластичні витвори з глини, які стали прообразом майбутньої іграшки. Форми багатьох сучасних іграшок залишилися майже незмінними з тих давніх часів. Змінилися функції - з культових на ігрові. Нині ж ігрові функції поступаються

місцем художньо-естетичним та функціям раритетної колекційної речі. Серед іграшок з глини найбільш поширеними, масовими є свищики (свистунці, свистала, свистілки), серед яких найчастіше зустрічаємо свищиків-птахів. Вони мають найпростішу архаїчну форму, для якої характерні відсутність зайвої деталізації, підкреслення об'ємності та схематичності тулубів й узагальнено типізоване вирішення голів. Птахи-свищики архаїчного типу вироблялися практично в усіх гончарських промислах України: на Поділлі та Львівщині, в Опішньому й Косові, на Харківщині й Київщині. Відрізняються вони лише за розміром і декором. Свищиками є також скульптурки різних тварин: баранців, бичків, цапків, коників, оленів, чортів, свинок, собачок, а також; вершників на коні, "баринь", "кумів", "панночок", колисок-човнів з матір'ю та немовлям. Функція цих іграшок, крім ігрової, є ще й пізнавально-виховною. Іграшки-свищики, як і взагалі іграшки з глини, виготовлялися скрізь, де були гончарі. Але найбільш відомі гончарські центри, вироби яких позначені стильовою та образною своєрідністю, певними сюжетними й орнаментальними уподобаннями, це - Опішне (Полтавщина), Косів (Івано-Франківщина), Ічня (Чернігівщина), Громи (Черкащина), Дибинці, Васильків (Київщина), Бар, Бубнівка, Адамівка (Поділля), Миколаїв, Стара Сіль (Львівщина), Валки (Харківщина), Цвітна (Кіровоградщина), Вишнівець, Гончарівка (Тернопільщина). Нині іграшки гончарів цих осередків стали музейними експонатами та окрасою приватних зібрань.

Українська народна глиняна іграшка щодо сюжетики та формообразних критеріїв перебуває посередині між фігурним посудом і створюваною гончарами декоративною або настільною скульптурою. О.С. Данченко, дослідниця української народної кераміки, зазначає: „Ліпленням іграшок займалися навіть діти, настільки простими й традиційними вони були. Головне у цій справі було навчитися ліпити порожнистий тулуб (однаковий як для тварин, так і для птахів).

Асортимент іграшок був досить солідний - коники, баранці, кози, цапи, бички, корови, собаки, свинки, зайчики, рибки, півники, чайки, зозульки, індики,

олені, тури, фантастичні звірі, вершники на конях, „куми”, „сусідки”, „баришні”, „наречені”, чорти, леви, ведмеді, звірі-музиканти.

Для Опішнянської іграшки характерні рослинні орнаменти, хвилясті, прямі, ламані лінії, крапки, кружечки, мазки. В Опішні виготовляли іграшки подібні до знарядь праці і посуду („монетки”); свистунці: коники, баранці, гуски, курки, півники, качки; вершники на коні, мама з дитиною, жінка з куркою, ведмідь; сюжетні іграшки: „Весілля на Полтавщині”, „Хлібороб”.

Українська дитяча керамічна іграшка у своєму історичному зрізі напрочуд розмаїта, образно багата, позначена добрим гумором, сповнена оптимізму.

3. Іграшки із соломи, лози, трави, сиру та інших матеріалів.

Іграшки із соломи - типові екологічні іграшки. Лише частково належачи до статусу промислів, виробництво солом'яних іграшок мало сезонний і подекуди епізодичний характер. Авторами цих іграшок зазвичай були сільські умільці-хлібороби. Із соломи виготовляли брязкальця ромбічної форми, брязкальця у форм кулі, "дзеркала", тарахкальця, бичків, оленів, коників, ляльок різного типу, "павучків" тощо. Центрів виробництва солом'яних іграшок яі таких не зафіксовано, але є підстави стверджувати, що на Поліссі (Чернігівщині, Житомирщині частково Київщині), на Волині й Поділлі іграшок із соломи виготовлялося й нині виготовляється більше, ніж в інших регіонах і місцевостях України.

Іграшки із соломи мають золотисто-теплі та холоднуваті сріблясті кольори, що є рефлексійно-асоціативним образом типового краєвиду Полісся, Волині, Північної Київщини: рівнина, поле із досягаючим збіжжям або колючо-золотавою стернею й небо над ними, суцільно вкрите тонкими сріблястими хмарами.

Плетіння - одне з найдавніших ремесел.

Воно виникло, як і кераміка, раніше, ніж обробка дерева, металу, які потребували відповідних знарядь виробництва. Розвитку плетіння сприяла і наявність у достатній кількості матеріалу.

Соломою покривали дахи будівель, годували худобу і підстеляли під неї в хлівах. Солома "взувала й одягала" селян, утеплювала їхнє житло і служила їм постіллю. З неї люди навчилися виготовляти брилі, кошики, килимки, мати для утеплення дверей у хлівах.

Соломоплетіння було відоме всім хліборобським народам задовго до появи ткацького й гончарного ремесла. Селяни вірили, що в соломі є сила родючості, благотворна здатність впливати на хід селянського життя. Тому соломі належала важливароль у хліборобській обрядовості. Солома завжди була пластичним матеріалом для створення різних обрядових атрибутів і прикрас, у яких яскраво й образно виявились фантазія і майстерність селян.

Під час жнив у європейських народів скрізь існували звичаї прикрашати перший і останній сніп, зібраний із поля, сплїтати з хлібних колосків вінки, залишати на ниві заплетеними останні колоски. Цим діям надавали магічного змісту. Із часом обрядові атрибути жнив набували символічного значення, ставали прикрасами. Народжувались нові способи і вдосконалювались традиційні прийоми соломоплетіння.

Часто колоски складно сплїтали між собою, прикрашали квітками, стрічками. Слов'яни називали цей пучок колосків «бородою» або «божою бородою». Багатьом народам відомий спосіб заплїтати його за принципом вінка, у вигляді зігнутого наполовину квадрата, з боків якого відходять колоски, що справді нагадують бороду.

Уявлення селян, що в останнім снопі присутній дух хліба, який може втілюватися в образі людини чи тварини, знайшли своє вираження в солом'яних опудалах. Селяни вірили, що дух хліба, який виганяють з поля під час жнив, може взяти образ собаки, вовка, зайця, півня чи інших тварин. Зберігали ці опудала над дверима дому до наступних жнив.

У XIX ст. обрядові атрибути жнив набули стилізованих декоративних форм, їх виконували за допомогою складних прийомів соломоплетіння. Так, останній сніп, який зберігали вдома, почали замінювати підвісними прикрасами, сплетеними з його стебел. Виготовляли жнивні підвіски у формі бурульок з

колосками. За формою вони нагадують снопик зжатої хліба, перев'язаний стрічками, або ляльку. Вони виплітались способом витої об'ємної плетінки, який відомий багатьом народам і належить до основних у соломоплетінні.

Форми жнивних прикрас і прийоми їх плетіння надзвичайно різноманітні. Художньо сплітали з соломи хатку, які підвішували під іконами замість дожиночного снопа. Набули розповсюдження жнивні букети, які зберігали в домашніх вівтарях і церквах як символи родючості. В Англії та Ірландії їх оформляли у вигляді вінка з колосків, центр якого прикрашався ромбом або хрестом, виплетеним із соломи. Із соломи майстерно плели також інші вироби: хрести, серпи, піраміди, лічилки, якорі.

Обрядові традиції жнив, наявність соломи сприяли розвитку колективної народної творчості соломоплетіння. Обрядова творчість, пов'язана із соломою, представляла матеріальну й духовну культуру землеробів, заклала основи соломоплетіння, сформувала основні ремісничі й художньо-образні прийоми цього виду народного декоративно-прикладного мистецтва.

Солом'яна лялька – мотанка – іграшка, що відома майже в усьому світі. Солому перегинають навпіл, зв'язують у кількох місцях, формуючи голову й статуру, а потім «вдягають». Вважалося, що така лялька носила магічну функцію: коли дитина хворіла, їй давали гратися цією лялькою – хвороба переходила з дитини на ляльку. Після цього останню спалювали – у такий спосіб «лікували».

іграшки з тіста

Обрядове фігурне печиво у вигляді різних тварин (корівок, свинок, баранців, зайців, коней, коней із вершниками) і людських постатей (богинь) робили, а подекуди роблять і нині в різних регіонах і місцевостях України: Поділлі, Прикарпатті, Закарпатті, Полтавщині, Київщині, Черкащині та ін. Ці вироби не є цілковитими іграшками, адже діти їх охоче з'їдають. Але, будучи яскраво декорованими та щедро орнаментованими, маючи умовно-узагальнені і форми, вони розвивають уяву дітей. Пекли пташок: жайворонків, сорок,

голубків, майже повсюди на честь зустрічі весни, напередодні масового прильоту птахів.

Іграшка із сиру

Оригінальний вид українського народного мистецтва, характерний тільки для Карпат. Іграшка з сиру зберігає свою давню символіку, залишається культово–магічним атрибутом, оберегом та особливо причаровує, бо вертає людину у дитинство. За переказами старожилів та за етнографічними джерелами, сирні вироби- фігурки баранчиків, коней, оленів відомі з кінця XIX ст.. Сирні вироби поширені також у гірських районах сусідніх країн – Польщі, Словаччині, Угорщині, Румунії. Хоч виготовлення і декоративне оздоблення сирної пластики в цих країнах відрізняється від української, та спільним для сирної пластики є її культове походження. У слов'ян був поширений культ тварин, тому відтворення коней, баранчиків – це по суті релікти їх архаїчних, світоглядних уявлень і вірувань. В давнину сирні фігурки і колачики робили пастухи, і повертаючись з полонини додому, роздаровували, особливо дівчатам.

В наш час сирні фігурки виготовляють з сиру коров'ячого молока. Цей справжній вид народного мистецтва поширений на Буковині та Івано-Франківській області у селах Річка, Снідавка, Брустури, Шепіт, Космач. Традиційні сирні вироби – баранчики, цапки, волики, із птахів – курочки, півники, лебеді, – качечки з каченятами, „оріпки”, „жидівські зозулі” - куріпки. Оздоблюють їх колачиками на шиях. Барани із закрученими рогами, а волики з рогами, викладеними статично назад, що надає їм газдівської впевненості, впертості і своєрідної грації. Поширені сюжетні скульптурки – вертеп, весілля, проводи в полонину. Найулюбленіші – коники. Вони дуже різноманітні зі збруєю, осідлані, з бербеницями, з гуцулом чи гуцулкою, коники з лошатками. Скульптурки розписують. Розпис традиційний – „хрестики”, „косички”, „підківки”, „крапки”, „рисочки”.

Особливе місце серед виробів належить „сирним калачикам”, що бувають двох типів – круглі і плетені. Їх насилають на нитку під образи, на сволок, на вікна. І понині майже в усіх селах Косівського і Верховинського районів побутує

традиція ліплення сирних калачиків на весіллях. Весільний сирний колач – то є „окрес”, коло, що відганяє зло і замикає добро на долі молодих”. Молоді тривалий час їх зберігають як запоруку довгого, щасливого, спільного життя.

На храмове свято майже в кожному селі під церквою жінки з Річки, Снідавки чи Брустур продають сирні вироби – коники, баранчики, „фірмаки” – круглі палянички з сиру, виписані хрестами, сонечками, квітками. Найбільше виробляють їстівних немальованих коників і баранчиків. Освячені фігурки викладають на стіл, підвішують під сволок, під образи „для покраси”, решту роздають дітям для забави, а вони їх потім з’їдають.

Фігурки з сиру так чи інакше зберігають залишки давньої символіки певних свят, обрядів та звичаїв, привертають щастя, добро, багате та довге життя.

Мотанка-берегиня роду

Лялька-мотанка – українська народна лялька, символ жіночої мудрості, родинний оберіг. Здавна у кожній родині лялька-мотанка виконувала роль оберегу, була символом мудрості, берегинею роду, символом матері-прародительниці та зв’язку між поколіннями, одна із найдревніших іграшок і сакральних (священних) істот нашого народу, якій тисячі й тисячі років. Скільки існує людство, стільки років цій іграшці, яка повинна була дитину заспокоїти, нагодувати і зберегти. Лялька-мотанка є прадавнім оберегом. Їй вже майже 5000 років, вона з’явилася з тих пір, як почали вирощувати льон. Секрети виготовлення ляльок передавалися в родині від матері до дочки. Обов’язкова умова - іграшка повинна бути хрестоподібної форми, щоб не нагадувати собою реальної людини.. Для виготовлення ляльки-мотанки використовують тільки натуральні матеріали: бавовну, льон, вовну, дерево, бісер, збір трав тощо. Спосіб простий - перекручування й перев’язування тканини. Прикрашали мотанку народними орнаментами та вишивкою

Додаток С

Лялька-мотанка. Майстер-клас для вихователів та батьків

1. Загорни синтепон у білу тканину, обмотай червоними нитками.

2. За допомогою лляної нитки, або атласної стрічки зроби на обличчі мотанки сакральний хрест – спочатку вертикальну смужку, закріпивши нитки на шиї, потім – горизонтальну, зав'язавши вузлик ззаду голови.

3. Збери тканину для спіднички з одного боку в складки та примотай до ляльки. Нитку не обрізуй!

4. Обмотуючи ляльку червоною ниткою від шиї до талії, примотай фартух.

5. Тканину для рук згорни гармошкою, обмотай нитками.

6. Примотай ручки до ляльки нитками хрест-навхрест.

7. За допомогою ниток муліне зроби лялечці волосся. На місці проділу зав'яжи нитку, а з протилежного боку моток розріж ножицями.

8. Приклади до голови мотанки волосся, пригладь його та закріпи, перев'язавши ниткою на шиї.

9. Заплети Березині коси.

10. Зав'яжи ляльці на голову стрічку, або одягни віночок. Шию можна прикрасити намистом.